SALA DE LECTURĂ

ANUL XXVIII
16
(1 198)
Sîmbătă
20 aprilie
1985
12 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

CU SENTIMENTUL DATORIEI ÎMPLINITE

Se anunțase acum patruzeci de ani o primăvară a popoarelor, sfîrșitul războiului cu aceasta echivala, era victoria asupra fascismului, o victorie care insemna eliberarea omenirii de sub cel mai cumplit coșmar. Destinul României trecuse prin acel miez de foc al istoriei care era revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă pentru ca, revigorat și nou, să-și exercite o uriașă forță recuperatoare și să readucă în matca sa străveche un pămînt de atîtea ori eroic și glorios. Și mai mult, țara să-și pună întregul său potențial material și uman în serviciul deplin al acestei victorii, al credinței nestrămutate într-o izbîndă care avea să se așeze între valorile cele mai puternice — și cu prețul celor mai incordate și mai dramatice lupte — ale umanismului acestui veac. Am semănat cu martiri și cu jertfe de foc eliberatoare pămîntul pînă dincolo de fruntarii, dintr-un spirit și o voință care-și aveau izvorul în același hotărîtor act de la 23 August 1944 și încă mai înainte, în tot ceea ce a însemnat mișcarea antifascistă din România, unirea și ridicarea la luptă conștientă, hotărîtă, a celor mai înaintate forțe ale țării care își aflaseră în partidul comunist un organizator și un reprezentant fidel al intereselor și aspirațiilor supreme ale poporului, ale întregii națiuni.

Împlinirea a patruzeci de ani de la această victorie care este și fondul umanității de azi și lecția de istorie vie a popoarelor constituie un jubileu pe care România îl trăiește cu legitimă mîndrie, cu sentimentul și conștiința datoriei împlinite prin participarea sa cu toate forțele materiale și umane la uriașa bătălie purtată pentru înfrîngerea celui mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al păcii și progresului tuturor națiunilor. O astfel de apreciere are girul întreg al istoriei și vine din partea președintelui țării, a secretarului general al partidului. **Despre adevăratele sentimente ale poporului român**, spune tovarășul Nicolae Ceaușescu, **despre contribuția sa la victoria finală vorbesc lupta plină de eroism și uriașele jertfe de sînge date de ostașii români pe cîmpul de bătălie, alături de ostașii sovietici, pentru eliberarea deplină a României și apoi pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei — pînă la înfrîngerea totală a hitlerismului și încheierea victorioasă a războiului.**

Este semănat pămîntul cu martiri și jertfe de foc eliberatoare, s-au ridicat și se ridică pe traseele acestei lupte monumente ale recunoștinței, stă permanent vie mărturia unor fapte de vitejie și eroism. Încărcate sînt de uriașe dovezi de sacrificiu și dăruire paginile istoriei și numele tuturor eroilor este acum un elogiu care privește pacea și viața, numele tuturor eroilor este însăși această primăvară în care sărbătorim un jubileu glorios și în lumina căreia vedem tot ceea ce a putut și pot să însemne libertatea și pacea, adevăruri supreme ale existenței întregii umanități, ale condiției umane ajunse acum în raza unei maxime responsabilități. Acea luptă uriașă de acum patruzeci de ani avea rădăcini și temeiuri istorice în inima și conștiința poporului, un țel înalt și hotărîtor căruia partidul, unind toate forțele înaintate ale țării, îi insufla vigoarea și nădejdea puternică a victoriei, credința fermă într-un destin liber și suveran. Pe acest temei realitatea lumii de azi poate și trebuie să-și găsească un permanent suport de sprijin, pe acest temei de îndreptățită lecție a istoriei România și președintele său acționează pentru edificarea dreptului suprem la viață al oamenilor, al popoarelor, la pacea care le garanteze însăși existența și de la care să se ridice steagul unei noi umanități. Pînă nu este prea tîrziu, mai spune președintele nostru, să facem totul pentru a păstra planeta așa cum a creat-o natura și înțelegem că în istoria ultimilor patruzeci de ani s-au întîmplat multe, că și pămîntul și universul și conștiința umană trăiesc sfîșieri dramatice produse de uriașa și demoniacala cursă a înarmărilor ca și spectrul unei catastrofe de neimaginat. Așa cum și-au făcut datoria pentru înfrîngerea, în urmă cu patruzeci de ani, a celui mai mare dușman al omenirii, popoarele trebuie să-și facă datoria azi pentru salvarea bunului lor cel mai de preț, pacea. Un pămînt al umanității și un cer al acesteia, un univers numit om și umanitate răzbat de aici în gravitația celei mai frumoase și mai înalte idei.

Luceafărul

40 DE ANI DE LA VICTORIA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

● Arhiva literară : ● Ion Gh. Pană : «Proza de război e un elogiu al acestui mare anonim care luptă : poporul» ● «Ultima noapte de război, prima zi de pace» ● Anchetă printre veteranii războiului antihitlerist de Haralamb Zincă

În paginile 4—5

Fotografie de M. Șerbănescu

Poem de primăvară

Un anotimp de beșug și pace
scos din pămînt de eroi...
un fel de aureolă fremătătoare
din care luăm lumină și noi.

Un anotimp de belșug și pace
înălțat, între hotare, de un gînd vertical
pînă în dreptul inimilor noastre
pînă în mijloc de ideal.

Valeria Deleanu

Armata — scutul viu al țării

Începută într-un moment în care, așa cum sublinia la Conferința de pace de la Paris, A. I. Vișinski, reprezentantul Uniunii Sovietice, „nu erau încă evidente perspectivele dezvoltării viitoare a evenimentelor și cînd soarta Germaniei hitleriste era departe de a fi clară", participarea armatei române la lupta împotriva celui de-al treilea Reich a avut o serie de caracteristici ce i-au conferit un grad sporit de originalitate. Datorită ireproșabilei pregătiri politico-militare a Revoluției române din august 1944, acțiunea de întoarcere a armelor și de declanșare a luptelor împotriva trupelor germane a fost **imediată și integrală**, chiar din seara zilei de 23 august 1944, fără nici o defecțiune organizatorică sau de execuție, fapt ce a fost apreciat ca fiind fără precedent în istoria militară universală.

Alexandru D. Duțu

Continuare în pagina a 11-a

TÎNĂR ÎN AGORA

Coala de hîrtie

Am în față coala de hîrtie, dreptunghiul cel de toate nopțile, spațiul de trudă și, deopotrivă, același, de visare, spațiul nevindecat și nevindecabil, derutant (derutat ?) și, în cele din urmă, puterniс...

Coala aceasta a slujit (și încă va mai sluji, după nopți înfrigurate) drept încintare fără margini multor împătimiți (și fără de orgolii), această fărîmă „vie", totuși, materială, pe care, la rîndul meu, o am în fața ochilor, de nemărturisite nopți, iat-o suportînd „să care în spinare" pe tot mai multe meridiane ale lumii cuvinte amenințătoare, cuvinte-dinamică, cuvinte-de-soare-apune, cuvinte despre încrîncenările veacului, despre mamele văduvite și copiii încărunțiți în leagăn, despre cîte n-ar vrea ochiul nicicînd, niciodată să cuprindă...

Coala de hîrtie, totuși, suportă în acest veac, pe tot mai multe meridiane ale lumii, reclama-marionetă, pornografia temeinic ilustrată, da, în acest veac, ea suportă să facă reclamă efebilor, strălucitorilor jalnici, veleitarilor, cameleonilor, fariseilor... Ea încă mai tolerează, vai, pe propria ei răspundere în acest veac beteag, mîncîuna abil ticluită, spasmele minuțios descrise, delirul neguțătorilor de pariuri, escrocheriile, anunțurile dubioase, crimele odioase, da, pe tot mai multe meridiane ale lumii !

Coala de hîrtie încă mai suportă, în acest veac, senzațiile „tari", serbările ultimei moștenitoare a ultimelor pînze celebre, vînzările la negru. Ea suportă însă și cruzimea, foamea, mizeria umană de pe tot mai multe meridiane ale lumii, ea face public numărul celor morți de sete ori de cancer, ea circulă împăturită prin lume, ea leagă (ori dezleagă) prietenii, ea poate trimite oameni în fața plutonului de execuție — istoria e plină de astfel de privelești —, dar tot ea crede în rîndurile înnegrite ale celor ce visează întru frumusețea suverană a versului, ea aduce lumina atît de tînjită și de necesară în sufletele celor fără prihană, ea, Mărăia sa Coala de hîrtie, pe care o avem în fața ochilor — în atîtea și atîtea forme și dimensiuni — nu credeți, totuși, că suferă și suportă prea multe în acest veac bandajat la moalele capului pe tot mai multe meridiane ale lumii, totuși, nepermis de multe împotriva firii ?...

Mai deunăzi, într-un mare combinat de hîrtie al României, am urmărit munca unor oameni adevărați. Ei își cheltuiau — și-o fac de lungi generații, și o fac magistral — fărîma lor de reverie făcînd să existe aceste coli pe care le avem în fața ochilor și a cuvintului... I-am urmărit : cum să nu te cutremuri cînd vezi cît suflet transpiră prin palmele lor ? Pentru o coală de hîrtie se muncește, se cheltuie energie, în fața colii de hîrtie gîndul ne trimite (și) la defrișările nemiloase, or, izvorul vegetal — pădurea — are nevoie de refacere care costă ani. Ani grei... Cu atît mai mult, apare cu neputință de uitat, respectul în fața cuvîntului scris — pe care-l înregistrează (cu fidelitate ?) coala de hîrtie — și acesta se sprijină, nemijlocit, cel puțin pe respectul mai adînc față de munca poleită în această ramură „vie", totuși, materială, de neînlocuit...

L-am urmărit : mîngîia coala cea proaspătă abia ieșită în lume. Nu l-am întrebat nimic. Omul cărunt care mîngîia coala de hîrtie trăia ca și cum reveria ar fi fost trăirea lui. Cu ce drept, mi-am zis, să pătrund eu, cu violență, cu întrebările mele, în nostalgia lui de-o viață ?

Dar, pînă în cele din urmă, voi crede că m-ar fi îndemnat să nu dau crezare monstruozităților pe care le suportă coala de hîrtie pe tot mai multe meridiane ale lumii. Și, pentru că tot eram în orașul lui Bacovia, în acest sfîrșit de veac, poate, la ieșirea din schimb, mi-ar fi șoptit împăcat : „Nu ride... citește-nainte".

Viorel Sâmpetrean

Fondul principal al culturii române

«PLEDOARIE PENTRU UMANISM»
Tudor Vianu

În pagina a 3-a

CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ

Elogiul tinereții

Una dintre cele mai fascinante legende este aceea a Tinereții fără bătrînețe. Prezentă în mitologiile și textele vechi celtice, ebraice, asiatice, slave, ea condensează cîteva milenii de înțelepciune și visare umană. Este uimitor cum de a reușit viziunea omului antic să exprime în alegorii de o mare frumusețe poetică o realitate pe care știința avea să o fundamenteze, teoretic, după cîteva milenii de civilizație. Este limpede că miturile primordiale au rădăcini comune iar circulația lor poartă pecetea unui cod genetic universal, dar poate și a unor faze ciclice din evoluția umanității, care ne fac să retrăim în răstimpuri experiențele înaintașilor. La români, mitul sună întrucîtva mai arborescent și mai frumos — Tinerețe fără bătrînețe fiind completată de Viață fără de moarte, care s-ar putea să fie o ipostază a credinței ordinului Înțeleiștilor din nemurirea sufletului, dată o variantă a credinței, de o [illegible] frumoasă, [illegible] interes și pentru [illegible] : „Trecuseră mii de ani de cînd sfătuia el pe gîndul din stea în stea și, [illegible] ca-i [illegible] de frați și de pămînt, se lăsă cu gîndul în adîncurile văzduhului și porni în [illegible] lui vechi spre palatul fraților, dar pe [illegible] ce se apropia „[illegible] de [illegible] cît pămîntul era copt și pîrjolit de arșița soarelui, că nu mai are pe el nici iarba și nici viață. Toate pieriseră ! Nu mai erau nici oameni și nici ierburi. Numai palatele de marmură ale fraților mai străluceau în bătaia fierbinte a soarelui. Nu-și putea da seama nici cînd au murit, nici unde sînt îngropați !" (din colecția populară Cristea Sandu-Timoj. Nu seamănă oare acesta cu peregrinările cronospațiale imaginate de Carl Sagan în serialul său „Călătorie în Univers"? Geniul popular a descoperit relativitatea spațiului și a timpului cu mult înaintea savanților lumii, dar toată această filozofie poate că nu s-ar fi pastrat și nu ar fi izbutit să ne emoționeze dacă n-ar fi fost și necesitatea de poetică, [illegible] prin [illegible] sale magice și adierile de vînt cosmic peste harfa trestiilor.

Vorbim astăzi despre Tinerețe fără bătrînețe și Viață fără de moarte, dezvelind izvoarele străvechi ale fantasmelor populare și ne bucurăm de [illegible] lor șerpuire către [illegible] uneori blazate ale contemporaneității, dar dacă privim cu atenție în istoria acestei țări vom vedea că realitățile au depășit cîteodată condiția platonică a mitului, iar „vîrsta de bronz" a fost

Corneliu Vadim Tudor

Continuare în pagina a 10-a

PREZENTA TÎNĂRULUI SCRIITOR

Vigoarea lirică

În ce ne privește ne-am format o strategie, dobîndită din însăși practica vieții literare, care ni s-a impus ca o normă de conduită și de la care nu abdicăm : tratarea cu intransigență, cu severitate chiar, a autorilor consacrați, de la care avem pretenții mai mari, și susținerea cu generozitate **a debutanților de talent**. Nu avem dreptul să retezăm zborul liric, elanul creator al acestora, chiar dacă din interese meschine, unii o fac de multă vreme. Descoperirea unui talent de către criticul literar îi prilejuiește acestuia o bucurie cumulată cu satisfacția datoriei împlinite, satisfacție care nu așteaptă nici-un fel recompense ci numai mulțumire sufletească.

Poezia lui Petre Ivancu este într-un fel o descoperire a noastră, dacă vreți. O spunem fără orgoliu și fără umilință, doar ca pe o simplă constatare. Lăsînd loc liber, deschis, tuturor interpretărilor. Așa cum se și cuvine de altfel. Din unghiul nostru de vedere, trebuie să mărturisim **încă o dată** (am mai **făcut-o** !), că de puține ori am avut revelația talentului autentic ca în cazul său, în această dificilă și obositoare meserie care este critica literară. Pe la jumătatea anilor '70 am fost invitat la o ședință de lucru a unui cenaclu. Fără îndoială aveam în fața mea, întîlnisem un talent robust, autentic, un poet **născut** și nu **făcut** cum sînt atîția azi. Petre Ivancu mai publicase cîteva poezii, sporadic în „Scînteia tineretului" și în gazetele locale de mai mică circulație. Deoarece nu aveam atunci nici-o putere de decizie redacțională l-am îndrumat intuind unele posibile consonanțe temperamentale, către redactorul șef al revistei „Flacăra", Adrian Păunescu care l-a și publicat la scurt timp după aceea. Nu mică ne-a fost mirarea, apoi, cînd am observat că Petre Ivancu manifesta și un competent și dezvoltat nerv polemic și pamfletar, în intervențiile sale, pe care neavînd și un talent oratoric pe măsură le scria în prealabil pe niște foi motot lite de hîrtie. Erau întotdeauna însă, foarte colorate, pigmentate cu ironie și mult umor de factură moromețiană, stîrnind hazul auditoriului și aversiunea multora.

Petre Ivancu a cîștigat apoi mai multe premii literare ajungînd firesc, în pragul debutului editorial, nu înainte însă de a fi publicat de Ion Gheorghe în prestigioasa **Bibliotecă „Luceafărul"**, cu un grupaj masiv.

„Fereastra de muzeu" prima carte a lui Petre Ivancu, are un scurt **„argument pentru o carte"** al subsemnatului, în care scriam atunci : „Spre deosebire de alți debutanți, care bat cu timiditate la porțile literaturii, **Petre Ivancu** și-a descoperit un stil al său inimitabil și o [illegible] un univers pe care și l-a luat cu decizie în stăpînire.

Întîia și cea mai stăruitoare impresie pe care o lasă lectura versurilor lui **Petre Ivancu** este

Ov. Ghidirmic

Continuare în pag. a 10-a

Nevoia de înălțime

Alături de toate retrospectivele artistice trecătoare ale Franței vernisajelor, atelierul lui Brâncuși, reconstituit pentru eternitate, la început în saloanele Muzeului Național de Artă Modernă din Paris, apoi la Centrul Pompidou, grupează aproape treizeci din lucrările esențiale ale „patriarhului" din Hobița : „Domnișoara Pogany", „Cocoș", „Pasăre", „Noul născut", „Minunea", „Plantă exotică", alte lucrări amintindu-ne aproape peste tot, în marile muzee ale lumii și în cunoscute colecții particulare, că prin dalta celei mai complexe personalități din vîrsta sculpturii moderne, România a dobîndit — asemenea lui Eminescu în poezie și George Enescu în muzică — dimensiunea durabilă a universalității.

Opera sa, ambiționată de tendința continuă spre esențializarea formei, pornind adesea de la interpretarea elementelor simbolice și decorative ale artei populare, a așezat laurii recunoașterii fără graniță lîngă placa de marmură a încă unui mare nume românesc, certificînd generozitatea de spirit a acestei țări, cu elogii rostite în aproape toate limbile pămîntului.

Teofil Bălaj

Continuare în pag. a 11-a

Model ideal

de Edgar Papu

Tudor Vianu va fi mereu prezent ca model ideal în cultura noastră. Aceasta fiindcă Omul Vianu s-a lăsat călăuzit de două calități esențiale. Este vorba mai întîi de o curiozitate uriașă în materie de cultură umanistă și apoi de o conștiincioziate în aceleași proporții. Această din urmă calitate i-a drenat și i-a ordonat nesfîrșita sete de a ști.

De aceea, Tudor Vianu devine exemplar nu numai prin ce spune, ci și prin cum spune, ceea ce a distilat în mintea sa. După acest scurt preambul este cazul să privim pe rînd modul de aplicare al celor două calități esențiale, care îl definesc în esență. Vom începe cu aria curiozității sale. În această privință cred că este unic în cultura noastră. Se pare că nu este nimeni la noi care să fi atins, să fi aprofundat și chiar să fi inițiat atîtea domenii ale cunoașterii ca autorul Esteticii din 1934—1936. Cu titlul acestei monumentale lucrări el s-a văzut identificat îndelungă vreme. De fapt, Tudor Vianu s-a dovedit a fi cu infinit mai mult decît atît. Omul nu se simte mulțumit numai cu multiplele și pertinentele sale studii teoretice de estetică. Se mai apleacă în mod deosebit și asupra atîtor arte speciale, în afară de poezie și, în genere, de literatură, asupra cărora vom mai reveni. Cine mai știe, însă, că el este la noi unul din primii teoreticieni ai cinematografului, că a scris o carte despre Arta actorului, că a publicat studii de artă plastică. În filozofie a conceput lucrări de filozofia culturii, de teoria valorilor, de istoria filozofiei, de antropologie, de „sociogonie", disciplină inițiată de el. În materie literară a ilustrat în scris literatura universală și comparată, istoria literaturii române, stilistica și teoria literaturii. Sub aspect beletristic, a publicat poezie originală, jurnal, imagini de călătorie despre Italia și despre India. Tudor Vianu s-a mai făcut cunoscut și ca editor, scoțînd în premieră operele complete ale lui Macedonski, însoțite de comentarii bogate și substanțiale.

Curiozitatea sa intelectuală s-a arătat aproape derutantă prin abundențele sale ramificații. Nimeni la noi n-a cuprins o curbă de variații atît de imensă, nici Hașdeu, nici Iorga. Tudor Vianu n-a atins nici culmile lor, dar nici erorile lor. Nu spun că ar fi fost infailibil, ceea ce ar trăda o inconștientă idolatrie. Desigur că a greșit și el uneori ceea ce, însă, pot spune cu certitudine este că mai mult decît atîția din intelectualii noștri, chiar distinși, Tudor Vianu s-a străduit să evite greșelile de informație și de gîndire. A luptat cu inversunare nu numai împotriva erorilor, dar chiar și a celor mai mărunte afirmații a căror exactitate n-ar fi avut întreaga garanție a certitudinii. Mi-a mărturisit odată cum tresărea adesea noaptea în somn, împins de scrupulele sale intelectuale, coborîndu-se în bibliotecă să verifice încă o dată și încă o dată exactitatea unor date pe care avea să le folosească la curs sau în redactarea lucrărilor sale.

El n-a arborat nici faconda îndrăzneață a lui Hasdeu sau a lui Iorga, nici verva lor inepuizabilă, nici risipa de culori verbale, nici riscul ipotezelor spectaculoase. Tudor Vianu era succint, concentrat, discret, sintetic. Subtilele și adînc nuanțatele sale descoperiri nu luau loc pe socluri înalte ; oferindu-se admirației, ei se aliniau modest în regularitatea străbătută de gust și finețe intelectuală a discursului său. El nu ținea atît de mult la asocierea bogată în surprize a noțiunilor, cît mai cu seamă la definirea lor conștiincioasă. Folosea o elocuție lentă, dar grijulie și solid închegată în osia sa.

Înseși gesturile i se racordau stilistic la factura propriei gîndiri. Mîinile se apropiau nuanțat una de alta în mișcări centripete de rotunjire, convergență și închidere a concluziilor. Niciodată nu desfăcea retoric brațele parcă în fugărirea unor asociații infinit deschise, aseme-

Continuare în pag. a 2-a

ÎN ACEST NUMĂR :

● POMPILIU MARCEA — scriitorul și profesorul ● semnează : ● Ion Dodu Bălan ● Romulus Zaharia ● Al. Hanță ● Artur Silvestri ● Zaharia Sângeorzan ● Cenaclul „Numele poetului" ● Proză de ● Emanuel Valeriu și ● Sabina Drăgănel ● Rememorări de Mircea Micu ● „Vasile Voiculescu" de Nicolae Ciobanu ● „Vicșoreanu" de Ilie Purcaru ● Poșta redacției de Ion Gheorghe ● Pseudo cultura pe unde scurte ● Mapamond ● Sport de Fănuș Neagu

CRONICA LITERARĂ

DUMITRU BĂLĂEȚ: «Radu Ionescu»

Direcția nouă a criticii lui Titu Maiorescu a reușit să ingroape în bună măsură direcția „veche" a culturii și literaturii române. Condamnarea globală pronunțată de critica maioresciană a scos din circulație numeroși scriitori interesanți, cu atît mai ușor cu cît aceștia fiind mai ales colaboratori de diverse periodice nu lăsau în urmă volume spectaculoase. Un scriitor cu opera împrăștiată prin reviste a fost și Eminescu, care nu făcea decît să se înscrie în stereotipul de epocă. Volumul de poezii pe care i-l publică în 1883 Maiorescu este primul mare succes de librărie al literaturii române și deschide un capitol nou de sociologie literară în literatura română. I-a fost deci cu atît mai ușor lui Titu Maiorescu să conteste meritele predecesorilor, cu cît aceștia erau dezavantajați de o activitate risipită și discontinuă. Mai mult decît atît Titu Maiorescu și-a ajutat concluziile critice pe cale instituțională. El a folosit toate mijloacele de care dispunea pentru a clădi ignorînd deliberat contribuția anterioară. „Direcția nouă" a fost exprimată și susținută de un cenaclu, de o revistă, de o editură, de cursurile universitare, de politica de ministru al instrucțiunii dusă de Titu Maiorescu. Victoria direcției noi nu este doar reușita magică a cuvintului rostit și tipărit, ci și a unei campanii instituționale multiple. Nu întîmplător Titu Maiorescu va fi tras la răspundere pentru bursele acordate studenților trimiși la studii peste hotare. Adversarii vizau tocmai instituționalizarea politicii culturale a maiorescianismului.

Între victimele devălmașe ale direcției noi se numără și Radu Ionescu, scriitor postpasoptist recuperat treptat și parțial de interventii critice și istoriografice succesive, care se împlinesc în monografia **Radu Ionescu, un fiu al fatansiei** pe care Dumitru Bălăeț i-a închinat-o, după întocmirea unei ediții de **Scrieri alese** în 1974 ale aceluiași. Radu Ionescu a fost descoperit mai întîi ca teoretician literar, apoi ca ligament poetic între Bolintineanu și Bacovia și, în rîndul al treilea, ca prozator cu o operă ignorată. Toate acestea îl îndreptățesc pe Dumitru Bălăeț să întreprindă o cercetare laborioasă a vieții și operei lui Radu Ionescu, din care extrage o biografie scriitoricească de epocă extrem de sugestivă. G. Călinescu se arătase interesat de figurile de plan secund ale literaturii române în fază modernă, cărora le-a acordat sporite reconsiderări în ediția a doua a istoriei sale literare. (Panait Ghica, Gr. H. Grandea, N. T. Orășanu). Originea lui Radu Ionescu este probabil sudănăreasca, pretext pentru adversarii de presă să-l taxeze de venetic, socialmente vorbind el fiind un intelectual provenit din noua burghezie a timpului, negustorimea. Nici numele, Ivănescu, nici zona geografică nu probează originea bulgară, cu atît mai mult cu cît destinul lui este legat după toate aparențele de negustorii din companiile grecești ale începutului de secol în care erau mulți aromâni.

Cu banii unei asemenea „case" comerciale, sau ai unei asemenea „Hagi" negustor, Radu Ionescu își completează studiile, drept pentru care îl putem privi ca pe un rezultat direct al acumulărilor sociale a unei clase noi în viețuire politică, pe care astfel poetul o va susține în activitatea lui politică. Revoluția de la 1848 îi întrerupe studiile, care vor continua, cu subsidiul amintit, peste hotare în Franța. D. Bălăeț, care procedează detectivistic nu poate stabili nici durata studiilor, nici dacă ele au fost terminate cu diplomă. Ziarele adverse afirmă că poetul a fost la studii peste hotare, dar contestă calitatea și finalizarea lor. Remarcăm însă că portretul pe care i-l fac adversarii de presă lui Radu Ionescu coincide cu tabloul portret pe care Mihai Eminescu îl dedică tinerilor care merg la Paris să învețe „la gît cravata cum se face nodul". Cu biografia lui Radu Ionescu intrăm în climatul de idei eminescian înaintea lui Eminescu. Că tînărul isi însușise toate cunoștințe solide se poate vedea din portretul de intelectual atoatestiutor insuportabil prin apodictism pe care i-l fac aceeași adversari. Radu Ionescu scrie versuri, colaborează la ziare și reviste, publică proză și face politică. E mai întîi aprope de D. Bolintineanu, dar se desparte de el pentru a se apropia de C.A. Rosetti, a cărui poziție o îmbrățișează și o reprezintă integral, încercînd să justifice „monstruoasa coalitie" față de C. Bolliac. O bună parte a contribuției lui literare este nesemnată sau semnată cu pseudonime ceea ce a făcut dificilă recuperarea ei ca gest cultural și artistic unitar. D. Bălăeț este un bun pledant în aceste cazuri al scriitorului dispărut, nedreptățit atît de contemporani cît și de urmași. Detectivistica prudentă a cercetătorului recompune un portret captivant acestui tînăr de condiție socială nearistocrată care vrea să facă justiție socială cu mijloacele culturii și ale presei, împletind literatura cu politica. Radu Ionescu nu a fost numai un autor de articole politice, ci și deputat, iar mai tîrziu agent diplomatic la Belgrad cu un rol dintre cele mai importante în relațiile externe ale României vremii. Diplomatul este însă demis în chip misterios, punct în care curiozitatea lui D. Bălăeț devine pasivă. Tînărul ziarist și om politic decade social și moare în mizerie și nebunie la nici 39 de ani. Felul cum „fratele" Radu Ionescu este exclus de pe eșichierul politic al vremii, apelurile lui fără răspuns, decăderea rapidă, moartea prematură presupune un etaj subteran al afacerii pe care D. Bălăeț nu-și propune să-l descifreze. Dar ceea ce ne interesează aici este figura acestui tînăr venit de jos, cu studii peste hotare, incerte și incomplete din punctul de vedere al diplomei, care dovedește însă inteligență, cultură și talent în literatură, în gazetărie, în politică, murind nebun după ce reușise să ajungă a-și susține ideile nu numai cu pana, ci și ca deputat sau ca reprezentant diplomatic al României peste hotare. Radu Ionescu nu este în această curbă descendentă și deprimantă un solitar. Primul său maestru literar și politic, D. Bolintineanu va sfîrși, după o carieră asemănătoare, la fel. Alt om al pasoptului, fără ambiții politice, Grigore Alexandrescu termină și el cu mințile înegurate. Aceeași este situația altui om al 1848-ului, transilvăneanul Alexandru Papiu Ilarian. În aceeași serie neagră intră și Avram Iancu. Deși dintr-o altă generație, Radu Ionescu le repetă în bună măsură destinul. Eforturile tuturor sînt extraordinare, dar mai ales planul vieții politice este cel care-i surpă. În generația imediat următoare, Mihai Eminescu, reface o traiectorie similară, fără șansa de a mai apuca o carieră politică, pe care în generația anterioară Radu Ionescu o avusese, iar din generația lui Vasile Conta o atinsese. Fixate pe complexul ecran al epocii aceste personalități cîștigă în contur și în adîncime. De altfel, precedentul Radu Ionescu, studiat scrupulos de Dumitru Bălăeț, este interesant și dintr-un motiv strict literar. Literatura Junimii nu s-a născut din goluri cum a lăsat să se înțeleagă Titu Maiorescu. Ea are rădăcini în scrisul predecesorilor contestați. Toată mentalitatea, motivele și tipologia literaturii lui Caragiale se poate găsi în înaintași, minus geniul, desigur. După cum toate temele și ideile gazetăriei politice eminesciene sînt în circulație înaintea lui. Deși rosettist, adept al „monstruoasei coaliții", articolele lui Radu Ionescu cuprind vederi destul de asemănătoare celor eminesciene de mai tîrziu. Dubletul, ediție plus monografie, pe care ni-l oferă Dumitru Bălăeț ne facilitează accesul la înțelegerea unei epoci culturale și literare minimalizate. O concluzie care se impune după cercetarea acestei restituiri în doi timpi este că literatura politică eminesciană a fost mult mai solidară decît se spune cu întreaga gazetărie politică a epocii postpasoptiste și că ea poate fi înțeleasă și mai bine dacă este plasată în acest climat fecund și omogen de idei. În concluziile sale Dumitru Bălăeț pledează convingător pentru existența unei generații compacte, de trecere, de la generația pasoptului la aceea a **Junimii**, generație de tranziție care nu se reduce, deci, numai la N. Filimon, Alexandru Odobescu, B.P. Hasdeu ci și la alții, ca Radu Ionescu, a căror contribuție din păcate eșuată, a lăsat urme importante în epocă și o producție literară de mina întîi. Cercetarea competentă a lui Dumitru Bălăeț nu luminează numai o personalitate necunoscută ci și o epocă.

M. Ungheanu

VIAȚA CĂRȚILOR

PROZA O PAGINĂ DE EVOCARE

În ultimii ani s-au tipărit numeroase volume de proză cu subiect de evocare istorică, între care frecvent cărți dedicate memorabilului act de la 23 August 1944. Cunoscut pînă acum ca poet, Pavel Pereș consacră primul său roman *) ca un omagiu, „ostașilor din Regimentul 3 grăniceri", și comandantului său, „ale cărui fapte de eroism în zilele nemuritorului August 1944 sînt inscrise în filele glorioase ale istoriei neamului". Așadar un episod, nu numai de luptă, dar și de ilustrare a evenimentelor, stărilor de spirit, tensiunilor sociale. Acțiunea romanului are ca spațiu un sat de munte, în apropierea unei unități grănicerești. Cartea este construită din episoade de scurtă întindere, în care evoluează numeroase personaje : soldați români și germani, țărani, învățători, luptători comuniști. Alternanța și succesiunea scenelor și dialogurilor urmăresc să demostreze atmosfera momentului și atitudinile diferitelor categorii de oameni, în epoca premergătoare actului de la 23 August, reacțiile acestora în clipele difuzării comunicatului, apoi evenimentele ce au urmat, pînă la eliberarea Transilvaniei de nord. În primul plan al narațiunii se află doi tineri soldați Florea și Ștefan, care iau contact cu toate personajele episodice grupate pe tipologii (Traian Stoleru, Vasile Dragu, colonelul Vlad Rareș, învățătorul Mirza), țărani și soldați reuniți în mai multe scene de mișcare, colective. Autorul utilizează cu abilitate dialogul, asociat cu propriul său comentariu și cu scurte pasaje discriptive. El este implicat în narațiune și gîndurile personajelor sale îi aparțin : „Războiul, războiul, punînd în cumpănă însăși existența umanității, făcuse, făcea încă, să dispară milioane de oameni, cei care au reușit minunile lumii, cei care i-au zidit istoria. Mii și mii de ani lucraseră cu folos și acum, într-o pornire nebună, se acoperea totul de cenușă, părea însăși civilizația. Capacitatea omului de a restabili adevărul se topise ? Impulsurile se rezumau numai la ferocitate. Națiuni întregi erau batjocorite. România fusese ciopîrțită, o parte a Transilvaniei suferea din pricina hortiștilor. Pînă cînd puteau dura toate acestea ?" Acesta este registrul reflexiv, ce apare în momente inserate într-o acțiune cu multe evenimente spectaculoase, tragice, cu episoade de dragoste, cu înfruntări între soldații germani din regiune și populația localnică. Intervențiile personajelor în dialoguri sau în adresări către mulțime explicitează sensul întregului demers narativ.

Autorul insista asupra emoțiilor personajelor sale în momentul în care le parvine comunicatul de întoarcere a armelor, asupra reflecțiilor acestora în legătură cu momentul istoric și cu datoria militară, asupra sentimentului național și sentimentului datoriei. Toți protagoniștii au convingerea că asistă la „o nouă deschidere a vieții" și că întîia lor datorie este „o luptă cu arma în mînă împotriva dușmanului, pentru a recîștiga teritoriul patriei palmă de pămînt cu palmă de pămînt, pentru a recîștiga independența". Urmează noi episoade eroice, în care principalele personaje se acoperă de glorie. Finalul romanului în care Tudor Stefan și Radu Florea primesc „Virtutea Militară", afirmă nevoia de pace și viață care „este singura șansă, poate mai mult decît șansă a universului de a înflori continuu". Astfel, o interesantă pagină de istorie militară se răsfrînge în actualitate. Un roman de evocare istorică scris de un poet care se dovedește stăpîn pe mijloacele prozei.

Sultana Craia

*) **Pavel Peres, „Mai mult decît o șansă"! Editura Militară, 1985**

POEZIE VISUL DE AUR

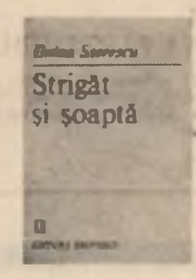

Structural elegiacă este poezia Doinei Sterescu ; pe fondul acesta se suprapune o melancolie luminoasă, avînd ca obiect „fagurii de rouă" ai copilăriei, o melancolie contrapunctată de resursele de discreție ale feminității, subtilizînd astfel zonele conflictuale. „Strigătul" devine „șoaptă", nu fără urme de patetism. Un patetism însă reținut de „spartana disciplină a discreției" (Valeriu Cristea), existînd doar în articulația interioară a textului. Suprafețele lui metaforice dovedesc un fel de „măruntă" magie, esențial feminină, prin care poeta convoacă visul „de aur", ceața imaginară a armoniei pierdute. Reveria se inscrie în acest perimetru de nuanțe mătăsoase, de sunete calde și plutiri, conștientă însă de posibila dezechilibrare, de atacul „realității", de exaltarea „inconștientă", căci, spune poeta, „de la reverie la extaz / nu e decît un pas / (Pasul Prislop, prin care rătăceam în ceață / exaltați și neștiutori), // cineva, în chiar incinta / clubului apărătorilor tăi, / m-a făcut să rîd în sfîrșit (flăcăul de cioban) / și-am aruncat — extatic — mărul meu de aur, // dar acum, în chiar incinta / acestui club, / cineva strigă diabolic în șoaptă : / Înșfacă Reveria și... // Din basmul pur, din racla de cristal / o lumentreagă așteaptă să mă-nalț, / să vin, plutind încet / peste mirifice armate / de copii..."

Versurile citate fac parte dintr-o poezie-autoportret **(Reverie — autoportret robot)** inclusă în **Strigăt și șoaptă *)**, a patra carte a Doinei Sterescu. Un volum omogen la nivel tematic, **șoptind** cu falsă grație reținuta proiecție himerică, încercînd astfel să atingă un echilibru plauzibil. Excesul nu convine acestui tip de poezie, pentru care risipirea vîrstei infantile coincide cu pierderea definitivă a subtilității, a nuanței care dă **măsura existențială.** „Disciplina discreției" încetează din cînd în cînd : se va vedea că atunci întreaga vrajă se stinge. Doina Sterescu iubește tonurile caldintunecate, cu urme de lumină amestecate cu familiaritate, sunetele line, „îngerul romantic" lenevind deasupra apelor visării „dulci", închizînd spiritul sub „tîrzia carapace", care este rostirea nelămurită : „Spuneam : nu-mi place / poezia, / dar vreau, nelămurind / să numesc totul..." În acest fals paradox se află tensiunea cea mai importantă a acestei poezii : ea rostește murmurînd, numește fără să deconspire, atinge fără să bruscheze. E un mod ingenuu de **familiaritate** cu formele universului, realizat prin melancolia însorită, prin **alunecarea** subînțeleasă în tărîmul recucerit — „revenirea pură" : „Ochilii moi cu margini sfărîmate / alunecînd prin noile Onirii, / ca-ntr-un curent, te-apleacă iar pe spate. // Doar pulsul beat de glorie al faptei / mai poate să te ducă. Azi te fură / recucerite, murmurînd, Onirii. / Vor să te-nchidă-n revenirea pură". „Revenirea delfinului" : plutirea, adică, pe apele copilăriei regăsite, ale copilăriei analgezice. Anestezic al ființei hipersensibile.

Consecutivă acestor stări și forme poetice este în **Strigăt și șoaptă** figura **maternității**, explicită în al doilea ciclu, **Solilocvii pentru mai tîrziu.** Este de fapt un elogiu adus maternității, în texte în care discreția se transformă ireversibil în explozie de sinceritate. S-ar putea totuși reproșa poetei cele cîteva formulări ușor filozofarde, al căror efect deservește ansamblul : „Gîndesc mai repede / decît vorbesc, / scriu mai întreg / decît gîndesc, / dintr-un adînc / mai tainic decît mine... / Și-aș vrea să spun / acest adînc / deodată..." Exprimare inabilă (primele versuri amintesc un panseu al Anei Blandiana : „Gîndesc mai repede decît scriu"), ușor de înlăturat avînd în vedere decupajul stilistic sigur al celor mai multe poezii.

Costin Tuchilă

*) **Doina Sterescu : „Strigăt și șoaptă", Editura Eminescu, 1984.**

POEZIA CA ECOU AL VOCILOR INTERIOARE

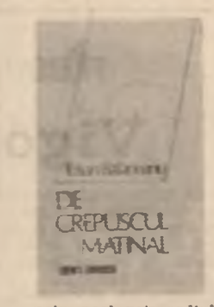

În cel de-al treilea volum de versuri *), Traian Bălăceanu își întregește universul poetic prin noi elemente de mit capabile de a circumscrie destinul uman în cel universal. Conștient de faptul că minunea intruchipării în imagine poetică devine posibilă numai dacă ți s-a dat „ca dar — nu mustul de ciorchină, / ci licărul stelar de ochi și grai", Traian Bălăceanu aspiră spre transgresarea limitelor impuse limbajului prin acel primordial logos al necuvintelor cultivat și de către Nichita Stănescu, prin care devine posibilă inițierea în lumea dinlăntru, intuirea Totului : „Limba aceea / aș vrea s-o imprumut de la Tine" — se confesează poetul — „dar nu pentru strigarea / Departelui. / Și nici a păstrare aș vrea / s-o imprumut. Doar / pentru o singură șoaptă / A îngerului" **(De parcă mi-ai spune).** Vrerea este luciferic-holderliniană, nu în sensul duratei (o oră să fi trăit ca zeii), ci al perenității logosului. Încercînd să afle o cale spre suprema înțelegere, are revelația incomunicabilității originare a unui demiurg închis în sine, somnolent-nietzscheean : „moțăie Demiurgul / Cu o moarte în brațe, după ce / Poarta a încuiat-o, / Lumina a stins-o / Și ciinilor le-a dat drumul" **(Unde sînt stelele).** Aceștia îi refuză harul : „Dar El e surd, cum prea bătrîn de slavă / Și nu-L iubești. Deși L-ai fi iubit. / Cu piatra-ntre ruini te-a nimerit / Din nefiirea îndurării Sale / Săpată-n plus de minus infinit" **(Oricît i-ai smulge iarba).** Potrivit mitului etiologic, dramatismul incomunicabilității transcedentale este urmarea tentației originare izvor de nesfîrșită moarte : „Gustul amar — și dulce / Și rar / Al simburelui a fost.. de mult. // În el mă simțeam semizeul pierdut, / O singură dată viscolul îndrăznit. // De atunci mor întruna, / Mor fără sfîrșit" **(A fost de mult).**

Taine ale devenirii solicită reflexia poetului, în contexte inițiatic-erotice, cu aluzii decriptative la împietritul sărut brâncușian : „Trecem, iubito, surîzători / ... / Chiar fără să trecem, ne trecem. / Și împietrirea sărutului / Țîpă atît de prelung / Pînă unde pustiul mai caută" **(Dar strigările).** Nu este exclus nici recursul la magie — cu aluzii la pictura lui Țuculescu (în : **Prin rămurișul de ochi).** Motivul este urmărit cu insistență și în alte contexte de sugerare a unei inefabile ambiguități : „Căreia pasăre ca unei păsări îi spun. / Știu că se cumpără fără s-o am de vinzare, / Chiar dacă jocul de-a învierea / M-a cărunțit cu fiecare nouă-ntrupare" **(Privitor la o carte).** Dramatismului absenței îi este conexat motivul drumului — întruchipare a unui destin master cu tragice închideri existențiale **(Doar drumul s-a întors înapoi).**

Abordînd mistere ale vieții, ale cunoașterii, Traian Bălăceanu se remarcă prin îndrăzneli expresive — care stau la baza unei arte poetice neconformiste, de rupere a zăgazurilor, pentru realizarea unui consens între regnuri diferite : „Și pietrele / Mai rotund între chiote salte / Cînd armășarii mei / Rup toate căpestrele" **(La poarta caniculei),** țelul final în esență fiind ceea ce poetul numește **deschiderea porților,** spre un **drum pe cer** cu acces la edenul primordial, posibil prin învingerea inerției, atunci cînd eul poetic se ipostaziază, la persoana întîi plural, de caracter premonitoriu : „Iată zicem : e vremea. // Ușile, ferestrele / Și porțile toate deschidem, / Să vină efebii călări / Pe nechezul de soare" **(Și porțile toate deschidem).**

În ciuda unor ușor detectabile influențe (de la Arghezi, Blaga, V. Voiculescu — afini ai săi — pînă la Nichita Stănescu și chiar Marin Sorescu), Traian Bălăceanu aduce în poezia sa, din care pînă acum trei volume **(Viscolul soarelui,** 1974 ; **Geometria visului,** 1984 și **De crepuscul matinal,** tot 1984), o imagine nouă a raporturilor omului cu misterele existenței, prin jertfirea lucid acceptată a orgoliului și ostentației (deși ele mai transpar hiperionic în poezia de cunoaștere) în contextul liric al unui continuu dialog al vocilor interioare, revigorate de elanul reîntînririi graiului, țișnind precum măiastra, din „colbul mistuirii". Gestul său temerar de a scoate din străfunduri ale conștiinței plăsmuirile unei imaginații fertilizate de o bogată viață interioară indică pe linia confruntării omului cu universul un posibil **non omnis moriar** („tot voi rămîne puțin") : „Și n-am murit puțin cîte puțin, / Doar febrele-mi brumară preeria / Bărdaca mea — de mînă c-un mezin / Pe unde mi-o fi lăsat copilăria ?" **(Și azi ascult).**

Simion Bărbulescu

*) **Traian Bălăceanu : „De crepuscul matinal", Editura „Eminescu", 1984.**

SEMN

„am inventat poezia și nu mai am inimă" (I)

Nu-mi amintesc ce întîmplare stupidă din primul an de studenție m-a îndepărtat de maestrul, încă de pe atunci, Virgil Mazilescu ; mai tîrziu în **Poezie și generație** (Eminescu, 1975), l-am introdus grăbit; dar exact la capitolul „Poezia de limbaj", respingînd principiul discursului său ca aparținînd unui „manierism ermetizant și steril". Trebuie să mă revizuiesc ; oarecare **manierism** există aici, dovadă că au putut fi depistate și analizate unele figuri ale motivului labirintic (vezi recent Costin Tuchilă), dar nu cred că accentul trebuie să cadă în primul rînd pe acest fapt. Mă văd obligat, astăzi, după o relectură integrală a operei, să valorizez ceea ce atunci negam; sînt nevoit să mă autocitez din nou : „Poezia nu mai comunică, ci **se comunică.** Astfel, teme, motive, sentimente dispar, **singura tentație fiind aceea a limbajului.** După ce a descoperit și a traversat toate posibilitățile de existență, poezia **se sinucide în aventura limbajului".** Într-adevăr, în 1968, cînd debutează cu **Versuri** (urmat, în 1970, de **Fragmente din regiunea de odinioară),** Virgil Mazilescu era mai avansat față de modul în care se gîndea (și se făcea) atunci poezia, ca și față de modul în care era receptată ; acum aș adăuga pozitiv : poezia se „sinucide" pentru a se regăsi **alta,** după această experiență fundamentală, ce trebuie să atingă aspectul ei cel mai autonom, adică **limbajul.** Prin încercarea la care supune poezia, Virgil Mazilescu era atunci un deschizător de drumuri ; trebuie să spunem răspicat că el a anticipat cu zece ani apariția ultimului val de poeți fiind un adevărat precursor al **direcției textualiste ;** sigur că după asaltul decisiv întreprins de acesta asupra limbajului, este mult mai lesne să cauți dincolo de limbaj și să descoperi altceva, ceea ce au făcut, în parte, textualiștii, și într-un fel, Nichita Stănescu care a beneficiat și el de experiența tragică a semnificantului asumată conștient de Mazilescu.

Orizontul de așteptare al cititorului nu a primit decît prin ricoșeu noutatea demersului propus de autorul acesta insurgent care nu mai respecta nici punctuație, nici sintaxă (poetică), nici criteriile tradiționale de poetizare ; abia fuseseră repuși în circulație Blaga, Barbu și efortul cel mai orgolios tenta o asimilare a lecției lor, nu tocmai ușoară. De avangardismul istoric nici vorbă ; faptul că Virgil Mazilescu asimilase temeinic pe suprarealiști nu a fost luat în serios, astfel că a fost mai simplu să se spună că e un „imitator" al acestora. (În această eroare a căzut și semnatarul acestor revizuiri.)

Șocul de receptare era produs mai des de transformarea radicală purtată la nivelul **sintaxei poetice ;** nu se mai respectă nimic din ceea ce buna tradiție instituționalizată la noi exclusivist ne indica drept modele sacrosancte, se ia în răspăr orice, se deturnează conținutul „grav" (sau ceea ce se considera a fi „grav"), se produce o ruptură totală a acelei coerențe cerute de unitatea aristotelică a poemului și se abandonează procedeele simbolizante cunoscute. Toate acestea sînt firești din perspectiva postavangardistă. Un poem fără titlu începe astfel : „ca razele de [illegible] ale soarelui este muzica", unde există [illegible] versiuni gramaticale, cîte sintagme sînt, iar altul începe cu o paranteză, conținînd [illegible] (cel puțin pentru gustul comun) care continuă abrupt : „(copil fiind : șarpe [illegible] din gură [illegible] în genere cărnuri, în general, vopsit pare să deruleze toate acele elemente [illegible] arhi-cunoscute ca apoi, dintr-odată, [illegible] printr-o tăietură bruscă a tuturor [illegible] a tuturor elementelor de legătură, [illegible] **ruptura** la toate nivelele. Într-un poem se vorbește de „arta înaltă a descrierii" și [illegible] cu mult înainte ca textualiștii [illegible] din „descrierea" unicul criteriu poetic (cel puțin la modul „retoric"). Virgil Mazilescu nu „scrie" ci „descrie" ; un ton voit prozaic care [illegible] teze cele mai banale detalii cotidiene, o [illegible] tă negare a metaforelor, deși acestea nu dispar, abandonarea discursului coerent în favoarea incoerenței dată de sincoparea sintaxei : „din grămada de ochi inviază un ochi se ridică și se vorbește, și tu totuși existi dulce [illegible] din cîteva vorbe mari căzute în [illegible] viciu, de acum înainte doar rănile [illegible]". În această „descriere" constă „lecția" poeziei reductibilă la „o simplitate plină de respect" ; se poate susține, cu oarecare risc, că Virgil Mazilescu încerca să treacă dincolo de cuvinte pe [illegible] că simțise artificialitatea discursului poetic [illegible] zat totdeauna pe o retorică asumată conștient sau nu) și de aici revolta sa împotriva tuturor artelor poetizante. Ajuns în acest punct, el va spune „sînt singur am inventat poezia și nu mai am inimă" ; desigur, situarea în „singurătate" se referă, probabil, chiar la acest „brevet de invenție" ce și-a autoconferit, nu prea modest, căci pentru a „inventa" ceva, înseamnă, ori că acel lucru nu exista înainte, ori că se **avansează** printr-un salt firesc într-un domeniu cunoscut. Virgil Mazilescu „a inventat" poezia aceasta (pe care o scrie chiar acum cînd noi o lecturăm în actul auto-referential despre care vorbește fără nici un complex de creație) și „nu mai are inimă". Aici se pot face două supoziții : (1.) poetul „nu mai are inimă" fiindcă aceasta a trecut toată în poezie prin actul scrierii, al „descrierii" sau al „invenției", golindu-se astfel definitiv de orice pulsiune afectivă și (2.) dimpotrivă, poetul nu mai are inimă fiindcă dorește să abolească orice impuls ce ar veni dinspre o poetică elementară, aceea **confesivă,** pe care au compromis-o unii poeți din promoția lui Labiș. Amîndouă supozițiile sînt afirmate în text și din această ambiguitate (voită ?) ia naștere un discurs poetic profund care poate fi decelat la mai multe nivele.

Acest „cavalerist", situat în avangarda poeziei tinere, care este Virgil Mazilescu, își ascunde și își exteriorizează de la început un obsedant **semn heraldic,** acela al **morții textuale și existențiale** în același timp : acest semn lasă o **dîră** continuă în text, înfrigurîndu-ne ca ceva premonitoriu, de care ne temem și de care vrem să scăpăm prin tabuizare consensuală. E greu de admis, cu această perspectivă, că poetul s-ar fi lăsat tentat de „preumblarea labirintică" ; el nu se află în căutarea a ceva (a morții) căci aceasta nu este de căutat (nu este o simplă imagine retorică, cum se întîmplă la alții), ci se află chiar în **textul** acesteia, vorbind la trecut despre sinele său textualizat (**„ne-am uitat** cu subînțeles unii la alții / am deschis repede cartea cum ai deschide / fereastra dinspre grădină în zorii zilei / cîștiguri și pierderi **scria** acolo negru pe alb") ; el refuză „regiunea de odinioară", cu un iremediabil sentiment al abandonării definitive în text, de aici abundența mărcilor prin care ni se comunică liminaritatea experienței traversate „în lumina acelei **ultime** zile" („ultim" cu toate formele flexionare, este [illegible] diferențiatoare a subiectului textual, pragul univoc de situare în raport cu textul vieții : „dacă ai fi privit lumina acelei **ultime** zile [illegible] și sîngele se răspîndeau pe vechile locuri [illegible] regiunea de odinioară își recîștigă [illegible] și sîngele și poetul întîrzie în lumina [illegible] **printre** aburii pe care nu-i mai poate împrăștia". „Vechile locuri" nu-l mai satisfac, nu-i mai aparțin ca punct de referință pentru discursul său : stînd „viclean la pîndă pe urmele marilor îngeri cîntăreți de altădată" nu-l mai interesează „acele industrii dintre cuvinte", ceea ce „fusese în timpul vieții mele" [illegible] mult ca perfectul „fusese" este o marcă [illegible] situare **textuală).** Fiind cuprins de „oboseala asta rosie" în „echilibru pe o sîrmă-n singurătate", subiectul textual își exorcizează intrarea în text la modul stănescian (este evidentă aici influența lui Mazilescu asupra celui din urmă Nichita !) : „tu pe o masă albă / tu pe un [illegible] atlantic / hei tu jumătate din corpul vitelului / hei tu [illegible] și astfel cu cîtă duioșie mi-ai spune : **măcelar / regescule măcelarule ochi săpător** / vino".

Marin Mincu

Model ideal

Urmare din pag. I

nea celor două personalități geniale de care l-am apropiat prin contrast.

În mod paradoxal, și în ciuda opiniilor care s-au format despre el, Tudor Vianu nu era un aderent al limitelor, ci un excesiv. Poate că tocmai această însușire a grăbit sfîrșitul unei naturi atît de robuste, cu perspectiva de a depăși opt decenii. Numai că excesele sale intelectuale erau opuse, ceea ce a contribuit la dublarea neobișnuitului său efort de creație. O prea istovitoare pasiune intelectuală, exprimată prin curiozitate s-a întîlnit cu o tot atît de istovitoare ținută etică, exprimată prin conștiincioziteate. Ambele excese s-au contopit într-o unică activitate creatoare, a cărei imensă varietate poartă invariabil una și aceeași amprentă.

Cei care l-am cunoscut știm că omul nu s-a cruțat niciodată, dăruindu-se integral culturii românești pe care a îmbogățit-o cu cele mai vaste și luminoase deschideri în desișul cunoașterii. De aceea ne înclinăm adînc în fața memoriei sale, în fața aceluia care va fi mereu prezent, ca un model ideal, pentru toate generațiile viitoare.

BREVIAR

□ **„ÎNTRE PASTIȘĂ ȘI PLAGIAT" :** O destășurare de probe, divulgate recent de către Mircea Vaida, pune în discuție cîteva procedări utilizate în aparatul de note al ediției critice de „Opere" I, Ion Vinea (apărută în 1984, la Ed. Minerva). Polemistul, care de data aceasta mai mult s-a retras îndărătul argumentelor, cu totul convingătoare, așează pe două coloane propoziții ale editoarei, Elena Zaharia Filipaș, și ale altor doi editori (Gh. Sprinceroiu și Mircea Vaida) care îngrijiseră și adnotaseră, de data aceasta la Editura Dacia, o altă ediție „Vinea". Editoarea de acum pare că a „absorbit", uitînd să citeze, destule dintre observațiile făcute de editorii de mai demult ; în plus, și alți critici, citați în ediția de la „Dacia", sînt deposedați în ediția Minerva de opinia lor. Dovezile sînt, repetăm, convingătoare. Interesantă e, pe această temă, și o altă opinie asupra ediției de la „Minerva" (unde, s-a observat, pastișa merge către plagiat) ; acea opinie aparține lui Z. Ornea (autor al unor cronici ale edițiilor susținute mai ales asupra unor volume editate chiar de editura Minerva, unde Z. Ornea lucrează), și sună în acest fel : „[textul] e, am spune, curat mai ales în secțiunile care reiau materia din edițiile precedente". Mircea Vaida, care subliniază aci vocabula „curat", se miră, pe bună dreptate. Într-adevăr, curioasă idee despre „curățenia" unui text !

■ **UCENICI ȘI ECHINOXIȘTI.** Acest titlu, așezat de tînăra Ruxandra Cesereanu înaintea unui articol din „Tribuna" (nr. 14/1985) nu spune cine știe ce asupra intervenției pe care tînăra (poetesă ? eseistă ? jurnalistă ?) o face acum. Însă intervenția aceasta trebuie semnalată. Însă ce s-a petrecut? Încă o serie de „echinoxiști" se pregătește să termine facultatea ; însă este se vede treaba, o serie „echinoxistă" cu totul și cu totul curioasă. Ce au făcut, așadar, acești ucenici „neascultători" ? „Ei au riscat — zice Ruxandra Cesereanu — să se decamufleze și **și-au recunoscut riscul falsei lor supuneri".** (subl. n.) Apoi, au învățat de la Ucenicul neascultător din poveste tot ce se putea învăța respingînd realul și adoptînd ficțiunea. „Dar ucenicul — teoretizează nu prea savant și, în tot cazul, transparent autoarea — manifesta o amnezie față de real și voia să trăiască și să manipuleze irealitatea ca un Maestru. El se simțea ispitit să devină prin ireal". Să notăm și o încheiere pe măsură, de unde nu lipsesc nici ideea de „risc", nici invitația la „Echinox." „Foștii ucenici ai „Echinoxului" au devenit o promoție. Poate că unii au extirpat riscul, dar poate că alții îl mai savurează încă. **Oricum, dacă vor mai fi existînd ucenici neascultători, Echinoxul îi așteaptă."** (subl. n.) Curat program pentru o publicație cum este „Echinox" !

■ **DOUĂ INTERVIURI ? —** Între două convorbiri cu Val Gheorghiu (publicate în „Cronica" din 5 aprilie, sub semnătura lui P. George, și respectiv în „Flacăra" din 12 aprilie, sub semnătura lui George Pruteanu) există foarte mici diferențe între care cîteva interjecții ale pictorului intervievat, absente din versiunea flăcăristă a acestui interviu, cum să-i zicem ?, reprodus. Poate că ar fi bine ca insistentul reporter intervievator, eseist, comentator, portretist (și cîte or mai fi !) G. Pruteanu să fie mai atent cu distribuția propriei producții publicitare.

■ **„IN. MEMORIAM"? O** notă publicată în „Astra" (nr. 3) de Ermil Rădulescu (autor care în general comentează spectacolele de teatru) la moartea lui Grigore Hagiu ne informează, cu o insistență demnă de un alt context, că un grupaj de poezii ale acestui publicist, înaintat lui Grigore Hagiu spre a apărea în „Luceafărul", nu au apărut niciodată. Iată o specie de amintiri...

A.S.

PLEDOARIE PENTRU UMANISM

FONDUL PRINCIPAL AL CULTURII ROMÂNE

Magistrul oficiant

În lumea de lodene a anului 1967 profesorul Tudor Vianu era un personaj exotic și tulburător. Înveșmîntat sever, cu melon, redingotă, și neclintite gulere de celuloid, exagera în sobrietate, părînd un notabil rătăcit din secolele trecute: protocolar, distant, auster.

Implacabil în negru, chiar și pe vipiile de atunci ale Bucureștilor care lichefiau asfaltul și zidurile clădirilor, — ivirea lui despica drumuri largi și respectuoase în masa intimidată a studenților veniți la studii superioare din toate județele României, în tenisi și în bocanci.

O mașină neagră, condusă de un șofer îmbrăcat tot în negru, își deschidea portierele sclipitoare pentru ca Profesorul să coboare, să pătrundă sub boltile Universității și să-i străbată lungile coridoare într-o ținută atît de teapănă și de marțială de parcă un tribunal al istoriei își aștepta în El — magistrul oficiant.

Am făcut parte din ultima sa serie de studenți. Ținea un curs facultativ de literaturi comparate, pe care n-am să știu niciodată de **ce** îl fixa totdeauna în ziua și totdeauna la ora cînd, doar cu un etaj mai jos, într-o altă aulă universitară, G. Călinescu monopoliza la cursul — facultativ și el — de literatura română, un auditoriu tumultos și gigantic, care anula orice acțiuni pedagogice paralele din lipsă de participanți.

Orgoliu? O preselecție de discipoli pe care doar astfel, în condiții de concurență acerbă îi putea detecta? Profesorul Vianu nu s-a demascat niciodată. Cu doar zece studenți în aula friguroasă și goală, ținea același curs perfect și complet de literaturi comparate, netulburat, aparent, de faptul că eruditele sale incursiuni în vaste arii geografice culturale stîrneau un ecou profund dar.. numerotat. — Zece, deci! constata, necruțîndu-se vreodată, car mereu senin, mereu impecabil, mereu în ținută de mare gală, distribuit ideal în rolul greu de MAGISTRU, pe care îl ilustra cu magnificență într-o epocă dogmatică și confuză care avea, dealtfel, să-i închidă porțile Universității, cum avea, să i le închidă și lui G. Călinescu, — liderul acelor ani universitari.

Am optat pentru cursurile lui Tudor Vianu din pur snobism. Făcea parte din ultimele celebrități care mai ardeau pe frontispiciul Facultății de Filologie și imaginația mea îl înconjura de ovații și de cortegii fanatice de admiratori. Dar după ce l-am ascultat și pe G. Călinescu, opțiunea mea pentru cursurile lui Tudor Vianu a fost un gest profund și deliberat.

Adevărat: autorul interzisei pe atunci „Istorii a literaturii române de la origini pînă în prezent" era, în prelegerea sa despre „Sonurile veșmintelor în poezia lui Mihai Eminescu „uluitor, hipnotizîndu-și publicul nu doar prin bogata sa informație literară ci, mai ales, prin scăpărătorul său talent de actor și regizor, care îl ajuta să-și „joace" cursurile, să le urce pe scenă transformîndu-le, ca într-o veritabilă Commedia dell' Arte într-un spectacol căruia îi era, cu afișată încîntare de sine, și autor și comediant. Iată însă că publicul studențesc al acelor trepidante reorientații trăia, prin determinare istorică, dramatic și diletant. Absolvenți a doar zece clase de școală medie generală, cu foarte mulți colegi copii de țărani, — pătura generației încălțată (cum își spuneau), ne resimțeam [illegible] mai ales prin eroica rezistență la foame, — însușirile noastre spirituale fiind, ca și în cele mai izbutite produse ale „[illegible]" de domeniul absolut al imaginației și miracolului. Erau și excepții, firește. Dar eroul publicului asista la scînteietoarele divagațiuni literare ale lui G. Călinescu ca la un joc bengal.

Prin comparație, cursurile lui Tudor Vianu păreau cenușii. Nu era exploziv, nici patetic, metoda lui nu se îndepărta foarte mult de pedagogia școlară practicînd generos povestirea subiectelor și desprinderea de erori, dar sintezele — cînd se produceau, erau democratice și cooperatiste, beneficiind de structura „în colaborare" care îți dădea sentimentul viguros al participării, transformîndu-te într-un „societar" cultural.

Pentru o generație [illegible] restrictiv și sumar cu marile capitole de literatură retrase din circuitul [illegible] de valori, cursurile profesorului Vianu au însemnat o resuflare superioară și densă pe care, cu o infinită delicatețe, a [illegible] mereu „surprins" de marile noastre disponibilități... Impecabil etern în pietrificata sa redingotă, tot mereu sever și protocolar, Tudor Vianu și-a disimulat sentimentele prea [illegible] și dacă demersul său către noi [illegible], a fost însă clar și limpede ca [illegible] și la fel de intimidator.

Intre a [illegible], ca la teatru, și a fi implicat într-un proces intelectual de [illegible] ți se cerea, ca adolescent, un discernămînt mai presus de puterile tale dar intuiția, mai puternică pe atunci decît judecata, ne-a condus pe mulți dintre noi pe drumul potrivit îndemnîndu-ne să [illegible] cu Vianu, cu metoda lui austeră, dar temeinică și [illegible] care în acel tulbure anotimp [illegible] noi și o soluție de viață: cum înțelegem, [illegible]. Și la cursurile profesorului Vianu se învăța!

Nici un alt [illegible] al acelor ani de [illegible] n-a reușit la [illegible] de [illegible] ca să ne pună pe noi în lumină [illegible]. Nimeni n-a știut să ne [illegible] cu atîta subtilitate de miracolul literaturii, deslușindu-ne marea ei lecțiune de a [illegible] valori mai durabile decît epocile istorice, [illegible] supraviețuiri. Eram chiar NOI o dovadă! În pantofi de tenis dați în fiecare dimineață cu ținc-weis, adepți forțați ai unui regim yogin de alimentație, nimic nu ne-a împiedicat vreodată să ne depășim handicapul pentru a-l urma pe profesorul Tudor Vianu în exercițiile sale de levitație către piscurile spiritului. Erau piscuri atunci! Înălțarea în tenisi era, în vremurile acelea, cel puțin cît o cucerire a Everestului și ținuta de mare gală a profesorului Vianu un omagiu pe care, în infinita-i delicatețe... ni-l adresa.

Sânziana Pop

Ion Marin Sadoveanu, Tudor Vianu și Ion Barbu în 1924

Tudor Vianu

Viziune integratoare

Mărturisesc că prima lectură a **Esteticii** lui Tudor Vianu, în vremea studenției, nu a fost pentru mine o lectură marcantă. Interesul meu fiind îndreptat în primul rînd către înțelegerea literaturii, așteptam de la această carte o mai directă implicare în domeniul literar. Nu în sensul unei opțiuni preferențiale, desigur, de a acorda artei cuvîntului un statut prioritar între celelalte arte; nici în sensul unei mai pronunțate reliefări a specificității literaturii. O estetică generală și filosofică urmărește doar în subsidiar investigarea empirică a sistemului artelor. Așteptam însă ca, din punctul înalt al cugetării privind globalitatea fenomenului artistic, să pot întrezări căi de coborîre lesnicioase către intimitatea artei particulare care mă interesa în primul rînd — adică exact ceea ce nu trebuie căutat în **Estetica** lui Tudor Vianu. Poate că inaderența tinerelor generații de formație umanistă la această scriere — inaderență constatată nu în absolut, ci în raport cu valoarea intrinsecă a scrierii, fiindcă altminteri **Estetica** lui Vianu continuă să fie citită cu interes — se datorește în primul rînd preferinței pentru lucrările de direcție care presupun o singularizare tranșantă a perspectivei teoretice adoptate de autor. Sînt îndrăgite cărțile a căror combustie se află în spectaculozitatea opiniei, cele care pun în circulație formule epitomice, ușor accesibile și cu largă reverberație (ca **Opera deschisă** a lui Umberto Eco); cele care vehiculează grile teoretice maniabile, ușor de extrapolat în varii domenii (ca **Anatomia criticii** de Northrop Frye); cele care își fundamentează perspectiva pe un nucleu dens de intuiții primare, cu un impact imediat asupra cititorului (ca scrierile bachelardiene). Așa se justifică, cred, și conul de umbră ce s-a așternut asupra esteticii în general — în orice caz, asupra formulei tradiționale de construcție a unor sisteme filosofice în direcția esteticului: cărți autotelice înălțînd cu gravitate eșafodaje de concepte friabile pe temelii de nisipuri mișcătoare.

Dacă în fiecare estetică se poate discerne un elemente preformativ, o anume opțiune normativă de mare adîncime — fiindcă din ea decurg, treaptă cu treaptă, condiționările pe care esteticianul le descoperă artei — și de mare generalitate — fiindcă ea transcende multitudinea de fațete particularizante ale empiriei — care ar fi, atunci, această opțiune, această intuiție radicală ce precede eșafodajul teoretic al **Esteticii** lui Tudor Vianu?

Deși construită temeinic, „nemțește", cu o disciplină intelectuală proprie autorului în toate scrierile lui, precizînd de fiecare dată cu mare limpezime nivelurile investigației și ierarhizîndu-le într-un ansamblu solid organizat, **Estetica** lui Tudor Vianu se sprijină pe paradox. Constatarea poate intrucîtva să mire.

Fie și numai printr-o privire aruncată asupra **Tablei de materii** ne dăm seama că sistemul de gîndire adoptat în cazul **Esteticii** este unul de tip piramidal, pornind de la nivelul cel mai abstract și mai dens, al conceptelor supraordonate întregului domeniu al investigației, și coborînd către concretul fenomenal, potrivit axelor structurante ale obiectului de studiu. Și totuși, în interiorul construcției piramidale se insinuează un al doilea mod de gîndire, ce a jucat un rol important în autodefinirea științelor umaniste contemporane: cel binar, dihotomic. Este bine cunoscută răsturnarea metodologică operată de dihotomiile saussuriene. Modelul saussurian preconizează o tehnică de autonomizare a cercetării, de stabilire riguroasă a granițelor ei și, corelativ, a dimensiunilor obiectului care intră sub incidența observației. În **Estetica** lui Tudor Vianu întîlnim acest model — desigur, sub forma unei convergențe, nu a unei filiații — în delimitarea operată între elementele estetice și cele extraestetice ce compun, împreună, individualitatea obiectului investigat. Paradoxul constă în faptul că această delimitare nu servește la expulzarea elementelor considerate ca extraestetice din perimetrul cercetării. Din contră, ele dețin o pondere întrutotul semnificativă în scrierea esteticianului român.

Se pot da mai multe explicații acestui paradox. Cea dintîi vizează dorința autorului de a acomoda demersul deductiv, consfințit printr-o îndelungată practică filosofică europeană, unei intuiții inductiviste a pluralității de aspecte ale fenomenului artistic, complexitate structurală ce nu poate fi sacrificată de dragul rigidității sistemului conceptual. Geometria gîndirii decurgînd din ea însăși, asemeni modului de formare a cristalelor, se întîlnește în **Estetica** lui Vianu cu polimorfismul obiectului, ce își impune propriile trăsături ca forțe modelatoare în spațiul teoriei. Astfel apare necesara linie de demarcație între „estetic" și „extraestetic", odată cu necesitatea de a acorda interes amîndor componente, urmărind corelațiile dintre ele, în ciuda aspectului „impur" al sistemului sub aspect strict teoretic.

Al doilea motiv, de data aceasta cu mult mai elocvent, mi se pare viziunea integratoare a autorului. Cuvîntul „umanism", atît de des asociat numelui lui Tudor Vianu, apare aici pe deplin îndreptățit. Dacă cercetătorul operează prin delimitări pentru a putea prinde imaginea obiectului în cadrul formal al disciplinei sale, valorile tind spre conglomerare, spre asimilare reciprocă, spre o solicitare plenară a conștiinței umane. Cartea lui Vianu, avînd drept opțiune fundamentală nostalgia marii sinteze, este, mai mult decît o estetică explicativă sau una normativă, o estetică axiologică. Nu poți să nu rămîi impresionat de persistența acestor ape freatice ale orientării axiologice în fiecare compartiment al cărții, de implicarea permanentă a axilogiei în descrierea de ordin structural a componentelor fenomenului artistic. Într-o vreme în care cercetarea teoretică, cel puțin în domeniul literaturii, e obsedată de ideea „literarității", a specificului strîns definit, exprimabil eventual într-o formulă concisă care să servească drept cheie universală a explicării unui fenomen atît de complex; într-o vreme în care studiul a fost orientat de către teoriile structurale și generative preponderent imanentist, către obiectul izolat de nenumăratele lui conexiuni culturale, **Estetica** lui Vianu stă încă neclintită ca un memento al schimbării „de veac" umanist, păstrînd în sine semnele unei resurecții viitoare. Atenția de care s-a bucurat anul acesta **Estetica** lui Tudor Vianu depășește, cred, limitele unei conjuncturi comemorative. Se pare că această resurecție a început deja să se facă simțită.

Liviu Papadima

Structurile creatoare

Estetica, din exces de exuberanță, e predispusă la vanitate. Cînd pretențiile explicative și/sau normative suferă de naivitate, care e un fel de îngustime, sentința călinesciană apare ca justificată: **„știință care nu există", „disciplină ciudată care nu-și cunoaște obiectul".** Precaritățile efortului speculativ în fața imperiului artei sînt prinse într-o formulă fragilă și imbatabilă: **„orice estetică nu cuprinde mai mult decît întrebarea dacă putem sau nu găsi criteriul frumosului urmată de răspunsul negativ sau de prezumțiuni insuficiente".** Călinescu vedea aici resorturile compensatorii ale celor care au „frigiditate" afectivă în fața valorii. Sigur că intuiția își are trimiterile precise; e de ajuns să amintim că teoria kantiană era, în mare parte, exemplificată cu ornamentica și versuri ale muzicii de fanfară. Același Călinescu, însă, optînd pentru o cale în care spiritul i se poate mișca nestingherit, trimite, în **Prefața** lucrării **Principii de estetică**, la volumele lui Tudor Vianu **„în scopul informației și al documentării asupra felului cum esteticienii științifici înțeleg chestiunea".** E, aici, dovada faptului că afirmațiile sale nu anulează posibilitatea esteticii, nu veștejesc virtuțile studiului teoretic al artei, ci doar frînează orgoliile. În **Cîteva observații la deschiderea unui curs,** Vianu însuși menționa că **„tipul esteticianului lipsit de gust artistic este o apariție destul de frecventă în dezvoltarea mai nouă a științei noastre".** Tainele fenomenului artistic nu pot fi epuizate în scheme și idei fixe: arta ca intuiție, eliberare, joc ș.a.m.d. Acesta e punctul în care Vianu și Călinescu se întîlnesc. Primul slujește mult mai inofensiva și sobra idee a esteticii ca „trădare necesară". „Trădare" — întrucît se poate vorbi de o ineficiență și o insuficiență axiologică a definițiilor artei: constructele înalt-explicative nu pot acoperi sensurile, fațetele și dimensiunile operei de artă, nici nu-i surprind convingător ireductibilitatea valorică. „Necesară" (deci **nu orice** „trădare"!) — întrucît numai expunerea sistematică face inteligibilă experiența estetică.

Meritele esteticii lui Tudor Vianu, actualitatea multora din originalele sale disocieri vin din faptul că investigarea artei se desfășoară în cadre de referință suficient de largi pentru a fi luminată din unghiuri multiple — concomitent sau succesiv, în paralel sau prin intersectare — dar, totodată, suficient de precizate pentru a se ajunge la dezvăluiri elocvente. Spirit meticulos, cu o vitalitate interpretativă discret ascunsă în ritmul lent și sobru al enunțurilor precise, nu întîmplător a scris **Tezele unei filozofii a operei**: aici e nucleul în jurul căruia gravitează toate preocupările de estetică, istorie și critică literară, filozofia culturii și valorilor. Cu această lucrare, inevitabilele întortocheri sau fragmentări dispar: toate drumurile duc la Roma. Chiar dacă pretextul e reconstituirea fenomenologică a operei de artă, efectele se propagă și în alt plan: cel al ontologiei umanului. Sînt surprinse structuri creatoare și tipuri de obiectivări valorice inerente statutului existențial al omului. Tocmai de aceea și disocierile referitoare la sfera artisticului capătă o relevanță aparte, atît în ce privește substanța cultural-istorică pe care acesta și-o incorporează, cît și impactul asupra sensibilității și sferei trebuințelor subiective. **„A trăi într-o civilizație înseamnă a fi solicitat de opere, înseamnă a simți cum sfera dorințelor personale se diferențiază și se amplifică."** Totodată, **„în măsura în care operele se înmulțesc în jurul omului, în măsura în care spațiul social devine mai dens, dorințele lui se îndrumează după obiective mult mai precise și, prin aceasta însăși, se limitează și se temperează".** Așadar, operele, prin semnificații valorice, deschid orizonturi și disciplinează viața colectivă.

Descripția de tip fenomenologic — eliberată de pretenții doctrinare și obsesii eidetice — oferă coduri ce permit un alt strat de lectură a **Esteticii.** De pildă, diferențierea produselor artistice de celelalte prin „originalitate imutabilă" și „simbolism ilimitat", precum și „subalternarea actelor de valorificare" sînt instrumente care deschid perspective fertile în analiza eteronomiei funciare a frumosului artistic, și a receptării acestuia. Astfel, în cazul artei **„valoarea se găsește topită în bun, valoarea și bunul fac una și aceeași ființă; raportul dintre ele este de imanență".** Nu e nevoie de un racord la semnificații transcendente. Motivul (subiectul), transfigurat în conținut perceptiv, „mai mult **apare** decît **există".** Valoarea estetică este, dar, inerentă raportului de apariție: receptarea adecvată reînvie și ridică lumea reprezentată la rangul de lume exprimată, depășește, prin integrare, sensurile logice în sensuri afective. Această idealitate a artei nu se identifică cu irealitatea. **„Idealitateta artei este areală",** întrucît ea nu se opune realității ca o irealitate, ci ca o alternativă, ca posibilitate de a lectura semnificații neevidente ale realului înafara impulsurilor practice. Dar privită sub raport estetic, arta nu-și propune nici să cultive iluzia, nici s-o provoace, nici nu ademenește cu libertăți adormitoare și dulceag-evazioniste. Este, pur și simplu, **o altă** realitate. Prin elementele extraestetice pe care le cuprinde, cu sau fără voia artiștilor sau doctrinarilor, în măsura în care acestea nu sînt considerate sub aspectul expresivității și unității estetice, ci ca valori separate cu ținte precise, **„este evident că arta se poate întrețese cu viața practică și are în această calitate o incontestabilă realitate".** Așadar, în viziunea lui Tudor Vianu polii antinomici, care au prilejuit polemici în jurul purității sau impurității artei, pot fi puși de acord. Desigur, **„un obiect nu devine pentru noi estetic decît atunci cînd îl gîndesc în sfera valorii respective".** Dar subalternarea actelor valorificatoare permite receptarea unor bunuri — în acest caz, opere de artă — printr-o prismă valorică ce nu corespunde intenționalității valorice a bunurilor respective. Este o inadecvare fertilă. Dacă judec opera de artă exclusiv din punctul de vedere al mesajului educativ, moral etc. e vorba, desigur, de opacitate. Dar, dacă aceste lecturi sînt subordonate criteriului estetic, acesta va căpăta adîncime. Aceste valorizări „inadecvate" sînt posibile pentru că însuși obiectul valorizat se pretează, prin conținutul valoric pe care îl și prin care se structurează, la asemenea valorificări. În funcție de ponderea trebuințelor ce intervin în receptare, se poate vorbi de o adevărată stratificare a experienței estetice. În raport cu obiectul, intenționalitatea sa și măsura în care reușește să fie ceea ce-și propune a fi, deci din punctul de vedere al nivelului de exigență estetică, totdeauna cîmpul artistic este neomogen; conceptul de **gradualitate** a valorilor — din păcate, puțin valorificat chiar de Vianu însuși în teoria sa estetică — e promițător: sugerează existența unei ierarhii înăuntrul aceluiași tip de valori funcție de adîncimea gustului propus de opera însăși. În receptare, stratificarea înaintează de la un stadiu pre-estetic (cu gînduri de simplă delectare sau ilustrare a unor scopuri străine intenției estetice), la stabilirea unei distanțe între subiectivitate și operă (ceea ce Adorno numește „mișcare împotriva subiectului") și, în situația cea mai fericită, „supunerea" intelectiv-afectivă la universul expresiv al operei. Distanțarea cognitivă și unificarea afectivă cu valorile artistice remodelează sensibilitatea, îi inventează normele cristalizînd-o în atitudini care pot structura, cu o eficacitate proprie, oricare din valorile culturale, **„împlinind o icoană a lumii și vieții a cărei fecunditate a fost de multe ori dovedită în decursul istoriei".** E convingerea unui mare estetician și umanist.

Vasile Macoviciuc

Estetica și „țesătura vieții"

În ansamblul operei lui Tudor Vianu, filozofia reprezintă un factor originar profund, din care își trag substanța variatele domenii în care s-a desfășurat activitatea sa creatoare; sociolog, psiholog, moralist, logician, lingvist, stilist, teoretician și istoric al literaturii. Totuși, Tudor Vianu își subsumează întreaga operă vocației filozofice dominante; dar o filozofie activă.

Din acest punct de vedere poate și trebuie privită **Estetica** sa; apărută acum cincizeci de ani ca o necesitate a culturii românești, opera mărturisea chiar de la început dorința autorului de a oferi literaturii române ocazia umplerii unui gol existent pînă la acea dată: „desigur, **Estetica** nu se va da niciodată înapoi să recunoască ceea ce este în primul rînd: o încercare a literaturii românești de a prezenta un tratat în care oricare din întrebările mai însemnate ale științei noastre își găsește locul într-o unitate **organică** (subl. n.) hrănită din substanța cercetării mai vechi și mai noi" **(Estetica,** Editura pentru Literatură, 1968, p. 3).

Această atitudine îl înscria pe T. Vianu în lunga serie a cărturarilor români ce au dorit întotdeauna împlinirea cît mai deplină a culturii românești și asocierea ei la circuitul valorilor universale ale artei. Era o tendință ilustrată și de către „Școala Ardeleană" prin încercarea ei de a da operei care îi lipseau acestea și de dorința lui Hașdeu, Titu Maiorescu și a **Junimii** de a alinia, ca problematică, literatura națională culturii europene.

Tudor Vianu — al cărui maiorescian nu mai are nevoie de demonstrație — își publica **Estetica** în momentul în care literatura română înregistra o abundență de scriitori de întîia mînă, nemaiîntîlnită pînă atunci la dimensiunile acestea. Era, fără îndoială, o consecință în cultură a Unirii de la 1918. Dorința lui T. Vianu era ca, pe lîngă această explozie în planul creației propriu-zise, literatura română să poată beneficia și de un cadru teoretic pe măsură, necesitate nesatisfăcută încă de tentativele, declarate sau nu, ale înaintașilor. **Estetica** lui Simion Bărnuțiu sau problematica atinsă de către T. Maiorescu ori C. Dobrogeanu-Gherea erau încercări incomplete și nesistematice față de aspirația pe care T. Vianu o împlinea atunci. Beneficiind de operele unor scriitori ce întregeau orizontul literaturii române cu creații de valoare, **era acum necesară afirmarea unei poziții teoretice ferme și atotcuprinzătoare, a unei estetici care să fundamenteze un sistem de lucru și un mod de a privi și înțelege această creație literară în plină expansiune.** „Estetica" este, la el, și un factor regulator.

Pentru Tudor Vianu obiectul esteticii este constituit de frumosul artistic înțeles ca valoare estetică; făcînd parte dintr-o serie alături cu valoarea economică și teoretică, politică, morală și religioasă, valoarea estetică este cea care determină așa-numita atitudine estetică în fața lumii și a vieții. Rezultat al unei activități creatoare ce produce la rîndul ei o serie de reacții subiective în sufletul celui care ia contact cu ea, opera de artă este un produs static, punctul final al unei evoluții, în vreme ce artistul este chiar cîmpul acestei evoluții, deci o realitate dinamică. Opera literară este produsul unui proces viu, activ, căruia scriitorul ca factor esențial îi imprimă dinamismul propriei sale personalități creatoare, aflate într-un permanent proces de transformare și sublimare a realității.

Observația își are importanța ei întrucît subliniază ideea că prin artistul creator — individ determinat de contextul social-istoric în care trăiește și creează — opera devine implicit reflectarea epocii care a produs-o. Procesul de sublimare și spiritualizare prin care materia brută devine frumos artistic se produce asupra unui material a cărui structură este vizibil determinată de contextul din care aceasta provine. „Forma pe care o ia o operă de artă spune Tudor Vianu — atîrnă de natura valorilor eteronome subordonate unității sale estetice. Materialele și datele sensibile pe care le prelucrează arta nu au un caracter brut. Ele sînt străbătute de o semnificație și raportate la anumite valori ale culturii, mai înainte ca artistul să le folosească în opera sa... Ele sînt încărcate oarecum cu o forță dinamică, în stare să determine forma viitoare a operei de artă" p. 117-.

Factorul conținutistic pe care T. Vianu îl evidențiază dezvăluie un mod implicat și activ de a înțelege procesul creației operei de artă și totodată pe cel al receptării acesteia. Emoția estetică ce însoțește apropierea de frumosul artistic este un complex de stări afective și intelectuale specifice; receptarea operei de artă reprezintă deci nu doar o stare de afectivitate pură ci, mai mult decît atît, un sistem de factori ce compun o complicată rețea de fapte intelectuale. Se impune constatarea că procesul receptării operei nu este înțeles ca un singular răsunet emoțional, el fiind totodată un complex proces de reacții intelectual-afective, fapt ce evidențiază ideea potrivit căreia „emoția estetică se prezintă în strînse relații cu alte elemente comune și... arta se prinde prin numeroase fire de țesătura vieții obișnuite" (p. 301). Concluzia este firească și deloc singulară la cel care afirma în aceleași pagini ale **Esteticii** că „arta a manifestat totdeauna și funcționea de a sprijini sau crea curente sociale, mișcări de opinie ale sensibilității colective" (p. 181—182). Efectul pe care creația artistică îl are asupra societății căreia i se adresează, rămîne de necontestat, și caracterul său reprezentativ pentru un context social sau moment istoric este vizibil.

Rolul activ, dinamic, pe care Tudor Vianu îl conferă artei, provine așadar din mai multe laturi ale acesteia, înțelese toate ca aspecte distincte, specifice ale operei. Cadrul social-istoric în care trăiește și creează artistul, materia asupra căreia acesta își exercită activitatea transformatoare, efectul multiplu al receptării estetice, dovedesc o înțelegere modernă, dinamică, a complexului proces de ființare a operei de artă. Toate aceste date subliniază, de fapt, estetica activă promovată de către Tudor Vianu și, de asemenea, implicarea pe care factorul activ substanțial o conferă frumosului artistic. Atitudinea estetică este, așadar, o optică deschisă tuturor valorilor, o privire axiologică largă, liberă asupra vieții întregi, care alătură teoreticului diverse valori ale unei structuri multiple, devenind astfel un mod de înțelegere a realității.

Actualitatea acestei poziții a esteticianului român devine cu atît mai evidentă asociată fiind activismului cultural pe care Tudor Vianu îl promova în „Filozofia culturii". Fundament teoretic de o categorică importanță, acest tratat exprima în plan axiologic ceea ce **Estetica** discuta în plan artistic — ideea elementului activ, dinamic, ce însoțește prezența în lume a tuturor creațiilor, năzuința lor către specific: „problema specificității culturii românești este, prin urmare, o problemă de realizări culturale, o problemă de muncă națională, și acei care doresc solicitarea specificului nostru trebuie să ia inițiativa activității în toate domeniile, în virtutea convingerii că în opere se depun tendințele profunde și iese la iveală ceea ce poate să fie specific în sufletul național... Idealul cultural este un ideal activist, încît etapa dialectică la care ne oprim este o teorie a activismului cultural" **(Opere,** vol. 8, Editura Minerva, 1979, p. 310).

Tudor Vianu, care prin **Arta prozatorilor români** transpunea în fapt ceea ce în **Estetica** discuta în plan teoretic, dovedește prin modul său implicat de a vedea literatura și arta în general o permanentă contemporaneitate. Comparabilă cu lucrările similare date de către B. Croce, N. Hartmann, G. Lukács, **Estetica** lui T. Vianu oferă cea mai elocventă ilustrare a îndemnului său de a crea și evidenția realizări specifice creativității românești demonstrînd, pe lîngă incontestabila valoare universală a operei sale, o reală și inconfundabilă conștiință națională.

Valentin Uban

40 DE ANI DE LA VICTORIA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

ARHIVA LITERARĂ

Ion Gh. Pană: „Proza de război e un elogiu al acestui mare anonim care luptă: poporul“

I. SCRIITORUL, CÎND ESTE O CONȘTIINȚĂ, ARE ȘI SUFLET DE EROU !

— Se poate spune fără greș că războiul al II-lea mondial a fost la români o experiență determinantă pentru o generație de scriitori. Dacă nu ar fi luptat pe front, unii nu ar fi devenit scriitori. Alții nu ar fi scris ce au scris de atunci încolo. Pentru dumneavoastră, ca scriitor, ce a însemnat războiul ? Războiul făcut, trăit !

— Pentru mine, războiul a constituit, într-adevăr, o experiență a unor situații-limită ale vieții omenești, cînd, nu de puține ori, mi se punea în față problema dispariției definitive. Dar în același timp trebuie să notez că, încă de la începutul luptelor de front am fost preocupat de ideea scrierii unei cărți sau a mai multor cărți referitoare la desfășurarea pe spațiu continentale a acestui fenomen istoric-social numit război. Dealtfel și în lucrarea mea „200 de zile în fața morții, apărută în 1970, am subliniat ideea că dorința mea arzătoare era aceea de a scrie un roman despre luptele purtate de armata noastră, despre celе ce am trăit pe viu. Nu am așteptat ca evenimentele să se consume, zilnic mi-am notat fie în carnetul de campanie, fie pe o serie de foi de caiet episoadele pe care le-am cunoscut. Chiar în cazul că n-aș fi fost pe front tot aș fi scris cărți referitoare la acest război ori cu subiecte dintre cele mai diferite ale timpului de pace. Cum să nu fi scris despre război în tot acel timp n-am făcut altceva decît pe lîngă însușirea cunoștințelor de cultură generală să mă pregătesc și să pregătesc și pe ostașii mei să lupte cu arma în mînă pentru apărarea țării, pentru nimicirea oricărui dușman ? Era un moment esențial la nivelul conservării ființei istorice a întregului popor ; nu puteai sta la o parte.

Nu pot afirma sigur că războiul a fost o condiție sine-qua-non și pentru ceilalți confrați ai mei de a deveni scriitori deși prin caracterul lui de experiență crucială așa ar fi trebuit să fie.

— Mi-ați spus că un ziarist polonez v-a întrebat unde sînteți dumneavoastră, cel care însuflețiți atîția eroi literari. Adevărat, asta se întîmplă și cu ceilalți scriitori „de război“. Ei există puțin în proza lor. Ca unul care cunoașteți bine faptele de luptă ale multor colegi de scris (sau oameni care se exprimă în alte arte) vă rog să povestiți cine sînt ei.

— Eu nu mă văd în cărțile mele memorialistice, nici în cele de povestiri și nuvele și nici în romane întrucît am simțit și am simțit că dacă am mers prin luptă de la Tîrnava Mare Negre pînă în centrul Europei, numai în linia întîi, aceasta nu mi se datorește mie în primul rînd, ci multimilor de soldați, grangiști, subofițeri și ofițeri, cu care m-am aflat cot la cot înfruntînd moartea, cei mai mulți dintre ei avîntîndu-se pînă la supremul sacrificiu. Ei, cei care au rămas de-a lungul Europei cu sutele ale unui mesaj uitare al libertății popoarelor, cît și cei care supraviețuiesc și mă fac gălăgie despre ei, sînt, după părerea mea, adevărații eroi. Pe aceștia am căutat în primul rînd să-i zugrăvesc în paginile cărților mele. Proza mea, proza de război, în general, e un elogiu al acestui mare anonim care luptă: **Poporul.**

— Ați cunoscut pe toți scriitorii care au luptat pe front ?

— Nu cunosc pe toți scriitorii care au luptat pe front. Din ei nu sînt printre Laurențiu Fulga, Radu Theodoru, Nicolae Tertu, Ion Grecea, Ștefan Iureș, Aurel Mihale, Mihai Gavril ș.a., sînt personalități prominente literare dar de fapt combatanți. Pe unii i-am cunoscut mai îndeaproape pe Aurel Mihale, care a venit pe front în luna martie '44. Și ănume că la toate lupte care au fost purtate la Ocova, Banska-Bystrica, Kremnica, Strasov, Zlin, Dobromilice (în zona căreia se afla postul de radio „Donarul“) Aurel Mihale s-a comportat acționînd în primele linii, ca un adevărat erou. A fost pedepsit pentru acțiunile ordinul „Mihai Viteazul“ în formă de [illegible] din Carpații Albi cehoslovaci în zona Strasov, cînd însuși ministrul apărării de atunci, generalul de armată Vasile Răzămă, [illegible] de la observator ofensiva noastră, în care Mihale juca un rol de frunte, a ordonat să se acorde Ordinul „Mihai Viteazul“ celor mai vechi din fruntea acelui atac. Bucuria de biruință (tabele și iarăși tabele) [illegible] „pierdut“ pe Mihale printre [illegible] „favoriții“ unor șefi. Cum vor fi [illegible] ceilalți confrați amintiți de mine pe care îi cunosc din cele auzite după război, fie de la [illegible], fie de la cei cu care au fost alături, ori din [illegible] cărțile pe care le-au publicat. **Fapt este că scriitorul, cînd este o conștiință, are suflet de erou.** Însă nu numai scriitorii.

— Ce puteți spune pe această temă ?

— Îmi pot aminti, ca martor ocular, despre alți artiști cu care am fost deseori în prima linie. Iată-l pe compositorul Victor Mărcus, sublocotenent în rezervă, originar din comuna Lechința de Mureș care se găsea în 1944 în partea Transilvaniei răpite prin odiosul dictat

de la Viena. Întrucît am scris și în „Luceafărul“ despre el, reamintesc că, începînd de la Constanța (23 August 1944) a luptat numai în primele linii de foc. Mai întîi pe litoral, apoi la nord de Capitală în restimea Pădurii și satului Tunari, apoi în Ardeal la Cornești și Crăiești pe Tîrnava și, în continuare, pe Dealul Sîngeorgiului avînd localităților Iernut, Cuștea, Ogra, Oarba de Mureș, Lechința de Mureș. Compositorul avînd de fur-îmbrăcămintea sale albe cusută o banderolă tricolură mi-a jurat în portul Constanța că nu va schimba acea cămașă decît după ce îl va elibera satul natal. În 27 septembrie 1944 la atacul asupra de pe Dealul Sîngeorgiului, unde oastea noastră a avut în 4 zile 11 000 morți, Mărcus, pășind cămașa cu banderola tricolură în vîrful baionetei unei uniri luate de la un soldat căzut eroic s-a năpustit la asalt strigînd : „Asa vile să moară un ofițer român !“ A fost urmat de toți militarii regimentului. A trecut pragul neființei secerat de un glonț chiar pe cota cea mai înaltă a Dealului Sîngeorgiului cu ochii deschiși, cu privirea îndreptată spre satul lui natal — Lechința de Mureș.

— Mai sînt și alții ?

— Pictorul subloctenentului de rezervă, Ștefan Pantu, căzut [illegible] la Institutul Nicolae Grigorescu, a luptat pînă pe același deal tot în primul rînd. A fost rănit la picior în momentul cînd Victor Mărcus începea urcușul pe serpentina [illegible]. În mai toate luptele purtate pînă atunci era, ca și Mărcus, „[illegible]“ soldaților : toți îl iubeau. Îl urmau fără șovăire. Iar eu (care îl eram comandant) îmi vorbea deseori de culorile acelea de neuitat violete, [illegible] galben-roșietice, ce se întretăiau pe câmpurile de luptă...

Cît privește pe vechiul grafician, Cîk Damaschin, vechiul meu prieten din Constanța, mi-l reamintesc așa cum era —, cu silueta înaltă, de acrobat de circ, trup suplu, părul vîlvoi, atîrnîndu-i pe piept un pistol-mitralieră, binoclul și aparatul de fotografiat în orice acțiune de luptă. A fost unul dintre cei mai curajoși, ingenioși și originali cercetași. Avea gradul de sergent și locodea mereu frontul dușman, se îndîtra ultimei de mine printre liniile vrăjmașilor, dînd la [illegible] trăsnea și apoi fotografia. Are și acum două mari albume cu fotografii de pe front.

Și cînd ne gîndești că tot în divizia noastră a luptat eroic, dar în 1917, și marele nostru om de artă, artist al poporului, sculptorul Ion Jalea. Cînd am stat de vorbă cu dînsul în 1974, spre a-i reda amintirile de război în cartea mea „În căutarea eroilor Sîngeorgiei“ printre altele mi-a spus : „Dragul meu, sînt din comuna Cuzlunea, din Dobrogea. Cînd România a intrat în marele război de reîntregire a neamului din 1916, eram la Paris. Am lăsat acolo totul și vrînd acasă și am venit glonț; în pădure. Luptînd cu suflet de român acolo pe frontul de la Mărășești o schijă mi-a reținut [illegible] dar nu m-am lăsat bătut și am luptat [illegible] cu [illegible]“. Este sigur că artistul e chiar în [illegible] de restrîște, e poezie.

— A rezultat, din aceste biografii eroice a literaților pe măsura acțiunii scriitorea extraordinare ?

— În general, mă bucur să afirm că în [illegible] lor, conștiți cînd au ostenit sub multe [illegible] participarea atît a poporului, cît și a [illegible] în trepte de pe frontul antihitlerist. Scot însă că nu au elaborat marile lor cărți privind grandiosul spectacol al partizanilor [illegible], pe plan mondial, la distrugerea fascismului. Rămîne mai ales de însușirea cu măiestrie a artei, condiția adevărată a României, ca a patra putere participantă economic și numeric la războiul antifascist, contribuția ei la zdrobirea definitivă a hitlerismului. Iată o temă esențială pentru creație, cercetarea europeană a participării României la război. În același timp noi scriitorii care am luptat pe liniile de foc avem totuși datoria de a păstra și în generația tînără de scriitori interesul pentru acest fapt însuflînd-i dorința de a scrie și ei despre cele ce s-au petrecut [illegible], dorința de a înțelege istoria noastră, a poporului român.

Vin să subliniez foarte apăsat că nu s-ar cuvenit să tocim interesul creator pentru astfel de literatură tocmai acum în această epocă al cărui început a constituit, chiar și pentru Editura Militară, și pentru mine, (eu eram redactor principal acolo), încă din 1965, înfringerea unei opinii greșite privitoare la scrierea atît a unor cărți de memorii publicisico-literare privitoare la participarea României la războiul antihitlerist, cît și a altor lucrări de mare amploare istorico-științifică privind grandiosul adevăr istorico-românesc. Se publicau mai mult traduceri de memorii de război. Eu am făcut o excepție, cînd în 1958 publicam prima carte de memorii din războiul nostru antihitlerist (publicistico-literare, carte recenzată în „Luceafărul“ de Cezar Baltag) și pe care am intitulat-o „200 de zile în linia întîi“. Începînd însă din 1965, Editurii Militare, și nu numai ei, i s-a deschis drum larg pentru literatura memorialistică românească cu tematică ostășească și patriotică prin cartea de peste 450 de pagini „Din august pînă în mai“ pe care am publicat-o în acel an la Editura Militară.

Avînd în vedere acestea socot că bariera ridicată atunci pentru libera trecere a acestei literaturi nu a trebuit să înceapă a se lăsa în semn că „ajunge, destul cu o astfel de literatura“. Deviza deschis trebuie lărgit mereu cu noi creații beletristice ale tinerei generații, creații ce-și pot sorbi seva de viață și din „memoria memoriilor“.

— Există în literatura de război o importantă secțiune dedicată documentelor neliterare dar a căror contribuție la restabilirea adevărului istoric este mare prin cantitatea de fapt autentic trăit. Care sînt colecțiile de documente mai importante și ce însemnătate au ele în revizuirea prozei de război ?

— În principal **jurnalele de operații ale marilor unități și unități de toate genurile de forțe armate românești** participante la actul de la 23 August și la războiul antihitlerist. În arhiva Ministerului Apărării Naționale se află, printre alte multe documente ale vremii, începînd de la cel mai înalt nivel — curtea regală, guvernele, conducerea armatei, serviciile de informații și contrainformații — și alte documente militare printre care cele arătate în continuare. Grăitoare documentare și totodată încărcate de o vibrație lirică sînt colecțiile de „ordine de zi“ care cîntează începînd de la macro și micro colectivități militare pînă la ultimul **soldat erou pentru fapte de arme excepționale.** Pline de notări lapidare dar concomitent și de relatări publicistico-literare, sînt așa-numitele „Istorice“ ale tuturor unităților începînd de la nașterea lor pînă la încheierea războiului antihitlerist. O altă sursă de cunoaștere a participării armatei noastre la războiul antifascist o constituie materialul foto și cel filmic aflate tot în arhivele M.A.N. și ale Muzeului Militar Central.

Emoționante, palpitante, cuprinzînd dramatismul „la cald“ al multor episoade ce oglindesc virtuțile eroice ale României sînt colecțiile de **Reportaje ale corespondenților de razboi de pe frontul antihitlerist.** De asemenea, colecțiile presei centrale și locale ale altor publicații ale vremii, precum și ale emisiunilor de radio române și străine din perioada respectivă.

Desigur, că mai sînt încă și alte surse neliterare care pot facilita întrebarea fabuloasei lumi a arhivelor, dar să nu uităm că în cuprinderea faptului de viață intrinsec autentic cu toate culorile lui de la locul, ziua, ora, minutul, secunda și pînă la substanța mereu în clocot teribil de fierbinte a trăirilor complexe, a osmozei gîndurilor și sentimentelor într-un „ce“ specific cîmpurilor de bătaie ale războiului, un loc deosebit de important îl are „arhiva vie“ : relatările participanților directi la război pe fronturile de foc. Aceste relatări pot îmbrăca și haina memoriilor scrise ori vorbite. O parte din memoriile de război privitoare la războiul antihitlerist socot că pot fi apreciate ca veritabile cărți publicistico-literare, iar unele dintre ele chiar ca lucrări literare de tipul povestirii, schiței, nuvelei, romanului. Printre lucrările memorialistice care au și o vigoroasă respirație literară ar fi : „Batalionul de moți Avram Iancu“, de Ion Dulămită, „Detașamentul Păulișului“ de Alexandru Petrescu, „Trei zile din istoria Bucureștiului eroic“ de Dan Ionescu, „Parașutiștii în luptă“, de Stefan Scoverth, „Fragment de epopee“ de Toma Zotter, „Pe pămîntul Băniei“ de Marin Manafu, „Zile și nopți“ de Costache Mindru, „La porțile Timișoarei“ de Ion Dumitrescu, „Din jurnalul meu de front“ de Edgar Rădulescu, „Asaltul vînătorilor de munte“ de Leonard Mociulschi etc.

După părerea mea prozatorii zilelor noastre aplecîndu-se înarmați cu cunoștințe din ample lucrări de specialitate privitoare la războiul antihitlerist asupra documentelor neliterare amintite și situînd ca punct de legătură între adevărul istoric redat doar „cancelaristic“, de aceste colecții și autenticul vieții, al istoriei vii, reflectat în memoriile martorilor oculari aflați în miezul de foc al realităților menționate de documente, se vor putea situa, vorbind metaforic într-un limbaj mai mult sau mai puțin limitat, pe un dominant punct de observație care să le ofere posibilitatea revizuirii creatoare prin noi opere literare, a prozei noastre de război.

În timp ce „arhiva rece“, nevie, paradoxal, își are o viață lungă, arhiva vie, oamenii în carne și oase, care încă nu s-au impregnat în memorii scrise, „se consumă“ mai repede ; oamenii trec pragul neființei de aceea prozatorii trebuie să-i caute pe aceștia cît nu este prea tîrziu și să-i convoace pe „acel“ „punct dominant“ în vederea elaborării cărților despre care s-a vorbit.

Monumentul eroilor de la Păuliș

II. ROMÂNIA, CA A PATRA PUTERE MILITARĂ A COALIȚIEI ANTIHITLERISTE, TREBUIE SĂ DEA ȘI O LITERATURĂ DE RĂZBOI PE MĂSURĂ

— Mai are deci generația care a dus războiul de scris despre război ?

— Da, are, și încă foarte mult. Întrucît pînă acum au fost redate marelui public cam aceleași și aceleași aspecte, evenimente și episoade, e adevărat, eroice. Dar eroismul s-a manifestat pretutindeni în armata română, prin fiii întregului nostru popor, cu repercusiuni benefice pe întregul canavas al desfășurării celei de-a doua conflagrații mondiale.

— Cum scriu, cum trebuie să scrie generațiile postbelice ? Scriitori, chiar născuți, nu numai formați ca scriitori după război ?

— Părerea mea este aceea că generațiile tinere care mai au încă șansa de a sta de vorbă cu oameni, care au luptat la Mărăști, Mărășești, Oituz și mai ales care au participat de la început pînă la sfîrșit la războiul antihitlerist, trebuie neapărat să cunoască aceste „arhive vii“ și concomitent să peregrineze prin fabuloasa lume a documentelor de arhivă, a memoriilor privitoare la acest război prin studiile de amploare istorice, sociale și politice. În felul acesta au toate sansele ca să-și creeze propriile imagini artistice și bazele documentaristice ale scrierii unor cărți care într-adevăr pot aduce noutăți neașteptate pe fondul literaturii beletristice și chiar istorice.

— Avem cărți la înălțimea faptelor de arme românești ?

— Dacă m-aș rezuma la o mulțumire de sine aș spune că da. Totuși, la nivelul întregii literaturi și al potențelor ei adevărul este altul. Încă nu avem pe frontul literaturii beletristice acele cîteva opere care să reflecte la dimensiuni planetare specificul și specificitatea substanțialei contribuții pe care a adus-o România și armata sa ca a patra putere militară a coaliției antihitleriste la înfringerea fascismului, rolul și aportul esențiale ale României atît în scurtarea cu circa 200 de zile al celui de-al doilea război mondial, cît și la zdrobirea mașinii de război germane prin cîștigarea victoriei asupra fascismului.

— Care considerați dumneavoastră că sînt cele mai importante romane românești dedicate războiului antifascist ?

— Există romane importante pe tema aceasta, voi enumera fără nici o pretenție de ierarhizare, succint, unele dintre aceste titluri: „Delirul“ de Marin Preda, „Steaua bunei speranțe“, „Alexandra și Infernul“, „Fascinația“ de Laurențiu Fulga, „Romanul unei zile mari“ de Corneliu Leu și „A fost ora H“ de Haralamb Zincă, „Oameni în alb“ de Ion Maxim, „La porțile Severinului“ de Ion Grecea, „În orașul încercuit“ de Petru Vintilă, „Șoseaua Nordului“ și „Incognito“ de Eugen Barbu.

— Din perspectiva romanului românesc contemporan cum considerați că va evolua proza românească dedicată luptei antifasciste ?

— Eu cred că proza românească dedicată luptei antifasciste, luptă care în România își are vechi și vigoroase tradiții impregnate tocmai de specificitatea strămilenară a neamului nostru va evolua către marile romane nescrise încă ale reflectării multilaterale a ființei acestui popor, conștient mai mult decît oricînd atît de rolul și aportul său istoric de pînă acum în apărarea civilizației și culturii europene cît și de rolul cît și de contribuția sa specifică în viitor la apărarea și salvarea celor mai nobile idealuri ale omenirii, atît de amenințată de reînvierea în unele țări a fascismului sub forma neofascismului.

— Care poate fi morala literară a momentului acestui război îndreptat împotriva hitlerismului ?

— Literatura beletristică românească cu toate genurile și speciile ei beneficiind de harul, de talentul, de inteligența eroică prospectivă a scriitorilor trebuie să creeze acele opere nemuritoare în care marele public să ia contact cu o lume vie, dinamică, frumoasă, cu dragoste de țară și de viață, hotărîtă să facă totul ca „ciuma neagră“, fascismul, să nu mai reînvie, fără să se uite nici un moment a da slăvire eroilor noștri care și-au adus o contribuție de mărime continentală la zdrobirea fascismului.

— Romanul dumneavoastră care apare în acest an tratează despre evenimentele încununate la 9 Mai 1945 ? În avanpremieră spuneți-ne : cum ați ajuns să-l scrieți, ce cuprinde ?

— Romanul „Dincolo de necunoscut“ a fost predat în ianuarie 1982 la Editura Cartea Românească. Am ajuns la scrierea lui tocmai gîndindu-mă la a 40-a aniversare a Zilei victoriei asupra fascismului.

Abordînd unele modalități încă nefolosite pînă acum în scrierea unei cărți privitoare la războiul antihitlerist, volumul se referă în general la multitudinea de anonimi ai tuturor fronturilor denumiți cercetași.

Numărul acelora, pus la cît, să zicem 104, este un Gheorghe, nu se știe de unde, dar cine-l va găsi din tabăra noastră pe front grav rănit ori mort — îl va descoperi în registrele rămase la unitate. De aici se deschide romanul, ca o fereastră spre istorie.

Istoria, așa cum o văd eu, este în primul rînd istoria vie, de toate zilele, istoria poporului, a marelui erou colectiv.

Mariana Brăescu

---

film

Vară scurtă

O inițiativă, se pare instituționalizată, promite candidaților la regia lungmetrajelor artistice debutul cu un film scurt. Care scurtmetraj, multiplicat de obicei cu patru, oferă spectatorilor un bun prilej de apreciere a capacității viitorilor cineaști de cursă lungă. Procedeul are și avantaje (administrative, în special), dar și riscuri (de ordin estetic) evidente. Nu este cazul, nici locul să le discutăm acum.

În ceea ce privește **Vară scurtă** produs de Casa de filme nr. 3 (director : **Dumitru Matală**) cîștigul este de partea spectatorilor, care au prilejul de a constata prospețimea unor chipuri inedite pe ecran, de a se reîntîlni cu cîțiva actori consacrați și, mai ales, de a se bucura de succesul unei cineaste cu mare forță de convingere, pe deplin stăpînă pe instrumentele artei sale perfect subordonate unui autentic scenariu de film.

Să menționăm debuturile în ordinea prezentării lor. **Wilhelm Windhab**, beneficiarul unui scenariu semnat de **Francisc Munteanu**, fără exces de originalitate evocă o secvență din ultimul război mondial. Imaginea simbol din **O bucată de pîine** rămîne din păcate handicapată de locuri comune, efecte pirotehnice abuzive, de un gratuit suspans.

Întîrzierea de **Dan Stoica** este o încercare de surprindere a unui moment de criză, într-o familie din care dispare un copil. Teatralitatea decorului, imaginea insistentă pe detalii irelevante anulează adevărul vinovățiilor asumate succesiv de mamă, tatăl vitreg și tatăl bun.

Remarcabil este alături de **Tamara Crețulescu** și **Constantin Codrescu** actorul **Dan Bubulici** de la Teatrul din Galați, actor prea puțin folosit de regizorii noștri, care de la o vreme încoace uită aproape sistematic valorile interpretative certe pe care le avem la teatrele din afara Capitalei.

Înfruntarea în regia lui **Ovidiu Drăgănescu**, rămîne marcată în ciuda eforturilor interpreților (**Victor Rebengiuc** și **Vasile Muraru**) de un retorism fără substanță, deși, nu pe alocuri, dialogul evocat între doi muncitori este susținut de o imagine expresivă.

Vară scurtă este singura narațiune ce beneficiază de o modernă tehnică cinematografică bine integrată unui discurs de substanță, cu mare putere emoțională, sub aparența unei anchete de tip gazetăresc. Moralismul perspectivei asumat de regizoarea **Tereza Barta** nu are nimic de a face cu didacticismul desuet al unor pelicule similare, ce vor să transforme în fapt artistic simple fapte de viață.

În filmul **Terezei Barta** este vorba de responsabilitate și curaj, de prietenie și lașitate, de indiferență și violență. Incriminarea unei violențe ce duce la crimă, se face fără vorbe mari, într-un context din care este eliminată orice urmă a convenției, în imagini deloc căutate, tăiate cît și unde trebuie, ce inglobează observații de mare acuitate psihologică, relevante pentru tipurile umane și ambianța surprinsă. Nu este deloc exagerat faptul că în legătură cu acest film s-au făcut referiri la **Reconstituirea, 100 de lei** sau **Concurs**. Fără a datora acestor modele, filmul **Terezei Barta** (scenariul : **Andrei Zincă**), nervos și condus într-un ritm de invidiat pentru alți cineaști demult profesioniști, și-ar merita locul într-o confruntare internațională de scurtmetraje artistice. În orice caz, **Vară scurtă** impune un nume de urmărit cu maxim interes și pentru scurtmetrajele semnate la Studioul „Alexandru Sahia“, unde lucrează în prezent regizoarea. O ultimă remarcă este prezența unei excelente echipe de interpreți dintre care se detașează **Doru Bandol**, (tot debutant) **Rada Istrate** și **Valentin Uritescu**.

Călin Stănculescu

plastică

Meandrele limbajului

„Lecția de privire“ e definiția cea mai potrivită intențiilor estetice ilustrate astăzi de artista brașoveană *Aurelia Stoie Mărginean* în pictura și în desenele sale. Într-un fel, dincolo de unele formulări didacticiste (ca de dioramă tactică), viziunea ce ne-o propune artista poate fi validată drept una de acută modernitate. Mai cu seamă prin insolitul perspectivei asupra realului. Peisajul Aureliei Stoie Mărginean introduce în pictura de șevalet de la noi dimensiuni cu care privitorul se obișnuise din imaginile cinematografiate de la înălțimea survolului unui helicopter. Ipostază ce, datorită arsenalului tehnic ce ne este de-acum accesibil, nu mai angajează puterile imaginației. În interiorul acestei noi abilități sau ipostazieri, lucrările artistei brașovene încearcă să treacă mai departe de spectacolul fotografic, exterior al pretextelor peisagistice. Există, în ceea ce face, versatilitatea unei notații corecte, deși meticulozitatea desenului — în tuș sau culoare — reface doar niște trasee posibile. Demersul artistei e stăpînit de fascinația imprevizibilei curgeri a formelor ; dantelării fabuloase de țărmuri și așezări, de munți și văi, pe care pictorița le reține ca elemente sublimate ale realului. În căutarea acestui efect de sublimare, în căutarea, deci, a formei pure și fluide, a liniei unind imense spații și varii regnuri, artista apelează la cuceririle cele mai recente ale tehnicii și opticii. O anumită lucrare din seria intitulată „Lecția de privire“, în care acumularea de secvențe mereu altfel, abordate, din alt unghi privite, în registre cromatice de o calmă complementaritate, mi-a sugerat, surprinzător tema unei naturi statice. Elementul peisager este notat acolo în convenții de diagramă axonometrică sau de machetă urbanistică. Jocul formelor (al volumelor) în suprafața pictată, raporturile de culoare, echilibrul în organizarea compoziției (mai puțin acel neizbutit racourci din centrul ei), mi-au indicat o asemenea posibilitate. O impresie similară mi-au produs și cele citeva notații calchiate după tehnicile foto ale fish-eyes-ului. Tendința în sine a unei inovări, a unei îmbogățiri, de fapt, a limbajului și a viziunilor plastice folosind cuceririle opticii moderne, este evidentă și meritorie. Se pune, însă, problema unei rafinate asimilări a lor în ordinea mijloacelor de expresie fatalmente tradiționale pe care încă ne bizuim. Altfel, totul se reduce la consistența unui experiment.

Mihai Sîrbulescu practică o pictură tipică pentru categoria așa-zisului artist-cercetător. Resuscitarea valorilor expresive ale materiei colorate, ale pastei prin acumulări sucesive ori prin accente de relief corectate numai de ușoare tente de susținere a intenției plastice, cu scopul de a constrînge lumina la actul operei, pare a fi una dintre grijile estetice dominante ale tînărului artist. Sîrbulescu operează în interiorul unei viziuni simplificatoare și valorizatoare, în același timp, prin acumularea sintetică a drumurilor parcurse de alții. Faptul că gîndirea lui artistică încearcă să-și formuleze o sintaxă proprie prin declinarea modulară a realului nu impune neapărat categorisirea lui drept conceptualist. Mihai Sîrbulescu este, în opinia noastră, unul dintre artiștii cei mai înclinați pentru o redefinire în termeni moderni a unei estetici a formei. A formei ce gravitează în jurul obiectului și nu a ideii de obiect. Distincție lesne de recunoscut fie și la o analiză mai puțin stăruitoare a lucrărilor din expoziție.

Pictura tînărului artist are de pe acum densitatea cristalină a rostirilor apodictice. El extrage din masa amorfă a pastei, aplicată de regulă într-o singură culoare (sau în sumare valorații tonale), prin tehnici diverse și adecvate de aplicare, un desen ferm, de o materialitate și o precizie obstinante. Seria „Ceaunelor“ se distinge prin cercetarea gradată a datelor expresive ale formei, pînă la emiterea unei sinteze plastice concentrate, impersonale, generatoare ea însăși de noi serii de forme. Mihai Sîrbulescu are, în acest sens, suficiente argumente pentru a demonstra, și celor mai sceptici privitori, că truda sa se află pe un drum al exprimărilor autentice și substanțiale.

Corneliu Antim

ULTIMA NOAPTE DE RĂZBOI, PRIMA ZI DE PACE

PETRE SCORNICI

Sînge pe omăt

1. La 9 mai 1945, eram scos din luptă de patru luni de zile. Fusesem rănit grav în Munții Jablonka, în timpul unui atac. Aveam 24 de ani, eram deci în floarea vîrstei. Am să revin ceva mai încolo asupra acestui amănunt. M-am născut într-un sat din județul Argeș. Meleaguri frumoase, scumpe mie. În 1942, terminînd liceul comercial, am fost trimis la Școala militară de ofițeri. În 1944, am primit gradul de sublocotenent și am fost repartizat la Regimentul 91 infanterie Alba—Iulia. M-am bucurat mult că nimerisem în această veche așezare românească și că unitatea era formată din români din Transilvania.

2. Evenimentele de la 23 August 1944 m-au găsit într-o permisie de cîteva zile în satul meu natal. Mi-am luat rămas bun de la ai mei, de la cei dragi și am plecat la drum. Numai că, din momentul declanșării războiului antihitlerist, n-a mai fost chiar atît de simplu să călătorești.

Cînd am ajuns, în sfîrșit, la țintă, regimentul intrase în comuna Ciunga în contact cu inamicul, pentru acoperirea noului front. Deci, am intrat în lupta pentru eliberarea nordului Transilvaniei. Eram tînăr, entuziast ca orice militar crescut în cîntecul ostășesc : Clujule mîndru / Nu te da, băiatule ! / Că ai fost de-atîtea ori / Și-ai ajuns biruitor.

Hotărîți să asigure retragerea trupelor din Moldova, horthyștii și hitleriștii se țineau de poziții cu ghearele și cu dinții. Îmi aduc aminte și azi de încleștarea noastră cu dușmanii în localitatea Jucuri. Ca fiarele se repezeau asupra noastră în contraatacuri, poate-poate vom ceda, dar n-am cedat nici o palmă de pămînt. Ba dimpotrivă, după două zile și două nopți, l-am izgonit pentru totdeauna din Jucuri. Au lăsat în urmă morți, răniți, prizonieri. Printre prizonieri, mulți fanatici. Unul din ei, fiind în coloana captivilor, s-a repezit la un român din escortă și a încercat să-i smulgă arma. Și-a găsit moartea pe loc. Poate că omu' ăsta și-a dorit. Au căzut mulți și din rîndurile noastre. Nu-l pot uita pe sergentul Cionea Gheorghe, un bihorean din satul Tinca. Ne tot povestea de fata ce-o iubea, de nunta ce avea de gînd s-o facă. Bineînțeles, noi nu lipseam de pe lista invitaților. O schiță l-a lovit în cap, omorîndu-l și omorîndu-i toate speranțele. Au mai fost îngropați, printre alții, în pămîntul străbun : sublocotenentul Fodoreanu, caporalii Sălăjean și Dîmbeanu, soldații Dumitru, Moldoveanu și mulți alții. Și ăsta n-a fost decît începutul.

Păcat că ancheta dumneavoastră se face cu o întîrziere atît de mare, multe întîmplări mi s-au șters din memorie, dar nu și cadrul general.

Am pornit în urmărirea inamicului. Nu cunoșteam odihnă. Se dezlănțuiseră și ploile reci de toamnă. Consider că tinerii de azi, ca și cei de mîine, trebuie să cunoască, de pildă, și acest adevăr. După eliberarea Clujului, s-a constituit un batalion de asalt format din contigente tinere — '43, '44 și chiar '45. Floarea țării... Comandat de colonelul Popa, batalionul a participat la toate luptele grele ce au urmat în Ungaria și Cehoslovacia.

Forțarea Tisei s-a executat cu mari pierderi, mulți tineri au murit înghițiți de apele rîului. Am mers însă înainte, spre onoarea patriei și a armatei române.

3. Momentul cel mai dramatic ? Poate cel din Munții Javorina, în ziua de 10 ianuarie 1945.

VETERANI AI RĂZBOIULUI ANTIHITLERIST RĂSPUND LA ÎNTREBĂRILE:

1. Unde și în ce împrejurări v-a găsit ultima noapte de război, prima zi de pace ?
2. Cînd ați intrat în războiul antihitlerist ?
3. Care a fost momentul cel mai dramatic trăit pe front ?
4. Dar cel mai luminos ?

(din volumul în curs de pregătire la Editura Militară)

anchetă de haralamb zincă

Ne-am lovit de o apărare pregătită de inamic din timp, dotată cu armament de toate speciile. Manevrarea noastră — din capul locului una de sacrificiu — era ca, atacînd din joc în sus, să [illegible] fortificațiile inamicului. Dacă nu-mi greșesc, pe deschideam o poartă spre Cehoslovacia. Ne-am pregătit pentru acțiune timp de două zile. La 12 ianuarie 1945, ora 9.45, a început pregătirea de artilerie. Tunurile, mortierele, aruncătoarele încercau să ne ușureze atacul. În timpul ăsta, noi stăteam lipiți de brazii seculari — singura noastră apărare — și așteptam semnalul ca să pornim spre pozițiile inamicului. A fost dat către ora 12. Nu vreau să descriu lupta, și doar să spun că munții erau înzăpeziți și sîngele nostru fierbinte se întîlnea pe albul omătului cu fiecare pas făcut. Mai întîi sîngele sublocotenentului Pop Florin : lovit de o schijă, el a mai înaintat vreo zece metri și s-a prăbușit. Apoi subofițerul Tudor, cu mărunțaiele abdomenului revărsate, a mai apucat să strige „Mă arde, maică !" și a căzut. Un alt subofițer, Bratu, lovit în inimă de un cartuș, n-a mai apucat să zică o vorbă. Au mai înroșit zăpada de pe Javorina, în aceeași zi, sergentul Dumitrescu, caporalul Tobias, soldatul Drăgan și mulți alții. După asta a venit și rîndul meu. Am căzut pe o mînă și am căzut îngropat de zăpadă. Am încercat să mă ridic și am văzut sîngele roșu lățindu-se în urul meu. Mîna îmi smulsese din glezną talpa piciorului. Doi ostași care veneau din urmă au făcut din armele lor o targă și m-au întins pe ea după ce mi-au legat bine piciorul cu o moletieră. Cu ambulanța de campanie. Îmi pare că mi-au amputat piciorul în Ungaria : zace îngropat undeva pe acolo, într-o groapă comună, laolaltă cu alte brațe și picioare ale militarilor români. Cînd m-am trezit după operație, zăceam pe un prici acoperit cu paie, împreună cu o mulțime de răniți : ofițeri, subofițeri, soldați.

4. Momentul cel mai înălțător ? În mod sigur cel trăit în ziua cînd am intrat victorioși în comuna Răscruci. Sătenii ne așteptau cu drapele și presărau flori în calea noastră. Un ostaș avea clarinetul cu el și cînta o doină de pe locurile acelea. Ochii ne erau înlăcrimați de emoție. Iar sătenii nu mai știau ce să ne întindă : pîine, lapte, fructe. O bătrînică mi-a întins un măr și, plîngînd, zicea întruna : „Tulai, Doamne, al meu unde-o fi ?"

Acest tablou îl păstrez cu grijă în adîncul inimii mele.

TĂSICĂ IONIȚĂ

Din bălțile Tisei pe crestele Munților Tatra

1. La 9 mai 1945, Ziua Victoriei, mă aflam încă într-un spital militar din Buzău : rănile nu mi se cicatrizaseră încă. Zăceam. Răniții, doctorii, infirmierele, sanitarii au fost cuprinși de o mare bucurie, greu de descris.

2—3. În războiul antihitlerist am luat contact cu inamicul. Pe Tisa — în localitatea Tiszalök. Am plecat spre vest cu un detașament constituit ad-hoc din trupele Regimentului 1 vînători Pitești. Ca să ajungem pe front, am mărșăluit aproximativ o lună pe traseul Pitești—Cîmpulung — Făgăraș — Sighișoara — Cluj — Dej — Carei — Nyirbátor — Nyiregyháza — Tiszalök. Era un octombrie cu un cer de toamnă mai tot timpul acoperit cu burniță, la care se mai adaugă pînza de apă freatică de la suprafață, caracteristică în Cîmpia Tisei. Începuseră și ceațurile. Într-o noapte, am primit ordin să trecem Tisa cu bărcile pneumatice și să cucerim pe celălalt mal un cap de pod. Sub ploaia de gloanțe și de obuze, am ajuns cu bine pe malul drept al rîului, de unde ne-am strecurat în cea mai mare taină pînă la rambleul căii ferate ce lega Tiszalök de Tokaj.

A doua zi după ce am studiat bine terenul, am părăsit calea ferată, înaintînd așa cum se putea. Am uitat să precizez că eram comandantul companiei 1 de pușcași, care forma avangarda Regimentului 1 vînători pe islazul localității Csobáj, pînă la șanțul ce-l separa de perimetrul arabil al satului, iar satul se zărea la o depărtare de aproximativ 400—500 metri. Deși inamicul ne-a observat, n-a reacționat în nici un fel. Abia în jurul orei 16 ne-a atacat cu blindate, creindu-ne o situație dramatică. Nu numai că nu apucasem să ne întărim pe poziții, dar nu aveam nici cu ce înfrunta tancurile hitleriste. Artileria noastră anticar nu reușise să treacă Tisa. Așa că, în cîmp deschis, devenisem o pradă ușoară. Am luptat noi cît am luptat, însă în fața presiunii tancurilor, nervii au cedat și ostașii au început să dea înapoi, spre rambleul căii ferate. A doua zi am reluat atacul și reușind să lărgim și să consolidăm capul de pod, l-am obligat pe inamic să se retragă vreo cîțiva kilometri spre Tokaj. Am pornit în urmărirea lui și seara am ajuns nu departe de conacul unui grof. Am rămas peste noapte prin preajmă, ascunși într-un nesfîrșit lan de porumb necules.

În zori, ani fost contraatacați de inamic, tot cu blindate. Iar noi tot nu aveam cu ce le înfrunta, așa că nemților le-a fost ușor să ne învăluie pe flancuri, să ne izoleze, apoi să ne fărîmițeze. Unii ostași au reușit să se replieze, eu nu. Mă amenința primejdia prizonieratului. Împreună cu un alt ostaș, am izbutit să ne ascundem în stuful și papura unei bălți, de unde nu ne-am mai putut clinti din pricina a două baterii vrăjmașe, care fiind amplasate pe lîngă baltă, ar fi sesizat orice mișcare a noastră. Asta e, uneori, soarta unei unități trimisă în avangardă : să suporte prima șocul contactului cu dușmanul. Spre seară, însă, ai noștri au atacat viguros și nemții au fost puși din nou pe fugă iar noi despresurați.

Un alt moment dramatic l-am trăit în bătăliile pentru cucerirea orașului Banská Bystrica din Cehoslovacia. Cu o lună mai înainte, fusesem transferat la Regimentul 4 dorobanți, în cadrul aceleiași Divizii, a 3-a. Această mare unitate a înregistrat pierderi grele și trebula întărită. Am luptat sub comanda căpitanului Mihai Tacu, comandantul batalionului 1, un ofițer activ cu deosebite calități umane. Omul acesta m-a impresionat din capul locului prin curajul și priceperea cu care își dispunea unitățile în luptă, cu scopul de a avea cît mai puține pierderi, dar și cît mai multă eficiență. Comandanților din subordine, precum și ostașilor le insufla curaj, încredere, fiind mereu alături de ei în linia întîia, un exemplu permanent.

Aici, comanda companiei mi-a fost încredințată într-o conjunctură militară oarecum nouă. La 29 martie 1945, în jurul orelor 20, noi, cei trei comandanți de companie, am fost convocați la batalion, unde căpitanul Mihai Tacu ne-a adus la cunoștință că ne-am constituit un batalion de asalt, cu misiunea de a prelua din mișcare sarcina de pe linia întîi a întregului regiment, care de cîteva zile tot încerca fără succes și cu mari pierderi să cucerească poziția inamicului. În cadrul acestei noi misiuni, companiei comandată de mine i-a fost încredințată direcția de efort a atacului din ziua următoare. Spre înțelegerea cititorului de astăzi, civil sau militar, o să fiu ceva mai explicit. Compania mea numărind 28 de luptători, urma, chiar în noaptea acelei zile, să preia poziția din linia întîi deținută de celelalte două batalioane ale regimentului. Desigur, ca întărire, așa cum stabilise căpitanul Tacu, mă dubla compania 2 comandată de un sublocotenent în rezervă, de fel din Brăila. Înainte de a ne pune în marș spre linia întîi, am cercetat topografia locului, precum și unele amănunte militare. Munții Tatra, în cea mai mare parte acoperiți de păduri și cu un teren accidentat, aveau o configurație ce-ți oferea surprize la fiecare pas, iar noi eram forțați să înaintăm într-o beznă deplină.

Pînă la un anume loc, am mărșăluit în corpore, după care companiile s-au despărțit, a 3-a rămînînd împreună cu grupul de comandă al batalionului, în frunte cu căpitanul Mihai Tacu, pentru a ocupa vîrful dominant din stînga unității mele. Ne despărțea o vale adîncă și împădurită. Am înaintat în formație prin flanc unul cîte unul, la distanță de doi metri. Pădure, întuneric, încordați să nu facem zgomot. Așa am mers pînă ce, în sfîrșit, am nimerit peste cîțiva soldați ai regimentului. I-am schimbat și, fără zarvă, ne-am pus pe treabă. Nu se puteau săpa gropi, căci aveam de-a face cu o stîncă dură. În schimb, am adunat bolovani și am început să ne „zidim" măști individuale ca să ne apere cît de cît de gloanțe și schije. Pe urmă, ostașii au mai prins două-trei ceasuri de odihnă, pînă ce s-a luminat de ziuă. Atacul fusese fixat pentru ora 9. Într-adevăr, la 9 fix, artileria noastră a bătut exact cinci minute poziția inamicului, după care compania trebuia să debușeze la atac. În ce mă privește, aveam anumite rezerve față de acțiunea inițiată. Pe de o parte, nu cunoșteam deloc apărarea inamicului, iar pe de altă parte, nu eram partizanul unui astfel de atac cu pregătire de artilerie. De fiecare dată constatam că pregătirea de artilerie dădea, de fapt, de știre inamicului că intenționăm să atacăm și, în consecință, se pregătea să ne întîmpine. Și încă o constatare : nu întotdeauna artileria avea observatori în linia întîia, care să dirijeze tirul. Îi mai înlocuiam noi, în măsura în care dispuneam de timp. Se producea deci o risipă de muniții, fără eficiență. Așa s-au petrecut lucrurile și în dimineața la care mă refer. După ce artileria noastră a încetat tragerile, numai ce-am auzit, de la mare distanță, un șuier de obuz urmat de o bubuitură puternică și mi-am dat imediat seama că inamicul ne răspunde cu o contratragere a artileriei grele. Mi-am mai dat seama că obuzul venea direct spre noi. Abia am mai avut timp să strig : „Toată lumea adăpostită". Nu mă înșelasem, bomba a făcut explozie în sectorul companiei, la vreo treizeci de metri de mine. Pentru un timp, suflul exploziei m-a năucit. Din vîrful muntelui, căpitanul Tacu striga către telefonistul meu să ies odată la atac, iar telefonistul tot îl lămurea că am fost șocat de explozie și mi-am pierdut auzul. Fiind într-un fel scos din luptă, atacul s-a aminat pentru după-amiază, la ora 16. Între timp, de la regiment mi s-a trimis un înlocuitor — ca și mine, ofițer de rezervă, dar fără nici o zi în linia întîia. Cum sarcina companiei și, în general, a batalionului de asalt era foarte grea, am refuzat să părăsesc poziția și l-am expediat înapoi pe cel trimis să-mi ia locul. După plecarea lui, am trecut de îndată să-mi pregătesc atacul. Un atac prin surprindere. La lumina zilei am cercetat linia inamicului și, culmea, n-am identificat nici un fel de cuib de rezistență. Totuși, cuiburile existau bine camuflate în configurația terenului. Nu mă puteam hazarda orbește într-un atac prin surprindere. Atunci, am recurs la o stratagemă : am avansat cu vreo 60 metri trei ostași cu o mitralieră, camuflați în spatele unui fag doborît de o bombă, și le-am cerut să tragă foc cu foc la un interval de un cartuș pe secundă, în direcția unui adăpost presupus a fi al nemților. Au început să tragă iar în timpul ăsta eu și cu alți doi ostași — pe unul îl chema Vieru Constantin și era originar din Birlad, pe celălalt nu mai țin minte cum îl chema — am făcut un salt pînă la o pîlnie scurmată de un obuz. De acolo se puteau arunca grenade în presupusul adăpost, cu scopul de a-l neutraliza. În toiul acțiunii s-a întîmplat ca schimbarea încărcătorului de la pușca-mitralieră să creeze o scurtă încetare a focului. În clipele acelea am obținut confirmarea că în calea noastră exista un adăpost puternic al inamicului. Nemții, speriați că ne apropiasem atît de mult de ei, au părăsit ascunzătoarea și s-au retras către o depresiune ce ducea într-un sat. Am profitat de deruta lor și i-am ordonat trompetistului să sune pornirea la atac, cerindu-le ostașilor mei să tragă în aer cu armele, să strige cît mai tare „Ura !", să facă un zgomot care să sporească panica inamicului. Uralele și focurile de arme s-au întins și la compania 3 din vîrful muntelui, la căpitanul Tacu, și tot așa, prin releu, la toate unitățile din sectorul nostru, izgonindu-l în cele din urmă, pe inamic de pe poziții. În timp ce străbăteam depresiunea, inamicul a încercat, prin trageri de oprire cu branduri și cu artileria de toate calibrele, să ne bareze calea. Degeaba ! Am ajuns în sat și l-am ocupat fără pierderi. Nici un mort, nici un rănit. Fericit, am luat măsuri de consolidare a apărării satului și am așteptat aici regruparea celorlalte subunități pentru a primi noi ordine. Mi-am instalat postul de comandă al companiei într-o casă de la marginea satului. Apoi am ieșit în curte, unde ne ajunseseră ostași din alte unități și-și așteptau comandanții.

Ajutat de un soldat care îmi turna apă cu cana, m-am apucat să mă spăl, căci eram plin de noroi din cauza salturilor făcute pe un asemenea teren mustind de apă — se topeau zăpezile. Taman atunci, nu prea departe de mine, au căzut două proiectile de brand. Spălîndu-mă pe față, am văzut deodată cum mîinile mi se roșesc de sînge. Venit în grabă, sanitarul a constatat că o schijă, avînd probabil o traiectorie foarte înclinată, m-a lovit la cap și, ricoșînd, m-a zgîriat pînă la os. Am revenit în casă ca să fiu pansat, dar, deodată, am simțit că ceva fierbinte îmi ardea piciorul sting de sus în jos. M-am dezbrăcat în mare grabă și am descoperit o rană profundă în regiunea lombară stîngă. Am rămas pe loc, pansat, pînă ce a apărut căpitanul Tacu, comandantul de batalion. Cînd m-a văzut, i-au dat lacrimile.

CARTE POȘTALĂ

vasile preda

Cumplit februarie. Nemilos. Frigul îi găsea oriunde pe oameni, nu se puteau apăra de el cu nimic.

În spitalul de campanie soseau cu duiumul degerații. Sergentul Niculae Savu îi auzea urlînd toată noaptea, vocile lor amestecate de vînt veneau din alte lumi, poate chiar din iad. Voci neomenești, prelungi, strigăte ușor cîntate care îl făceau să se înfioare. Uneori auzea pe cîte unul înălțînd strigătul, ascuțindu-l, transformîndu-l în zbierete : se făceau amputări de membre.

Războiul oferea în toate soluții radicale. Oamenii erau curățați precum pomii de grădină de crengile uscate. Doar că nu mai lăstăreau cioturile lor. Niciodată. În nici o primăvară.

Niculae era spitalizat într-o casă mică, modestă. Trei camere, una după alta — ușile dintre ele fuseseră scoase din balamale — și toate trei la un loc deveniseră un vagon lung, un vagon-salon, gîtuit în două locuri de pereți. La mijloc stăteau sanitarii, tolăniți sau agitîndu-se în jurul godinului care nu se răcea zi și noapte și pe care se afla totdeauna un lighean mare, cu smalțul ciobit, plin cu zăpadă pusă la topit. În celelalte, înghesuiți pe lîngă pereți, răniții.

Lui Niculae îi fusese greu de cum sosise aici. În prima noapte mai ales, cînd simțea cum tot sîngele i se stringe în umărul tumefiat, că i se mutase inima acolo. Gemuse și el atunci, făcuse cor cu cîțiva pușcași, care veniseră în aceeași zi și care nu mai conteneau să se vaiete. Apoi își dădu seama că tot ce putea face era să aștepte, cam o lună, așa îi spusese doctorul, și o să fie „apt-combatant". Dar mai întîi vă dă permisie, dom' sergent, ascultați-mă pe mine, îi șoptise sanitarul din cameră la ureche, după vizită, așa, ca să audă și ceilalți răniți, nu crez să mai ajungeți vreodată pă front cum se face primăvară se vor preda. Acum stau ascunși pe sub nămeți nemții și nu le vine încă. Nu știu nici ei ce să mai facă...

Dar nu umărul îl durea cel mai tare, nu carnea sa. Mai tare îl durea moartea, cu cîteva zile în urmă, acolo, la marginea satului slovac, moartea prietenului său, a consăteanului său, a lui Dumitru. Prin fața ochilor săi, adesea închiși, nesomnul aducea mereu, nu pricepea de unde tot le scotea, mereu chipuri de morți, oameni sfîrtecați de explozii, înjunghiați de baionetă, trăzniți de gloanțe. Își dăduseră duhul sub ochii lui, pe unii îi îngropase chiar el și, de fiecare dată, după ce îl acoperea cu pămînt, ceva viu și nedeslușit se salva totuși, se adăpostea în el, care rămînea deasupra pămîntului. Însă abia acum se convingea că toate întîmplările acelea fuseseră reale, că putea să fie foarte bine în locul oricăruia dintre morți. Adică strîns și înghețat într-o bucată de pămînt. De altfel așa i se și întîmplase oarecum. Prin moartea lui Dumitru, murise jumătate din el.

În lumina luminării ce pîlpîia lipită de buza unei găleți de tablă plină cu apă, scrise, cu cazną, o carte poștală Paulinei : **„Sînt bine..."** începu el și zîmbi. Nu vroia să-i povestească nimic despre rănirea sa. Pe front, cînd ai scăpat de sub sabia pericolului de a-ți pierde viața în orice moment, de sub uriașa încordare, ce stă să se prăvălească peste tine, orbitor, asurzitor și definitiv, înseamnă că **„ești bine"**. Restul nu contează. Mîinii tăiate, ochi scoși, guri sfărîmate : **este bine.** Adică trăiești și nu te mai pîndește nici un glonț.

Scrise puțin, deși avea timp, cuvintele se smulgeau cu greutate, curgeau și se vărsau cu cazną pe hîrtie din vîrful creionului chimic. Nu mai avea ce să-i spună Paulinei, se sfîrșise stînjenit de propriile sale gînduri. Însăilă o frază și pentru Ana, sora ei și iubita lui Dumitru, nu-și dădea seama de ce o făcea, așa i se părea bine, o frază de încurajare, cu ai grijă de copil, tu, ce să-i faci, așa-i la război, se prăpădesc zilnic o grămadă, moartea nu alege, sînt unii cu cîte o droaie de copii acasă. Cu ajutorul lui Dumnezeu însă, totul o să fie bine. Bine ? Iarăși zîmbi amar. Adică vom trăi. Cu șufletele pline de răni, ca și trupurile, dar vom trăi ! Oare ce i-ar fi scris Dumitru, ce i-ar fi spus ?

Cuvintele se găseau greu, se împuținaseră, toate scrisorile soldaților semănau. Acest lucru îl se părea înfiorător, deși se surprindea scriindu-și și el cărțile poștale la fel. Da, oamenii scriau doar ca să-și spună un singur cuvînt, **viu**, sînt încă **viu**, restul nu mai avea importanță. Viu ? Da. Ce cuvînt ! Viu, adică nu mort ca Dumitru. Își încheie scrisoarea totuși cu **„în curînd s-ar putea să vin acasă"**.

Văzu pe rînd chipurile celor două surori, ochii cînd zglobii și veseli, cînd stinși de așteptare. Imaginile lor se schimbau de la sine în spatele frunții sale, aproape că nu le mai putea deosebi. Le confunda. De ce simțise nevoia să-i scrie și Anei un rînd ?... Ca s-o mîngîie, fără îndoială, era aproape cumnata lui...

Își caligrafie adresa în colțul din stînga al cărții poștale tip, cu migală, înghesuit. Puse hîrtia sub pernă. Afară viscolul cînta prin cotloane, prin hrube, urla ca un lup înfometat. În camera de la mijloc godinul duduia, o mieă locomotivă, sanitarii jucau cărți și fumau. Nu i-ar strica și lui o partidă... Scoase din buzunarul vestonului cîteva bancnote mototolite și se sculă, strîmbîndu-se de durere, sprijinindu-se cu mîna dreaptă de marginea de fier a patului în mijlocul căruia se învălmășeau, botite, o pătură maronie și mantaua.

Făcu cîțiva pași spre locul ușii despărțitoare, încet, să nu lovească pe careva, să nu calce lucrurile aruncate pe jos. La un moment dat se opri brusc. Ridică sprîncenele mirat, ciuli urechile. **Cineva** îl strigase. Parcă de afară. Spusese cu siguranță, Nae, Nae, nu Savule, cum îi spuneau cei din salon sau sanitarii. Nae ! Auzise bine vocea, în spatele geamului înghețat și întunecat care-i despărțea de viscol. Nae ! Sigur, vocea lui Dumitru, nu se înșela. O voce moale și înfrigurată, de om care cere, roagă ceva.

Un fior îi despică creștetul și i se scurse cu durere pînă în tălpi, făcîndu-l să se scuture, să simtă iarăși, ascuțită, mușcătura acelui umăr pe care parcă ținea tot timpul un vultur nevăzut ale cărui ghiare i se înfipseseră în carne. Să fi fost o nălucire ? Dacă se mai repeta ?

Se întoarse la pat și se întinse, neliniștit. Asculta încă, ecoul acelui strigăt nu se stinsese în el. Plutea pe undeva, prin preajmă. Să fi fost vîntul ? Vreun cîine de-afară ?

Chiorul, caporalul cu ochiul scos de o schijă, care stătea în patul de lîngă el se răsuci gemînd.

— Nu poci să dormi, mă ? Nici tu nu poci ?

— Nu, îi răspunse Niculae în șoaptă, după cîteva clipe de tăcere.

Apoi se concentră din nou, își ascuți iarăși auzul, iscodind. Nimic, nimic. Filmul acela, jocul cu imagini și chipuri de oameni care se derulau pe ecranul din spatele frunții sale reîncepu. Un film mut, cu pelicula ruptă în multe locuri. Făcut din fragmentele multor mii de filme, imagini care îi apăsau privirea, care-l înconjurau, îi dădeau tîrcoale și, deodată, năvăleau în el. Imaginile acelea făceau din trupul său, din gîndul său, un fel de lume. Pierduse șansa de a mai putea fi singur vreodată. Nu **mai era lăsat singur.** De lumea aceea nu se mai putea nici despărți, nici ascunde. Sau poate că se înșela. Nu, nu, imaginile nu năvăleau în el, mai curînd ieșeau din el. Numai astfel putea înțelege și strigătul pe care-l auzise mai înainte. Nu venise de afară, nu. Venise dinlăuntrul său. El strigase, dar cu vocea lui Dumitru.

★

Chiorul se numea Ion Asandei și era de prin părțile Buzăului, de la munte. Niciunul dintre răniți nu-i zicea Chiorul. Nici sanitarii. El singur își zicea așa. Era puțin hitru, făcea haz de necaz. Niculae îi spunea „Mocane". Iar Chiorul îi spunea sergentului „Țărane".

Schija îl lovise peste ochi — ridicase capul din groapă în momentul exploziei — ce dracu m-o fi apucat, povestea de fiecare dată cînd avea ocazia, parcă mi-a dat o palmă peste ochi, vedeam tot timpul o lumină mare de tot, aveam capul băgat în flăcări. Îi retezase o sprînceană și-i smulsese ochiul sting (...)

Ținea la Niculae, se împrieteniseră, deși nu lui îi spunea toate acestea. Le spunea tuturor, și mai ales sieși. Cînd sergentul pleca în camera de alături să joace cărți, el îi striga de pe pat : Țărane, vino și arată-mi și mie cărțile, ai cărți bune, bune, da, da. Umflă-le gologanii, n-ai cum să pierzi, dacă-ncepeau pe mîna mea îi lăsam în izmene, au noroc că-s așa.

Erau șase răniți în partea lor de salon, șase oameni care vorbeau cea mai mare parte a timpului. Sub fereastră ședea unul împușcat în plămîni, un moldovean blond, le plăcea tuturor. El a murit primul. A horcăit o noapte întreagă, s-a văitat, bolborosea cuvinte, nume necunoscute. La două zile după el a murit și Chiorul.

★

— Aproape gata, sergent ! îi spuse căpitanul medic. Oasele s-au sudat, trebuie doar să se mai întărească. Peste cîteva zile îți tăiem ghipsul, ai să pleci. O să-ți facem și formele. Deși, nu uita, nu ești complet vindecat. Refăcut. Va trebui să mai ai grijă o vreme.

După vizită sanitarul se-ntoarse repede și vesel, îi ceru o țigară :

— O să te-ntorci acasă, dom' sergent, am văzut hîrtia, ai scăpat ! Gata cu războiul ! Te mai prezinți la București la o comisie, și s-a terminat. Pînă atunci capitulează și nemții.

Era o zi urîtă. Iarna — încăpățînată, deși februarie se sfîrșea. Ger. Drumuri proaste, de front. Zăpadă tocată de roți și șenile. În mica gară, unde ajunse mai mult pe jos de la spital, a stat o zi întreagă. O gară ticsită de soldați și de patrule, în care se-auzea vorbind mai mult românește. Cehoslovacii vorbeau puțin și încet. Ca o gazdă care nu vrea să deranjeze. Ei își vedeau de treburi. Doar cei cîțiva negustori ambulanți, cu țigări, cu alimente, cu haine militare de tot felul, se mai auzeau vorbind în limba locului. În rest, vorbe românești, nume de români. Părea mai mult o gară ardelenească după clădiri, după vocile care o umpleau.

Cele mai multe trenuri treceau tot spre front. În gara străină, aproape o sută de militari români foiau de colo-colo fără treabă, în marea lor majoritate răniți, care asteptau să se întoarcă în patrie. Unii șonticăiau, sprijinindu-se în cîrje improvizate, alții fluturau mîneci goale la mantale, alții erau plini de pansamente. Pe mîini, pe fețe. Gara era un fel de spital cu bolnavii în picioare, chinuiți mai ales de dorința de a pleca de acolo cît mai repede, cît mai departe de front. Acasă, în țară. Toți mergeau **în țară.**

Însă, trenul militar se lăsa așteptat. Linia ferată era pustie, înzăpezită în cîteva locuri, viscolită în lungul gării. Pe la prînz trecu un tren cu trupe sovietice către răsărit. Un tren ticsit, care nici măcar nu oprise. Apoi altul, românesc, către front. Materiale și muniții. Al lor însă întîrzia. Plutonierul român al gării nici nu mai îndrăznea să iasă din biroul său plin de fum și miros de țigară, în care un telefon de ebonită suna întruna, fără să anunțe însă sosirea trenului mult așteptat.

Veni seara. Un avion bîzîi în înaltul cerului și se pierdu în direcția frontului. Nu se mai temeau. Nici nu mai luau în seamă așa ceva. Probabil că toți cei de acolo și începuseră să uite războiul. Adică ce poate fi uitat din el... Înainte de a se întuneca însă, plutonierul gării ieși deodată din birou cu un felinar agățat de brațul ce părea a fi fost rănit. Sosea trenul ! Îl recunoscură după locomotiva „Malaxa" care șuieră înspăimîntător de cum intră în gară. Au înțeles-o imediat, parcă vorbea românește. S-au repezit cu toții la tren. Grăbiți, înfrigurați, lovindu-se unii de alții cu valizele soldățești, cu ranițele pe care le agitau în toate părțile. Fiecare își căuta loc, un loc cît mai bun, mai cald, dacă se putea spera așa ceva, adică mai ferit de frig, de vîntul ce pătrundea peste tot cu vîrful său de ac, un loc pentru drum lung, pînă în țară. Aveau mult de mers. Se mutau în tren ca într-o casă. Se grăbeau, strigau, înjurau, se chemau pe nume unii pe alții. Șeful de tren coborîse și încerca să facă ordine. Striga la soldați, îi împingea în vagoane. Ca și cînd s-ar fi grăbit și el. Era un maior de artilerie și-și administra trenul ca pe un batalion. Ostașii puneau întrebări fără rost, parcă s-ar fi temut ca vagoanele acelea să nu-i ducă în vreo direcție neașteptată. Trenul stătu două ore și jumătate.

Se înnoptase bine. Cînd locomotiva porni în sfîrșit, călătorii deja picoteau prin vagoane. Nu mai erau pe pămînt străin. Scîndurile vagoanelor miroseau a țară.

În vagonul de marfă, în care-și găsise loc și Niculae, era întuneric. Dar oamenii, nevăzuți, se ghiceau peste tot, unul lîngă altul, înghesuiți. O nouă lume, care trebuia descoperită. Sau trebuia lăsată în pace. Într-un colț, un soldat începu să murmure un cîntec, din ce în ce mai tare : **„Frunză verde măr rotat, / Sentore tinerii din sat. / Eu pe toți i-am întrebat : / Pe-al meu unde l-ai lăsat ? / Ei mi-au spus că l-au lăsat / În Munții Tatra-ngropat. / Cu carabina la cap. / Copilul cel mititel, Cui va spune tată el ? / — Unde este-al meu tătic ? / — Nici eu nu știu, copil mic ! / Pe toți cîți i-am întrebat / Ei mi-au spus că l-au lăsat / În Munții Tatra-nsurat !"**

Trenul țăcănea ritmic în șinele înghețate. Printre scîndurile de brad ale vagonului frigul dădea buzna cu șuier subțire. Se făcuse puțină liniște. O aripă de somn plutea peste capetele tuturor. Dar oamenii nu dormeau. Nu vroiau cu nici un chip să adoarmă. Simțeau că încep o altă viață și doreau să fie treji la primele ei zvîcniri.

(Fragment din romanul „Gloria fără întoarcere", în curs de apariție la Editura Militară)

Pompiliu Marcea – SCRIITORUL ŞI PROFESORUL

Ca o torţă

Lovită ca de un trăsnet al destinului, viaţa bunului nostru prieten şi coleg, eminentul profesor, critic şi istoric literar, Pompiliu Marcea, a împietrit fulgerător, într-o clipă absurdă şi neaşteptată.

A împietrit pe drumul pe care a mers drept, vreme de 56 de ani cu omenie şi demnitate, de cînd a păşit pe uliţele satului natal, Ştefăneştii Gorjului, şi pînă tîrziu, cînd a străbătut anevoioasele cărări ale culturii sau marile bulevarde ale Bucureştiului, Parisului, Kölnului şi Bonnului, metropole în ale căror universităţi şi-a îmbogăţit cultura şi a dus farmecul limbii şi literaturii române. În drumul său, cel prea lung, de la pragul casei părinteşti pînă la impunătoarea Alma Mater în care luminează atîta raţiune şi luciditate s-a izbit de nenumărate piedici şi privaţiuni pe care le-ai învins cu o exemplară tenacitate ţărănească. O singură clipă n-a putut-o învinge.

Cu stingerea lui Pompiliu Marcea, cultura română pierde dintr-odată mai mulţi slujitori ai ei : pierde un educator şi un profesor de vocaţie stimat de generaţiile tinere care au ştiut să vadă în el un model de seriozitate şi dăruire profesională ; pierde un critic talentat şi cinstit, un istoric literar erudit care a muncit fără cruţare de sine pentru a înălţa un monument durabil gîndirii şi sensibilităţii noastre naţionale ; pierde un publicist inspirat, îndrăzneţ şi militant pentru idealurile etice şi estetice ale poporului din rîndurile căruia s-a ivit.

Viaţa şi lupta fiului de ţăran Pompiliu Marcea sînt simbolice şi reprezentative pentru o întreagă generaţie care şi-a lăsat tinereţea, talentul şi vigoarea spirituală în temeliile templului culturii naţionale, precum Ana lui Manole, viaţa, în zidurile Mănăstirii de la Argeş.

Sînt 35 de ani de cînd l-am cunoscut la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti : un tînăr vioi, muncitor şi inteligent, capabil de mari avînturi sufleteşti :

Sînt 35 de ani, de cînd scandam cu toţii., fără a crede în adevărul lor cutremurător, versurile bătrînului Horaţiu :

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni...

De vreun an şi ceva încoace, el, Pompiliu Marcea, a simţit mult prea devreme, ca pe o insuportabilă povară, amarul lor adevăr. Anii au fugit peste el şi i-au cioplit în marmora timpului o impunătoare figură de intelectual patriot, cu strălucite contribuţii la înflorirea culturii noastre naţionale prin articole, studii şi eseuri, prin exegeze critice şi monografii impunătoare, închinate lui Al. Sahia, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, renumitei reviste „Convorbiri literare" sau unor ilustri scriitori contemporani. Creator-cetăţean, Pompiliu Marcea a avut permanent un ferm şi înalt ideal estetic pe care l-a respectat cu veneraţie netirguindu-şi în nici o împrejurare gusturile literare şi convingerile ideologice. A fost un om de omenie, un intelectual militant, curajos, consecvent cu sine însuşi şi cu interesele majore ale culturii noastre naţionale. A iubit pătimaş literatura actuală în care vedea o formă de eternizare a sufletului românesc. I-a apărat şi i-a susţinut valorile, nepărăsind nicicînd cîmpul de luptă pe care nu o dată sufletul său delicat a fost pe nedrept rănit, a ars ca o torţă, luminînd departe prin vreme... în trecut şi în viitor...

Ion Dodu Bălan

Pompiliu Marcea este fiu de ţărani saraci din Ştefăneşti-Gorj, unde s-a născut la 20 octombrie 1928. A făcut şcoala primară în timpul războiului după care a trecut la şcoala normală din care a absolvit-o în 1950 şi de aici la Facultatea de filologie pe care a terminat-o în 1954, cînd rămîne preparator la Facultatea de filologie Bucureşti, apoi asistent, în calitate lucrează cu Tudor Vianu, pînă în 1960 cînd devine lector. În 1961 îi apare monografia despre Alexandru Sahia (E.S.P.L.A.). Din 1962 pînă în 1964 Pompiliu Marcea va conduce în paralel cu munca de catedră, ca director, Editura „Univers". În 1965 Pompiliu Marcea a reprezentat Universitatea din Bucureşti ca lector de română la Universitatea Sorbona din Paris. Din 1964 devine şef de sector al C.C. al P.C.R. pentru editori. În 1965 îi apare monografia Ioan Slavici (E.P.L.), urmată de o versiune în limba franceză în 1968, cînd renunţînd la celelalte munci devine numai conferenţiar, timp în care îi apar volumele Convorbiri literare şi spiritul critic, 1972, Ed. Minerva), Mihail Sadoveanu (monografie, 1975, Ed. Eminescu), Lumea operei lui Sadoveanu (1976, Ed. Eminescu), Literatura română de la A la Z (1977, Ed. Eminescu). În 1979 Pompiliu Marcea devine profesor de istoria literaturii române la catedra de literatură română a Universităţii din Bucureşti. Între 1970—1973 a predat limba şi literatura română la Universităţile din Köln, Bonn, Aachen şi Dusseldorf. Între 1968 şi 1970 a fost secretarul Comitetului de partid al Universităţii Bucureşti. Din 1980 înainte Pompiliu Marcea a tipărit următoarele lucrări de critică şi istorie literară : Lecturi fidele (1980, Cartea românească), Varietăţi literare (1982, Scrisul românesc), Concordanţe şi controverse, (1983, Ed. Eminescu), Mihail Sadoveanu (sinteză pentru străinătate, 1983, Cartea românească). Pompiliu Marcea a lăsat sub tipar o carte de critică literară la Cartea românească, intitulată ATITUDINI CRITICE, şi, în manuscris, un roman.

A fi luceferist

Opera lui Pompiliu Marcea, intrată de acum, într-un chip tragic, sub incidenţa istoriei literaturii, unde biografiile nu mai au nici o însemnătate, nu va putea fi înţeleasă la dimensiunile ei adevărate făcînd abstracţie de înţelegerea omului. Sînt unii a căror creaţie se dezleagă uşor de biografie, îndepărtată, aceasta, de imaginea sufletului proiectat fără virstă în absolutul vremilor mute ; viaţa lor nu e pentru operă decît desfăşurarea terestră care ajută spiritul să capete forme. Ecou aerian şi consubstanţial cu cele veşnice, opera se desface la aceştia, ca un abur, de viaţă, şi se lasă orînduită în istoria fără gînd unde se adună de pe urma omului numai ceea ce-l face pe acesta să fie o fiinţă ştiutoare de vremelnicia vieţii lui : ideea biruinţei prin creaţie asupra pieirii.

Alţii nu au, dăruite de la legile fireşti, astfel de eliberări pentru zilele de apoi : viaţa lor se confundă cu lucrarea etică, opera trece mult şi în viaţă şi omul sfîrşeşte prin a intruchipa, împreună cu ceea ce lasă prin sforţările spiritului, o idee morală care explică, precum o cheie secretă, totul. Viaţa istorică a unei comunităţi înaintează mai degrabă prin astfel de singuratici care intruchipează, adeseori fără a voi, înfilnirea voinţei colective cu necesitatea aflătoare în afara oamenilor, asemeni cu destinul. Cînd vremile cer omului să facă prin el însuşi ceea ce ar trebui ele însele să facă, atunci apar, din celula încercată istoricește a unui popor, conştiinţe care înţeleg că viaţa lor nu poate fi altfel decît o morală demnă de pateric.

Pompiliu Marcea era unul dintre aceşti solitari. Acest bărbat cu privirea prea devreme încercănată, cu ochii cercetători şi uneori trişti, cu vorba pripită de la natură însă măsurată de raţiune şi de instinctul unei misiuni care l-a ales, nu avea, cu toate acestea, mai nimic din compoziţia marilor luptători. El se născuse sub semnul Balanţei, într-o vreme a lui octombrie, cînd zodia se precipita către Scorpion, şi totul părea să-l alăture spiritului prudent, erudiţiei line, îndepărtate de vuiet. Pompiliu Marcea dădea semne că nu voieşte a fi mai mult decît un profesor, admirabil fără îndoială, însă un profesor de literatură românească într-o vreme cînd însuşi exerciţiul catedratic obligă spiritele lucide să transforme lucrarea etică într-o magistratură. Profesoratul lui devenise, prin conjuncţia istoriei, o magistratură, catedra unde oficia, cu vocea lui obligată la fermitate, era o tribună civilă a dorinţei unei culturi de a cîştiga libertatea pe deasupra determinaţiilor care sînt nu o dată mai puternice. Aceste obligaţii care aparţin vieţii publice adevărate şi înţelegerii ei, i-au dat un simţ al echilibrului însă care nu avea nimic a face cu împărţialitatea rece, cu prudentele unui spirit calculat care să pună deasupra futuror valorile vieţii. Se pornea, cum se zice, greu, însă de fiecare dată necruţător. Pompiliu Marcea era o imagine a echilibrului, însă a echilibrului unui spirit parţial, care ţinea adică partea alor lui, care ţinea partea literaturii române şi dreptului ca ea să respire. Acest om, care dădea impresia unei mari candori era însă dintre aceia care ştiu bine ce fac şi nimic din ceea ce-a făcut nu a izvorît din hazard. El nu era dintre aceia surprinşi de infruntări pe cîmpul de luptă, era dintre voluntarii care se aşează sub arme ştiind că o altă viaţă este pentru ei cu neputinţă de închipuit. Ca şi ţăranii lui gorjeni, veniţi la Bucureşti împreună cu Tudor, un asemenea om ştia că pornit de acolo de unde pornea şi ajuns acolo unde ajunsese, îmbrăca şi el o cămaşă simbolică a morţii.

Pompiliu Marcea ştia mai bine decît alţii ceea ce intelectualul român adeseori ignoră ori, dacă nu, dispreţuieşte. El înţelesese, cu multe clipe înaintea altora, că literaturile nu pot înainta în afara reprezentării poporului care le creează. Ele se bizuie, spre a-şi exprima idealitatea, mai întîi pe valori ; orice temei străin de valoarea verificată naţional nu poate să constituie argument. Acest punct de vedere îl făcea pe Pompiliu Marcea să recurgă la istoria literaturii şi să extragă de acolo creaţia invulnerabilă la asaltul vremilor care nărăiesc edificii fragile. El credea ca şi Al. Oprea, în Eminescu, credea în Sadoveanu, avea fată de G. Călinescu imaginea pe care orişice critic român ar trebui să o aibă. A înţelege literatura cu fidelitate era pentru Marcea sensul vieţii intelectuale. Fidelitate : el punea în această noţiune semnificaţia nu doar a unei apropieri nepărtinitoare fată de operă ci şi pe aceea a unei înţelegeri care s-o aşeze, prin estetică, dincolo de esteticul pur. A scris despre Sahia spunînd tot ce se putea spune : a desfăşurat, în jurul operei lui Slavici, largi ocoluri cuprinzătoare ; însă mai mult decît atît Pompiliu Marcea era un sadovenist. Într-o vreme cînd Sadoveanu putea să genereze o întreagă vegetaţie critică, printr-o resuscitare a operei determinată de absolutismul feluritelor aplicaţii pe o materie ideală, el revela din Sadoveanu o impunătoare umanitate sadoveniană. Omul scobora prin Sadoveanu, la esenţele unei lumi ireductibile, într-o vechime a cărei cuprindere se întindea peste timpuri. În Moldova acelei opere ajunse la protctip, Pompiliu Marcea vedea, prin rostogolirea celulei lui ţărăneşti, o populaţie românească cu probe heraldice de vechime, de dinainte de orînduielile cetăţuului ev de mijloc.

Era un om natural, venit adică din natură, şi din această perspectivă „a înţelege" nu putea să aibă înainte rezistenţa unei negaţii. El înţelegea repede şi esenţial, căci înţelegea prin intermediul unui simţ al măsurilor neschimbătoare, pe care o întreagă istorie le aşezase stabil în spiritul alor lui. Intelectualul român în a cărui compoziţie sufletească morala este totul vine adeseori de la ţară şi această observaţie nu are nimic de-a face cu incruntările definiţiilor retardatare. A fi ţăran prin extracţie înseamnă a fi om al ţării, adică al pămîntului, şi a cunoaşte cu epiderma mişcările zilelor şi ale nopţilor. Lumea aceea, de seculari desculţi care se rînduiau pe scaune scunde, în jurul mesei cu mămăliga aburindă, trăind în case de lemn acoperite cu şuri de paie, semănînd la cîntatul cucului şi împărţind vremea după parimiile de preste an, gonind seceta cu caloianul şi cu paparudele ori ascultînd primăvara cum invie şi iernile cum nădăjduiesc, înfruntînd gerul Bobotezei, această lume nu putea să dea, cînd dă, altfel de spirite decît acelea ştiutoare de veşnicie. Ca şi mulţi alţii, în această cultură, Pompiliu Marcea era un om al pămîntului, nejertător ca şi haiducii cînd presimţea că orînduielile lui pot fi uzurpate.

Venise din Gorjul oltenesc, unde baladele intonate cu voce joasă, înăbuşită, îl invocau pe Tudor, acel Horea al oltenilor, ajunsese profesor şi devenise mai apoi luceferist. Însă ce este, într-o cultură cum este aceea românească, a fi luceferist ? Înseamnă a face, ca şi întîiul „Luceafăr" transilvănean, literatură în urmarea unei ireductibile care aparţine poporului, a se pune pavăză în apărarea valorilor, a înţelege că biografia nu poate fi decît o justificare morală în vederea înaintării unei comunităţi. El credea, ca şi toate spiritele lucide, că „fiecare popor reprezintă o unică posibilitate spirituală", veştejea „spiritul retardatar" care există pretutindeni, ştia că „inversunarea" este inteligibilă, cînd porneşte din cultul pentru adevăr. Adevăr !

FRAGMENTARIUM

„Fapt ce ţine de psihologia elementară, ni se pare că ceea ce este al nostru, în apropierea noastră imediată este în acelaşi timp şi bine cunoscut şi nu întreprindem nici un fel de eforturi speciale în vederea adîncirii cunoaşterii, a deprinderii adevărurilor esenţiale şi a demonstraţiei lor riguroase. [...] Consider, de aceea, că trebuie să capete o nouă ampleare studiul comparatist al autorilor români, demonstraţiei valorii lor, fireşte acolo unde este cazul, adică la autorii fundamentali, nu numai în contextul culturii noastre ci pe planul absolut al culturii.»

«Căci se întîmplă uneori, mai ales între tineri, ca în graba informării şi în ambiţia şi orgoliul de a fi sincronici, să ne diminuăm ambiţia şi orgoliul cunoaşterii proprii. Foarte mulţi tineri critici s-au repezit cu voluptate să înveţe noua critică trecînd însă prea uşor peste maeştrii criticii româneşti care trebuie nu numai cunoscuţi ci asimilaţi temeinic. Mi se pare că Gherea, Ibrăileanu, Călinescu, Vianu, Streinu, Cioculescu, sînt aproape ignoraţi de contingentul criticii noi, ceea ce, este sigur, va diminua mai devreme sau mai tîrziu rolul şi eficienţa acesteia. [...] Iată de ce e nevoie să ne întoarcem mereu asupra noastră : [...] să intrăm în universalitate „pe poarta naţională", cum spunea Octavian Goga.» (Pompiliu Marcea)

(din dezbaterea „Sincronism şi protocronism", Luceafărul, 1977—1978)

Pompiliu Marcea era dintre aceia care nu puteau să-şi imagineze că adevărul este de neatins ; el ajunsese la un număr de adevăruri inatacabile, la un corp de soluţii culturale potrivite pentru romani şi pe care oricine le putea verifica prin invocarea istoriei literaturii naţionale. Istoria literară nu era pentru el doar o disciplină catedratică, ea căpătase sensul unui organism doveditor.

Era în opera acestui bărbat, cu o prezenţă inflăcărată numai de un ideal, şi o înţelegere a culturilor pe care o cîştigase văzînd lumea şi definindu-se, printr-un lung proces intelectual, în raport cu ea. Pompiliu Marcea era un european însă, înainte de aceasta, un european de la Dunăre. El admitea comparatismul însă pornind de la condiţia literaturii române ; ştia că în culturile unei lumi care n-a cîştigat încă legea dreptului natural sînt numeroase tiranizări neîntemeiate ; nu confunda, în fine, cultura cu aculturaţia.

Poate că în viaţa pe care a trăit-o, sufletul lui a tremurat adeseori ca o salcie, însă, ca şi aceea, nu s-a rupt, desprinzîndu-se, ca în litanii cu greu de trupul trecător, aproape năruit, şi fără de care dintr-un ideal nu mai rămîne, la sfîrşitul sfîrşitului, decît efigia. Ar fi voit poate să fie dintre anonimii care, înşiruindu-se peste vremi, aşează piatră peste piatră la înălţarea unui monument pe care numai încheierile de lumi îl aruncă în haos. Acest om, care ar fi vrut să rămînă fără nume, şi să lase în urmă-i numai lucrarea unei vieţi, este însă Pompiliu Marcea, contemporanul nostru.

Artur Silvestri

Un profesor integru

Mărturisesc că îmi este dificil de greu să vorbesc despre Pompiliu Marcea la timpul trecut. Omul de cultură a rămas o prezenţă activă şi multilaterală : interesat de problemele vieţii noastre universitare şi literar-artistice pînă în ultimele clipe ale existenţei sale. La puţine luni de la moartea sa, a participat la o dezbatere privitoare la raporturile dintre istoria şi critica literară, dezbatere organizată de Catedra de Literatura a Universităţii — din care făcea parte în calitate de profesor —, problemele discutate răspunzînd unora dintre preocupările sale constante referitoare la posibilitatea valorificării noilor achiziţii ale criticii moderne în cercetarea istorică şi evolutivă a fenomenului literar naţional şi universal.

Înzestrat cu o solidă pregătire filologică (a absolvit facultatea ca şef de promoţie şi a obţinut într-un mod remarcabil titlul de doctor), a parcurs toate treptele ierarhiei universitare — preparator, asistent, lector, conferenţiar, profesor —, în toate aceste etape ale formării personalităţii sale impresionînd prin marea sa capacitate de muncă, fermitatea convingerilor, echilibrul atitudinilor, spiritul [illegible], respectul pentru marile valori ale culturii noastre. Avea o profundă admiraţie pentru T. Maiorescu, N. Iorga, G. Călinescu şi Tudor Vianu şi, în lumina exemplului lor, încerca să contribuie la promovarea unor puncte de vedere noi, personale, în interpretarea [illegible] noastre clasice şi a operelor literare contemporane. Era atras mai ales de realizările care exprimă caracterul militant-patriotic al [illegible] noastre, mişcarea ideilor şi eforturile de înscriere în circuitul universal al culturii române. Conducînd ani de zile seminare de analiză de texte literare, meditînd îndelung asupra valorilor noastre reprezentative, era în măsură ca marile sinteze nu pot fi cladite decît pe temelia unei profunde şi probe investigări a amănuntelor. Dispreţuind veleitarismul, improvizaţia agresivă, snobismul modelor, istoricul şi criticul literar justificîndu-şi concluziile şi [illegible] opiniile pe baza observării [illegible] a evoluţiei [illegible] literaturii noastre şi a desprinderii sensurilor esenţiale şi [illegible] pe care acestea le evidenţiază. Ideea [illegible] actului literar i se părea absurdă, total inadecvată specificului literaturii române, o asemenea de la mersul ei firesc şi o abandonare a nobilelor îndemnuri mobilizatoare pe care le exprimă opera nasopţilor noştri Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Slavici, Macedonski, Pompiliu Eliade, Iorga, Arghezi, Sadoveanu, Zaharia Stancu ş.a., asupra cărora Pompiliu Marcea s-a aplecat cu pietate, dar şi cu un remarcabil simţ al adevărului. Sufletul eminent şi reactiva violent în faţa reprezentărilor [illegible] ale textelor clasice, respingînd tot ceea ce impietează asupra reconstituirii [illegible] şi reale a trecutului nostru cultural-literar.

Activitatea universitară i-a dat posibilitatea să desfăşoare migăloasa documentare şi existenţa faţă de sine şi de alţii, modalităţile comparatiste, studierea direcţiilor şi a temelor, a mijloacelor de realizare artistică, şi în acelaşi timp, i-a trezit interesul pentru cercetarea monografică, exhaustivă, pentru critica criticii şi examenul approfondat al surselor. Sintagma „lecturi fidele", utilizată ca titlu al unei din cele volumele sale, exprimă, prin [illegible] sale polemice, primordialitatea pe care o acorda Pompiliu Marcea textului, credinţa că actul critic trebuie să fie subordonat descifrării adevărurilor [illegible] şi [illegible] operelor. Criticul şi istoricul literar observa că, în raport cu evoluţia gîndirii şi sensibilităţii, operele degajă în momente istorice diferite concluzii diferite, noile metodologii de „lectură" şi de „refacere" a universului lor de sentimente, gînduri şi atitudini, justificîndu-se numai în măsura în care pornesc de la text şi valorifică pluralitatea înţelesurilor general-umane ale acestuia. Acest respect faţă de contribuţiile înaintaşilor şi ale contemporanilor caracterizează, atît studiile de mari dimensiuni ale lui Pompiliu Marcea (Alexandru Sahia, 1961; Ioan Slavici, 1965; „Convorbiri literare" şi spiritul critic, 1972: Lumea operei lui Sadoveanu, 1976), cît şi culegerile de studii şi articole (Lecturi fidele, 1979: Varietăţi literare, 1982: Concordanţe şi controverse, 1983) sau dicţionarul de personaje, Umanitatea sadoveniană de la A la Z (1977), primul de acest fel din cultura noastră.

Credea statornic în rolul social şi politic al scriitorului, în forţa educativ-morală a literaturii, era atras de momentele „eroice" ale scrisului românesc (1848, Unirea şi Independenţa, 1907, lupta împotriva fascismului), admira opera lui Eminescu, Caragiale, T. Arghezi, Călinescu, Panait Istrati, Sadoveanu, Zaharia Stancu, Marin Preda, şi se entuziasma în faţa creaţiilor lui Marin Sorescu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu, Eugen Barbu, Paul Anghel, Fănuş Neagu, Ion Băieşu, Nicolae Dragoş, G. Bălăiţă, Ion Simoiu ş.a. Dintre confraţi, preţuia pe Şerban Cioculescu, Al. Piru, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, E. Simion, Dan Grigorescu, M. Ungheanu, Valeriu Rapeanu, I.D. Bălan. Detesta bîrfa literară şi avea o repulsie viscerală faţă de detractorii valorilor literaturii contemporane, de cei care, mînaţi de interese meschine, încurajează false literaturi, evazionismul, formalismul, lipsa de idealuri patriotice, constructive.

În ultima vreme era preocupat de întocmirea unor expuneri monografice dedicate lui N. Iorga şi Serban Cioculescu, după ce, vreme de mai multi ani, lucrase la un roman pe care şi-l dorea cît mai curînd tipărit.

Cursurile sale se bucurau de o mare audienţă din partea studenţilor fiind apreciate pentru substanţa expunerii, densitatea informaţiei, calitatea caracterizărilor, diversitatea modalităţilor de prezentare, caracterul lor formativ. Toţi cei care l-au fost studenţi păstrează amintirea unui profesor integru, îndrăgostit de disciplina pe care o profesa, apropiat sufletește de cei care îl sprijinindu-i şi încurajîndu-i în realizarea preocupărilor lor literare.

A fost un om generos şi un excepţional prieten. Un intelectual patriot, animat de un exemplar simţ al datoriei şi căruia descendenţa ţărănească, din vechi panduri ai Gorjului oltean, îi transmisese o atitudine ostilă faţă de nedreptate şi compromisuri. A fost un raţionalist, dublat de un visător, un om al faptelor, dar şi al unei naivităţi dezarmante. A crezut în virtuţile creatoare ale poporului său pînă în ultimele clipe şi a contribuit cu modestie, dar semnificativ, la sporirea zestrei lui de înţelepciune şi sete de lumină.

Al. Hanţă

Fiul ţăranilor gorjeni

Cu patruzeci de ani în urmă, la singurul liceu din Petroşanii de pe Valea Jiului, elev fiind, am cunoscut zeci de copii şi tineri din Gorj, şcolari desigur. Am fost colegul lor de clasă sau de internat. Veneau cu carele, călătorind toată noaptea, tăind drumul pe la Bumbeşti, urcînd apoi prin defileul îngust al apei lor atît de îndrăgite, defileu care pe atunci era doar un drum de ţară. Veneau copiii Gorjului să înveţe la şcolile Transilvaniei, veneau copii cu desagi plini de merinde. Şi se aşezau în curtea internatului într-o aşteptare lungă şi respectuoasă. Şcoala, şi chiar şi anexele ei, erau pentru aceşti copii de peste munţi, un sanctuar. Şi învăţau gorjenii, erau iuţi la minte, neasemuit de sprinteni la ale matematicii, şi cu nimic mai prejos la studiile filologice. Talente din cele mai diferite aveau, şi asta nu pentru că l-ar fi dat pe Brâncuşi sau pe Arghezi, dar aşa erau ei; stăruitori, deosebit de muncitori, cu mintea ageră, vie, proaspătă, mereu în nevoie de a şti. Dintr-o asemenea stirpe cred că se trăgea şi fiul de ţărani gorjeni Pompiliu Marcea.

Normalistul de odinioară a păstrat pentru sine şi a dăruit şi altora toate cutumele ce le putuse înţeleni o veche şcoală de învăţători : iubirea pentru cei ce trec pragul şcolii, înţelege ea pentru cele cite sînt pe pămînt din ale oamenilor. Spiritul normalist îi era sfînt şi se purta niţel, ca să zic aşa, ca un normalist. Şi ce frumos ar fi, zic, ce bine le-ar sta, repet, şi profesorilor de azi cîte ceva din marea şcoală românească de învăţători care se numea „Normala" !

Pompiliu Marcea a fost înainte de toate un dascăl.

Nu un dascăl de epocă. Nu briant. Ci temeinic, aşezat, muncitor, şi, din nou o spun, stăruitor în ceea ce făcea.

Au trecut, de la anii aceia de liceu, cum am arătat mai sus cu cîteva rînduri, patru decenii. Şi de cîte ori am văzut, de-alungul anilor, chipul profesorului Marcea, chiar şi al universitarului, îmi aduceam aminte de adolescenţa aceea petrecută în internate, de copiii tunşi chilug, şi de ochii scăpărători de inteligenţă ai acestor fii de ţărani, veniţi de peste munte, din Gorj, patrie exotică, de pe celălalt versant al Paringului, la Liceul de Stat din Petroşani. I-am şi spus-o cîndva, odată, sau chiar de două ori, şi profesorul a rîs, mai exact a schiţat zîmbetul acela al lui din colţul buzelor.

Cu discernămîntul infailibil pe care îl dă instinctul, studenţii îşi clasează profesorii după înrîurirea pe care o simt că o au asupra sufletului lor. Pompiliu Marcea s-a impus prin seriozitate, temeinicie, scrupul. Orele lui nu vuiau. Nu se auzeau trosnete şi nici calambururi. Cuvîntul îi ieşea simplu, legat, puţin distant, şi parcă atîns de o anume paloare. Profesorul era prietenul studenţilor fără a fi asemenea celor ce duc după ei o lungă trenă plină de strălucitoare stele. Se interesa însă de aceia care se distingeau prin vreo idee, un gînd altfel spus, tocmai el, care se voia a fi monoton, sobru pînă la linearitate.

Dar marea, tăcuta, neîmplinita pentru el dăruire a fost zidirea unei lumi mai bune. A gîndit şi a acţionat la chipul şi la construcţia ei. L-au părăsit puterile. Şi a căzut. Unii nu mai ajung să vadă chipul pe care îl zidesc. Cercul activităţii lui se lărgise an după an. Lectorul de limba română de la Paris îşi consolidase mărturia ca şi metoda se de a face cunoscute limba şi literatura română la vestite universităţi cum sînt cele din Köln, Bonn, Aachen, Düsseldorf. A rămas în amintirea studenţilor de atunci, profesori şi oameni de cultură azi pe acele depărtate meleaguri. Pe plan literar nu credea în adăpostul programelor de grup. Simpatiile şi antipatiile sale se răsuceau, că să spun aşa, cu scopul de a uni forţele, şi mai ales de a da un spirit practic şi pozitiv luptei de idei, eposului creator. A impus în notorietate publică articole de atitudine civică şi de profunde credinţe în destinul culturii româneşti. Pleda pentru autoritate în selecţie dar şi pentru ne-uitare. Graba unora de a îmbrăţişa alte înţelesuri decît cele pe care le impunea textul şi care deveniseră fireşti, pentru noi s-a izbit de argumentele lui Marcea. Tirania strîmtă a mărunţilor esteţi a găsit la Marcea asiduitatea neobosită de a pune totul în parametri cît mai riguroşi, ştiinţifici.

L-am văzut în iarna aceasta atît de chinuitoare, în tramvaiul trei. Mergea spre casă. Părea ostenit. A avut însă puterea să spună o glumă. Una obişnuită, comună. Marcea era egal, mereu egal şi atunci cînd spunea glume. Ce glumă. a spus ? Ei, ar trebui să-mi amintesc ! Mi s-a părut atunci că îl caracterizează. A, da. A spus că sînt unii oameni care au creat ideile şi alţii care le monopolizează. N-a fost o glumă. Ci altceva.

Acesta a fost Marcea. Un suflet de ţăran pururi ridicat de-asupra acestei culturi ca o flamură. Ca să-i fie văzută limpezimea tragică, trebuie să o privim de departe. Tocmai din Gorj. De acolo de unde au pornit atît de mulţi şi de mari oameni ai culturii noastre.

Romulus Zaharia

O CONFESIUNE

«Cred că discuţia noastră este cazul să sugereze anumite soluţii în cultură, menite să facă mai bine cunoscute, în afară (dar şi pentru noi, repet) valorile noastre reprezentative. Ar trebui, după opinia mea, un plan centralizat de măsuri, a cărui realizare să fie riguros urmărită şi care să conţină cel puţin instrumentele esenţiale necesare, cum ar fi de pildă Dicţionarele de autori, de opere, de personaje, în maniera Bompiani, compendii de istorie literară, studii sintetice despre epoci şi curente. Cînd eram la Paris am făcut o vizită editurii „Larousse" pe al cărei redactor-şef îl cunoşteam bine. M-am plins de modul în care literatura română apare în prestigioasa casă de editură dar redactorul ei şef mi s-a plins, la rîndu-i, că nu i s-a trimis niciodată un dicţionar de autori sau de opere din România şi mărturisesc că nu m-am simţit în largul meu. Ideea Dicţionarului de personaje sadoveniene nu e, desigur fără legătură cu această întîmplare.» (Pompiliu Marcea, 1977)

Universul de referinţă

Fascinaţia pe care opera lui Mihail Sadoveanu a produs-o asupra criticii actuale a fost enormă. Nici Pompiliu Marcea nu a rămas străin de acest fenomen, ci i-a răspuns cu o mare şi sinceră voinţă critică : de a redescoperi opera povestitorului ca pe o lume, ca pe un univers moral şi social de o extraordinară coerenţă, viaţă, ca pe un destin reprezentînd, în esenţă, o dimensiune a sufletului românesc. Sintezele critice ale lui Pompiliu Marcea au schimbat în mod radical viziunea asupra operei lui M. Sadoveanu. Mai întîi, au definit, din perspectiva istoricului literar, lumea valorilor etice, lumea operei ca un univers de mare deschidere spre mit, vechime, înţelepciune, filozofie. O lume pusă să vorbească de rădăcinile fiinţei neamului, de vîrstele istoriei, de arta magistrală a Povestitorului. Totul definit cu rigoare, cu conştiinţa că M. Sadoveanu este un clasic viu, modern, că scriitorul eternizează fenomenul românesc în ceea ce are el durabil, unic. Pompiliu Marcea a reconstituit lumea sadoveniană, valorile ei, ca pe o dimensiune fundamentală a specificului naţional. Interogaţiile sale critice au polarizat ideea de specific naţional. Şi opera lui M. Sadoveanu i-a oferit un spaţiu de existenţă românească cu totul pe măsura conceptului. Criticul a pus-o în ecuaţie, i-a dat o nouă interpretare, dovedind o penetrantă judecată critică în procesul de sincronizare al modelului sadovenian în lumea românească. Model ce ne reprezintă ca neam, ca spiritualitate, ca filozofie, morală. Esenţial e în viziunea critică a lui Pompiliu Marcea cînd e vorba de M. Sadoveanu, de opera sa, descoperirea, definirea modelului românesc de umanitate, de existenţă specifică. Lumea românească din opera lui M. Sadoveanu primeşte un nou chip, un alt înţeles, devine, prin sintezele criticului, actuală, ne dă o nouă lege morală, dar mai ales propune un model, un stil de viaţă, o istorie etern vibrînd de miturile naţionale, de caracterul ei tragic. Actualizînd o operă, Pompiliu Marcea nu i-a uitat grandoarea, ritmurile existenţiale. Le-a ascultat, le-a rememorat şi a avut revelaţia ei prin eroii sadovenieni. Cu artă şi cu dragoste le-a pus în faţă o oglindă în care şi-au revăzut chipurile. Lumea şi eroii sadovenieni şi-au descoperit în Pompiliu Marcea pe criticul care le-a prelungit viaţa din Cartea magică a lui M. Sadoveanu în cărţile lui — ferestre ce vor rămîne veşnic deschise spre lumina vie a „Baltagului", „Nopţilor de sînziene", „Fraţii Jderi", „Ţara de dincolo de negură"...

Zaharia Sângeorzan

CENACLUL «Numele poetului»

ŞEDINŢA A XXXVIII-A

În prima parte a lucrărilor cenaclului, vineri 15 februarie a.c., adunarea se reculege într-un gînd pios pentru poetul şi omul care a fost GRIGORE HAGIU. Iulian Neacşu dă glas unei simţiri proprii şi autentice vizavi de marele dispărut, iar sentimentul general care ne încearcă e că de tot nătîngă moartea iar s-a început.

După o scurtă pauză, asistăm apoi la audierea volumului „Serbarea" propus de poetul Sorin Paliga, *volum care — spune autorul — reprezintă o experienţă poetică începută în 1977 şi terminată în 1982 şi al cărei temei este propoziţia : cuvîntul poate fi o cale de înţelegere a vieţii. La sfîrşitul lecturii, poetul dă citire şi unei postfeţe în care se explică.*

De asemenea, sosiţi de la Iaşi, poeţii Aurel Ştefanachi şi Nicolae Panaite au lecturat volumul „Asupra luminii" al elevei în clasa a X-a (Iaşi) Manuela Horopciuc. *Hors-concours, ca o prefigurare de viitor,* Andreea Toth *(elevă în clasa a X-a, Bucureşti) a dat citire cu mare emoţie unor poeme proprii.*

Despre lecturile propuse în cenaclu s-au pronunţat următorii :

Maria Cerchez : *Sorin Paliga face o poezie iniţiatică pe care alţii numai o afişează, demersul intelectual bine fundamentat într-o zodie contemporană atestînd o etapă în scriitura sa, etapă din care el poate evolua în orice sens; Manuela Horopciuc este o tînără a cărei gîndire poetică se iveşte cu multă generozitate, trăirea poetică este vibrantă, atenţie însă la unele scăpări de formă ; Andreea Toth reprezintă o ivire de mare sinceritate poetică, de mare puritate, avînd o disponibilitate de a se exprima din nimic (şi nu din neant) — o prezenţă !*

George Mina : *Postfaţa citită de Sorin Paliga reprezintă deopotrivă un act de cultură şi un act de mare curaj pentru un poet în a-şi explica dedesubturile poeziei sale. Sorin Paliga este cu adevărat un intelectual cu un anume program, pus în valoare de un limbaj modular ; Manuela Horopciuc reprezintă obsesia albului purificator, corolar al purităţii, în care descoperirile, autodescoperirile sale sînt structurate într-o ordine inversată, o candoare nemimată care o situează pe o platformă de la care să poată reprezenta pe mai departe o evoluţie frumoasă.*

În încheiere, conducătorul cenaclului, poetul Cezar Ivănescu *apreciază poezia propusă de Sorin Paliga ca o poezie modernă, intelectualistă, spre deosebire de cei care numai o mimează, rămasă la nervuri cu un acoperămînt ideoafectiv autentic ; de asemenea, Manuela Horopciuc scrie, în cea mai bună tradiţie moldovenească, cu mult curaj, expresiv, avînd fluenţă şi talent ; Andreea Toth e o prezenţă poetică fragilă şi încîntătoare.*

ŞEDINŢA A XXXIX-A

În prima parte a cenaclului de vineri, 1 martie, Dinu Alexandru *şi* Dan Oprina, *fiecare cu cîte o ghitară în mînă, au rupt porţile realului, transfigurînd „cîntece de taină, învăluitoare cîntece de noapte şi de cameră". „Bossa de unul singur", „Căderea serit", „Limite". „Nocturnă" (autor : Dinu Alexandru), „Uite ochiul meu" (autor : Gabi Georgescu, băiatul care — aşa cum spunea Dan Oprina — înainte de a împlini 19 ani a plecat să lucreze sub cea mai uşoară ţărînă, a stelelor) — toate s-au contopit într-un mirific spectacol de poezie şi muzică, de înaltă virtuozitate. Le mulţumim !*

În a doua parte, Viorica Ana Cozan *face o scurtă prezentare a bogatei activităţi desfăşurate de cenaclul „Numele poetului" de la Politehnica din Iaşi, a cărui secretară este, activitate ce a cuprins seri de poezie, omagieri ale actelor politice contemporane pe care le trăieşte pe viu România socialistă, întîlniri cu oameni de cultură ieşeni — apoi prezintă pe cei doi poeţi propuşi să citească în seara aceasta :* Costel Dron Stejari *(economist la Politehnica din Iaşi) şi* Ion Adam *(student la seral, Facultatea de chimie-fizică, muncitor tipograf).*

În pauză, poetul Marius Dumitrescu *a oferit fetelor mărţişoare, iar la reinceperea cenaclului ne-a delectat cu trei poeme proprii foarte frumos recitate şi bine scrise.*

Discuţii :

George Mina : *Spectacolul propus de Dinu Alexandru şi Dan Oprina a fost extraordinar şi bine structurat, la o înaltă temperatură poetică ; despre Costel Dron Stejari afirmă că este un poet bine ancorat într-un limbaj poetic modern, în anumite zone ale sale existînd o încărcătură sentimentală, specific moldovenească, poezii care merg mai mult la suflet decît la intelect, o sensibilitate specifică tinzînd spre valenţe morale, un poet format ; despre Ion Adam afirmă acelaşi lucru punîndu-l totodată sub zodia poetului Grigore Vieru (R.S.S. Moldovenească), cu care are afinităţi, şi recomandîndu-i mai multă măreţie în abordarea lucrurilor simple.*

Alex. Horia *nu simte deloc „aburul moldovenesc" la cei doi poeţi, despre Costel Dron Stejari afirmînd că este uneori greoi şi explicativ, declamator-declamativ, neavînd disponibilitatea transfigurării lirice, iar despre Ion Adam că nu reuşeşte în întreprinderea de a scrie o poezie bazată pe paradox aşa cum ar vrea.*

Sandu Stelian *îl consideră pe Costel Dron Stejari deosebit de talentat, o surpriză realmente şocantă prin fiorul liric românesc, prin acel inefabil care ne aparţine nouă românilor de două mii de ani, greu de definit, dar prezent în opera oricărui autor român.*

Gabriela Creţan *se referă în cuvîntul ei doar la proza lui Dan Oprina afirmînd că este o proză de excepţie şi care-i aminteşte un nume : Ernesto Sabato.*

În încheierea lucrărilor, poetul Cezar Ivănescu *consideră spectacolul prezentat de Dinu Alexandru şi Dan Oprina foarte bun şi subţire realizat muzical, poetului Ion Adam îi recomandă să scrie relativ mai dur, folosind un limbaj poetic mai puţin uzat, iar despre poetul Costel Dron Stejari afirmă că este un poet talentat, stăpîn pe mijloacele sale, dar cu multe inerţii de limbaj ce se cer corectate.*

ŞEDINŢA A XL-A

Dedicată traducerilor din literatura universală, şedinţa din 15 martie 1985 debutează cu poetul Ilie Bădicuţ, *care propune spre audiere cîteva traduceri inedite din FEODOR TIUTCEV (1803—1873), (un opuscul în traducerea lui T. Pică a apărut la Editura Univers). Din scurta dar pertinenta prezentare pe care i-o face marelui poet rus aflăm că — în opinia traducătorului — F. Tiutcev alături de Puşkin şi Lermontov formează marea triadă a poeziei ruse, că opera sa poetică (a debutat în volum la 51 de ani) s-a bucurat de preţuirea între alţii a lui Turgheniev şi Tolstoi. Suavele poezii de dragoste închinate Elenei Deniseva sînt în traducerea (citeşte „retrăirea") lui Ilie Bădicuţ tot atîtea momente în care două limbi — româna şi rusa — sînt puse să dialogheze fericit de un traducător excelent a cărui acuratoţă ştiinţifică se îmbină cu o sensibilitate poetică remarcabilă.*

A urmat Sorin Paliga *cu traducerea poemului de largă respiraţie — „Toscana" — aparţinînd poetului ceh VLADIMIR HOLAN, poem care deşi publicat încă din 1963 este mai puţin cunoscut, preferinţa generală îndreptîndu-se în special spre „Noapte cu Hamlet", care i-a adus şi premiul Etna Taormina şi care a fost jucat pe scenă la Praga. Pe măsură ce-l audiem înţelegem de ce traducătorul s-a oprit în alegerea sa asupra poemului „Toscana", care în adevăr, dincolo de cuvîntul uneori dur, alteori gingaş, lasă să se simtă delirul existenţial al unui mare poet.*

După cîteva cuvinte de apreciere a întreprinderii reuşite de către cei doi traducători, în încheierea şedinţei, poetul Cezar Ivănescu *face şi un scurt bilanţ al celor întîmplate în cursul celor doi ani de cînd fiinţează Cenaclul, perioadă în care şi-au lecturat volumele proprii de versuri peste o sută de poeţi din diferite părţi ale ţării (din aceştia, în răstimp, reuşind să debuteze editorial o cincime), perioadă în care în cuprinsul activităţii cenaclului nostru au intrat şi întîlniri cu reprezentanţi de seamă ai fenomenului cultural românesc contemporan, perioadă în care membrii cenaclului în pe cît de firescul pe atît de înaltul lor patriotism au căutat în expresia lor cinstirea limbii şi a patriei romane, sublim omagiu al aparteneţei lor prezente şi viitoare la acest spaţiu unic în efervescenţa sa — ROMANIA.*

Hero

Fotografie de M. Şerbănescu

Un Olimp inventat sau Schiţă pentru o falsă exegeză

Cineva spunea că poezia lui Virgil Teodorescu este un „vehicol de explozii ale subconştientului". Noi înclinăm să credem — fideli mărturisirilor poetului ! — că ea este, de fapt, **„prietena veche a termitelor"...** Într-adevăr, iată : „Colţuroasa ciocnire dintre somn şi metal / Dintre hohot şi întuneric / Dintre curentul cald al golfului şi dintre / Oul carbonizat al aventurii / Dintre strămoşii liliecilor şi uriaşele valuri de frig / Dintre florile funerare şi cadavrele calde / Dintre fulminantele aripi de purpură care băteau aerul medieval / Şi linşajul femeilor prigonite / Dintre liniile curbe şi principiile lui Euclid / Dintre marea bătută cu bice de sclavi / Şi bulele de ceară umede de salivă / Dintre coamele cailor după o cavalcadă / Dintre reflux şi păsări / Dintre iederi şi blănuri / Îngrozitoarea ciocnire dintre hărţi şi busole / E prietena veche a termitelor." Pornind de la această veritabilă **ars poetica,** Virgil Teodorescu şi-a construit o operă spectaculoasă şi (am îndrăzni să afirmăm noi) de-a dreptul halucinantă prin forţa, perfect controlată stilistic, cu care pulverizează convenţia domestică a realului. „Din ce pot să mărturisesc în mod public / E şi ora solemnă cînd alerg pe cîmp aproape la / Nivelul mării" — recunoaşte poetul. Această **alergare la nivelul mării** este, în fond, gradul zero al poeziei, de la care începe marea aventură : „Obiectele vor căpăta pierduta lor semnificaţie / Agresiva, revoluţionara patină / Pe care o au în ele ca o trapă ascunsă / Inegalabilul lor salt mortal / Va rupe în fîşii aerul care le înconjoară". Deci, **realul concret** este o imagine insuficientă, o reflectare incompletă a lumii, tocmai de aceea, în poetica virgilteodoresciană „oglinzile vor cere să cadă la pămînt ca nişte / Fiare obosite de fugă". Înarmat cu arsenalul acestor riguroase utopii, autorul îşi inventează un adevărat Olimp, un scenariu poetic paradoxal al cărui efort de instaurare îi va consuma întreaga operă. Este suficient a cita un singur vers, pentru a înţelege care este paradigma lirică a acestui univers ritmat de viziuni onirice fastuoase : „Şi umbra e un cerb acoperit de răni, acoperit de un sicriu pe care străluceşte un enorm diamant".

În a doua parte a vieţii, Virgil Teodorescu a făcut un efort de clasicizare vădit, încercînd să reconciliere libertatea absolută de expresie a suprarealismului cu ideile avangardismului social. Rezultatul unei asemenea tentative a dus la o „jumătate de compromis" (ca să-l cităm încă o dată pe autor !), deşi ar fi putut să-l coste restul operei. În epoca proletcultistă, poetul semna astfel de versuri : „Pe-o biată oală / zării o semnătură sepulcrală / (...) / şi mai aveam, în plus, şi-ncurcături. / Păi ce crezi că-i uşor, / să faci rost de mîncare pentru vreo şapte guri?"... (sic). Aşadar, tonusul poetic al autorului nu poate fi, în mod categoric, temperat de nici un program, decît cu riscul calamburului, căci — aşa cum singur o spune — „Ca într-un vis în pagini e totul spus altfel / deşi-ntre om şi literele scrise / nu-i nici măcar grosimea unui mugur". Această **aventură „intermediară",** departe de-a deveni blamabilă, a determinat întoarcerea poetului la uneltele sale, cu un substanţial spor de expresivitate. Astfel că, după 60 de ani de poezie, experienţele consumate l-au umplut pe autor de sentimentul dulce al unui orgoliu uşor dezabuzat (vorba sa : „nu-i nici vesel şi nici trist, / ca un brav avangardist"...), singurul său trofeu rămînînd poemul : „şi totuşi este ştăpînul umbritului poem / ce zdrenţuit se-ntoarce în priviri, / cu oasele zdrobite de ciocniri / şi-articulaţiile strînse ghem !".

Acum, iată, nimic nu mai poate împiedica întreaga bucurie a aventuroasei escaladări spre vîrfurile unui Olimp inventat, doar melancolia contemplării punctului din care a început aventura ar putea fi epitaful acestui efort : „Eu am moştenit pietrele şi am moştenit valurile / printr-un noroc am moştenit o dungă subţire la marginea zării"...

Virgil Teodorescu este singurul erou al propriului său Olimp !

Marius Petrescu

sandu stelian

Sonata primăverii timpurii

Pupilele ne ard ; în ele coboară minunile
am suride cu tablourile copilăriei în rînd
dinţi de mărgăritar să sfîşie dorurile,
mătăsoase poleiuri ce ustură în gînd.

Căprioriii ţîstuie buze de argint şi împing
temple noi, ce prin ierburi lacrimile ţes ;
de grele rugi, pleoapele curcubeie sărate
preling
şi-n greieri harfe crude îşi întind, ars eres.

Iar din ce limbi de foc şoimul tînăr ne moare
încît cu spori roşii, nimb ne-a dăruit zîmbetele?
o, stingă-se simbăta de unde am luat spinul
care
ne străbate din nadir pupilele, copilele !

Rostogoliţi de spume

Prin ceaţa clipei ne-ntoarcem spre nisip,
obosit lopătarul în trup se apleacă,
suave nelinişti ne leagă marame pe chip,
puii de ciută ne pling pe rană şi pleacă.

Rostogoliţi de spume alunecăm spre lebede,
genunchii zăpezi mustesc de ieri şi urlă,
copilo, ca doi solzi de ceară limpede :
„— Vezi acum se împuşcă pelicanul în lună."

Ochi de iunie

O, Ardoare, cînd merg pe lîngă socul nins
de atîta copilărie cărată în ramuri
parcă sînt o muzică încrustată pe lanuri
şi de văzduh tăcut îmi arde clipa a vis.

Dar vulturoaica ponoarelor, albă de
întoarcere
cu ghiarele-mi frămîntă inima prin zăbrele
de os :
„— Vai, cine eşti chip lunar nechemat la
petrecere ?"
„— O, printre rugi nu sînt decît plînsul
frumos."

Suav vînător

Prin oasele mele vinează de seară tînărul
păsări de lună dansînd spre armindeni
din arc subţire din fibră mlădie ca mărul
şi genunchii-mi tresar de vipla albaştrilor reni.

O neobosită alergare în pieptu-mi de stele
captive
serpentină înaltă ridică ideii adolescentine
cînd suptă de şapte pui lupoaica rupe zări
diamantine
să ne rămînă vultur crud pe valea vestalelor
dive.

Iar din strămoşii-mi blînzi, împărătesc vînat
ce neaua-i trezeşte pe trunchiu-mi de zale
învîrstat
parcă înapoi în hăţişurile inimii zălude luminii
venii eu vînător suav în roditoarele zăpezi
ale vinii.

Blînda lumină a poeziei

Citind poezia lui Grigore Hagiu rămîi în echilibrul meditaţiei, glasul lui e calm ca o rază de soare ce se odihneşte pe masă la ora amiezii. O privire retrospectivă sesizează evoluţia treptată a poetului spre formula reflexivităţii discrete, epurată de asperităţi existenţiale. Volumul „Alte sonete" reprezintă faza ultimei decantări lirice, în care naturismul din totdeauna al poetului devine locul geometric al unei blînde înţelepciuni. Se poate spune că în acest volum Grigore Hagiu şi-a găsit tonul său cel mai autentic, un fel de resemnare senină „ataraxică pace". Sonetele, de fapt elegii purtînd conturul vag al sonetului, tulbură prin naturaleţea rostirii monodice care „alunecă pe neştiute" în sufletul cititorului producînd un catharsis lent. Poetul estompează zgomotele lumeşti prin seninătatea tranchilizantă a retoricii sale simple şi fluide. Misterul vegetal e suavizat, poemele au imponderabilitatea duhului desprins de materie „inimă a verii / care s-a dus / uşoară / materie vegetală / rugindu-mă să o fac / să nu moară". Melancolia menţine universul, poeziei în levitaţie, scenariul liric e o „lume fără de umbre / fără crispare şi greutate / razele lunii ce simple / bat numai dinspre eternitate". Pacea universală este surprinsă extatic, un fel de absenţă se insinuează printre cuvinte sugerînd oprirea eleată a metabolismului existenţial. Doar poetul se aude „singur cîtind cu voce înăbuşită", voalîndu-şi sentimentul agoniei cu o seninătate apolinică. Peste sonete pluteşte blînda lumină a resemnării, arareori sfîşiată de străfulgerările negre ale anxietăţii „nu te întoarce / cu faţa la mine / umbră adîncă / nu vreau desfigurato / să te văd încă". Iluzia de care dispune poetul este tocmai nemăsurata sa bunătate ca un „văl al Maneei" descoperind lumea. Obsesia morţii se converteşte în armonia contemplaţiei, versurile se derulează cu încetinitorul „în seară / în lumina uitucă / la flacăra mică", melancolia pătrunde ca un anestezic în interiorul poemului „dintr-o vîrstă imaginară scad / anii ce-i mai am de trăit / să mă bucur de moarte // învăţ să stau nemişcat / în faţa amurgului / în mîini cu o carte". Expresie a unui amurg continuu, lirica din această ultimă fază a poetului nu glisează însă niciodată spre întunericul nopţii ci comunică tandra împăcare cu legile firii. Poezia lui Grigore Hagiu e un murmur neîntrerupt, exorcism pe o singură coardă lirică, ascezăformală de o remarcabilă persuasiune. Discreţia tonului, caracteristică acestui autor, pare a se confunda cu tăcerea vegetală, cuvintele devin silenţioase ca unduirile apei „mai bine existarea / mai bine lentoarea / mai bine tăcerea" spune poetul avînd nostalgia uitării de sine. Frazarea „naivă" e o retragere în cîntecul simplu şi anonim al firii „pămîntule blîndule / mărule rotundule" sau „tot mai urci / în florile dulci", legănări de sunete cu virtuţi „adormitoare" şoptite parcă la urechea unui copil. Delicateţea japoneză a imageriei („cu funii subţiri / mi-am legat şi eu casa, de un stol de cocori") conturează siluete de fum într-o plutire paradisiacă. Emoţii redate cu penîţa subţire dau fiori delicaţi „şi-un bob de tristeţe / cît ia-n vîrf acul". Versurile răsar în pagină fragile ca firele de iarbă, sintaxă vaporoasă din vocabule murmurate. La acest poet, de o nobilă modestie, stilul aproximează parcă sunetul înfiorat şi pur al frunzişului străbătut de o pală de vînt. Poemele tînd să se resoarbă în liniştea primordială unde nu mai e „nici drum, nici seară, nici poveste". Simplitatea expresiei emană blînd eţe sentimentală şi puritate a privirii limpezi. Scenariul liric, cel mai adesea, se desfăşoară la scara universului plăpînd unde capătă preţ „cel mai umil / mai neobservat / pentru toţi şi toate / aerul de respirat". Sensibilitatea elegiacă a poetului se refugiază în enclavele singurătăţii distilînd realitatea pînă la inefabil. Armonia fiinţei dă poemelor candoarea unei fericiri franciscane, gîndul alunecă în uitare narcotică şi doar cîteva amintiri domoale mai clatină apele memoriei. Este sentimentul venit din „dulcea origine de dealvale" cum spune poetul într-unul din sonete. Chiar dacă fulgurante exaltări sfîşie reveria („te-aş fi iubit mai frumos / cristal de-aş fi fost / mereu în lumină / şi luminos") acestea nu sînt decît note contrapunctice în armonia firii. Poet al reflexivităţii tandre, Grigore Hagiu apelează arareori la percuţie, preferînd cîntecul surdinizat al sufletului „nevorbitor". Discreţia sa afectivă pare o topire înţeleaptă în materie „un fel de rouă sînt / un fel de grăunte pe o cărare de munte / pentru ochiul vostru nemişcînd". Asistăm la un tandru ritual al retragerii în anonimatul cosmic şi la un dolorism nostalgic de sorginte, bineînţeles, romantică. Puritatea vegetală a sensibilităţii generează o rostire ingenuă, armonia profundă vine din marea blînd eţe spirituală a autorului care a ocolit consecvent experimentele stridente în favoarea unei poetici a firescului. Creaţia lui Grigore Hagiu s-a dezvoltat în timp nu prin „adăugire" ci prin simplificare. Departe de a fi o scădere a vitalităţii, această ultimă fază a poetului recucereşte „arcadia" sufletului printr-o predispoziţie orfică tulburătoare în simplitatea ei. Volumul „Alte sonete" e construit pe un instrumental lingvistic minim, dar seninătatea frazării, verbul sfios şi pur eliberează sugestiile marii poezii : „a venit la mine / şi nu s-a mai dus / voi locui la tine / mi-a spus // îţi las cheia / hei mă auzi / prin iarba crudă / prin pomii uzi // mi-a făcut semn / înţelegător / din mînă / arătînd mai mult / în cîmp departe / la o cumpănă de fîntînă".

Alexandru Horia

Desen de Raoul Nicoară

Întrebări fecunde

Continuăm să învăţăm că timp de milenii creatura cea mai neajutorată a acestei planete a apărut dintre cringuri, scuturînd copacii de fructele comestibile şi vinînd fără frică animalele sălbatice. Şi numai acum vreo 6 000 de ani omul a luat drumul agriculturii şi a creşterii vitelor, datorită cărora a descoperit societatea şi tehnologia. Paşi mari au fost făcuţi în dezvoltarea culturii ca urmare a schimburilor de idei deschise de comunicaţii. Continuăm să învăţăm aşa pentru că din aceste vremuri ne-au parvenit cele mai multe mărturii. Dar ce facem cu cele care ajung pînă la noi după o călătorie în timp de zeci şi sute de milioane de ani ?

Ludvik Soucek *) intenţionează, după cum mărturiseşte, să ne ofere „cîteva incursiuni esenţiale în trecut, nu pe baza unor fantezii sterile sau a unor ipoteze izvorînd din motivaţii de suprafaţă, din fapte insuficient verificate sau din speculaţii influenţate de cauze care ies din sfera raţionalului, ci ca urmare a structurii informaţiilor pe care ştiinţa le oferă în acest domeniu."

Străduinţa autorului de a stîvui informaţiile, diferenţiind cu orice preţ ipotezele subiective de faptele verificate la nivelul cunoştinţelor actuale şi acceptate ca atare, a reuşit în cea mai mare parte. Aceasta, pentru că, deşi autorul a dorit să rămînă consecvent, fabricîndu-se în acest fel, nu a izbutit să ardă ca o unitate dialectică.

Este foarte greu să abordezi beletristic informaţia şi s-o prezinţi cititorilor în volume care pot sta alături de cele ale lui Hemingway sau Dos Passos. Ludvik Soucek, după ce a scris despre scriere şi tipar, despre războaie, soldaţi şi fotografii a fost tentat de un subiect căruia nu i-a rezistat nici semnatarul acestor rînduri, încheind manuscrisul cu nostalgia reîntoarcerii. Se simte că i-a citit profund pe Berlitz, Däniken, Eliade, Hoffmann, Pouwells, Toffler, Toynbee şi alţii, printre care îi bănuiesc şi pe Hobana şi Kernbach.

Bănuiala unei umbre înseamnă, de fapt, persistenţa unor îndoieli, dar tot atît de bine poate însemna bănuiala existenţei unor mari civilizaţii dispărute care au binecuvîntat Terra într-un timp în care Lucy nici nu ieşise la plimbare, şi în al căror con de umbră împărţim timpul actual, încercînd să aprindem reflectoarele adevărului.

Soucek afirmă la tot pasul că se dezice de speculaţiile senzaţionalului văzut de departe. În principal îl vizează pe Däniken, însă el uită că noi ne mirăm cu atît mai mult cu cît obiectul mirării se innoieşte foarte repede. Parcă aşa ceva afirmă Rene Berger. Gata să ne mirăm pretindem noi şi noi miracole.

Scriitorul ceh are multe intervenţii originale, fapte care conferă cărţii apartenenţa unui cercetător dornic să aprofundeze cărările regăsite. Consideră că piramidele „au fost construite ca adăposturi care trebuiau — în caz de primejdie — să salveze viaţa faraonului şi a favoriţilor săi, apărîndu-i de un pericol...". Putem, prin urmare, spune că motivele construirii piramidelor ar fi fost teama de un pericol iminent. Ipoteza captează, dar nu convinge.

Interesantă este şi ipoteza distrugerii unor civilizaţii înfloritoare, dominate de culturi avansate, prin erupţii vulcanice, posibilitate ignorată nejustificat. De altfel, cel mai original capitol este cel intitulat „Civilizaţia delfinilor", deoarece aduce în faţă bănuiala certitudinii marii rezerve a creierului nostru, ori poate insuficienta excitare a unor centri nervoşi, coordonatori ai unor alte posibilităţi de comunicare şi mişcare. Abordează decent fenomenele de percepţie extrasenzorială şi telecinetică. Subliniază argumentele care sprijină ipoteza că vechile civilizaţii posedau mari capacităţi de folosire a tuturor formelor de psihotronică. Inteligent postulează imposibilitatea excluderii din trecutul îndepărtat al omenirii a civilizaţiilor care nu au lăsat prea multe urme fiindcă evoluţia lor nu a urmat filonul tehnologic. „Dacă am renunţa la carele, veşmintele, uneltele, instrumentele, armele şi toate dotările noastre, confecţionate şi fabricate de noi, dacă toate acestea ar dispărea dintr-odată, nici civilizaţia noastră n-ar lăsa prea multe urme." Remarc acest capitol fiindcă este singurul în care nu se insistă pe coincidenţa să fi existat în trecutul foarte îndepărtat facilităţi tehnologice actuale, ci pe posibilităţile netehnologice bănuite să fi fost la îndemîna predecesorilor noştri. Am zis predecesori şi nu strămoşi. Australopithecul poate să ne fi fost strămoş, dar cei care călcau cu sandalele lor trilobiţii acum 200 000 000 de ani, în mod sigur, nu !

Fiind vorba de o privire critică aruncată cărţii, trebuie să vorbesc şi de cîteva scăderi. În prezentarea capitolului „Indicii", Soucek, furat poate de perspectiva cu care aborda întreaga imagine, îşi contrazice intenţiile de la-nceput, şi acest lucru îl face întîrziind să „denigreze" inteligenţa primitivă a matematicienilor maya. Deşi contrazice efectuarea unor calcule exacte de către maiaşi, le atribuie calităţi de fini observatori ai fenomenelor cereşti. Acoperind şi subiectul senzaţionalelor contururi de la Nazca, dar cu argumente deja învechite, nu prezintă, cum ar fi fost de aşteptat — dat fiind anul de apariţie al cărţii : 1974 — suportul tehnologic ieşit din comun chiar faţă de stadiul actual. Cu toate că menţionează orientarea „tridentului" de pe coasta peruană înspre Valle del Palpa, nu semnalează ceea ce este mai interesant şi anume : faptul că este „înfierat" pe nisipuri mişcătoare !

O ultimă observaţie : dacă tot a vorbit Soucek despre telecinetică, de ce s-a ferit să facă o legătură cu deplasarea neortodoxă a giganticelor statui din Insula Paştelui ?! Că doar recunoaşte singur : „Poate într-adevăr s-au mişcat singure !"

Profunzimea analizei „închise" este remarcabilă, aducînd în mulţime şi ideea mitului fascinant, precum şi faptul că nu creionează cu tuşeuri senzaţionale, elevate de emoţia culturală.

Ceea ce nu îi sunt proprii acestei cărţi sunt scăderile pricinuite de incoerenţa prezentării în traducere a scrierii numelor proprii, ţinînd cont că noblelea limbii române îi permite acesteia să preia ortografia originală. Cititorul, dornic să fie îndrumat şi educat, nu-şi poate reţine scrierea corectă a celebrei localităţi Mohenjo Daro, din cauza multiplelor siluete imagistice : Mohenjodaro, Mohenjo-daro, etc. Cu atît mai mult cu cît lectorul acestei traduceri, pasionat de enigme în ultimii ani, putea, şi avea datoria, să vegheze la obligativitatea corectitudinii documentare şi, dacă era cazul, să apeleze la specialişti. Nu învăţăm în limba română de munţii Antilibanon şi nici că Werner Heisenberg s-a născut şi a murit sau numai s-a născut.

Salutînd încă o dată publicarea acestei cărţi de către Editura Albatros, ca o adendă preţioasă în îmbogăţirea cunoştinţelor, aş sublinia că Ludvik Soucek depileazăde neseriozitate cîteva probe certe care induc posibilitatea existenţei în neantul nostru a unor civilizaţii avansate. În sensul aceleiaşi idei, dacă acceptăm că o civilizaţie ca a noastră e capabilă să se autodistrugă, ce ar mai fi de recunoscut peste o sută de milioane de ani ?

Eduard Gugui

**) Ludwik Soucek : „Bănuiala unei umbre", Editura „Albatros", 1984.*

mihai culman

To be

Alter ego
și capul lui Yorick
în grădina cu bufoni
salcia plinge visele Ofeliei
aprinde luminări
năluca
la căpătîiul lunii
Hamlet doarme în sînge
pe coarnele mării
mărgăritare cresc
din ochiul lui Will
soarele luminează cu ciocîrlii
cîntînd a fi și iar a fi.

Pastel

Cerul limpede
și-a lăsat aerul în melizi
Pe poteca iubirii
bat timplele
în zbor de egrete.

Steaua polară
dă foc la neguri

Prin văzduhul de piatră
trec barbare săgețile lunii.

Degetele calde
ale nopții
scot diamante
din roua pădurii.

Scriu poeme

Teii îngălbenesc
însingerați de soare.
Scriu poeme
cu frunzele lor
peste care trec pașii mei
ca o rană
ce se desfoaie fără glas

Trec clipele
tam-tam-uri de tîmple
cu aurul lacrimii
uscat în pulberi.

Amurg

Din ramuri rănite iese somnul în pădure
vestind noile soroace
Fatum aleargă prin frunzături
și umblă după harace.

Tremură inima lemnului în arțari...
din poiana tăcută
se aud fluierînd crengi de stejari...
noaptea pe ochi e căzută.

Oglinzi desuete

Rîul cîntă la clavecin
mîinile sălciilor se pleacă ușor
pe harpe de vînt rotind ape lin
amintirea se umple de dor.

Trestiile se onduleazâ în menuete
s-aprind stele de mătasă
cerul tremură în oglinzi desuete
în noaptea ieșită la coasă.

Fuge iubirea-n rădvane
timpul devine fecund
iarba culege castane
pentru cerul prea scund.

thalita lores

Calul de iarbă

Lui Grigore Hagiu

De la un timp
scot din cuptor
metafore gata
rumenite

Din cojile aruncate
pe jăratic
mi-a crescut la geam
un cal roib
cît un pepene
nechezînd cu toți dinții
înșirați la soare

Călare pe frîu
sub cornul lunei
las liber calul
să pască iarbă
pe cărarea cosită
dintre cuvinte
suav amirosind
a non ti scordar

Profitabil

Este profitabil să exiști
în cercul soarelui
marea cu purpură așternîndu-se
întru trecerea ta
triumfală

Este profitabil să visezi
sub cornul lunei
cerul cu sori împodobindu-se
întru gloria ta
trecătoare

Les comptes sont faits

Palide frunze în zbor –
mîinile
ușor risipind aerul
din jurul gurii

Ca două clopote de aramă
verzi
ochii stoluri de stele fulgerînd
în oglinzi – de unde lumina
a fugit
întunecîndu-se

CENACLUL „NUMELE POETULUI". Vineri, 26 aprilie a.c., la sediul redacției revistei „Luceafărul", București, Piața Scînteii nr. 1, va avea loc cea de a XLIII-a ședință a Cenaclului „Numele Poetului" condus de Cezar Ivănescu. Pot participa numai membrii titulari ai cenaclului.

NUMELE POETULUI

Sorin Paliga (II)

Multe poeme din primul ciclu ar fi de citat pentru surprinzătoarele conotații sintagmatice, alegem Descrierea gestului : *„Pe atunci în coroana plăcerii, destramă / Dreapta putere a spadei / / În mîna uscată a ducelui. // Rugina începe dansul nemernic de-a jupui / Aspectul luminii jucînd pe metal ; / Dar domnul chemă sfințirea amiezii / Și aerul tremură — în mirarea de-a ști / Fabula morții. // Pacea a fost o mocnire a amorului / Străveziu și curteni plictisiți aleg / Încingerea faptei în Cîmpia atomului. // Gestul începe istoria lumii."*

Deși în intenție cel de-al doilea ciclu, Manualul, *se opune prin „libertate" manierei din* Serbarea, *poemele au aceeași rigoare extatică tinzînd spre lapidaritate și transparență : „Fărădelegea trestiei că tremură / Ah, fărădelegea apei că se bucură"* (Spațiul între plantă și lichid), *„Zero peste elemente și peste numere — // Există doar o carte, Theodoros / Pe care o așteptăm iertîndu-ne"*, (Veniens elementum), *„Mi-am amintit cuvintele tale, Theodoros / ce interzic bucuria văzului / ca fiind elementară"* (Vederea unei femei de pe terasa palatului).

Tot volumul După-amiaza Byzanțului *este compus deci, în fel din asemenea inscripții de două sau trei versuri ca o ramă hieratică a unei stări inefabile.*

Poet „abstract" cum numai Mircea Ciobanu mai e în poezia românească de azi, Sorin Paliga *ilustrează, prin originalitate stilistică și adîncime intelectuală, adevărata descendență barbiană, așa cum o probează și acest antologic, după opinia noastră, poem* Disparița lui Hadrian ca abur : *„Vin din locuri străine care mi-au arătat / Gîndul și despre ele mi-am irosit lauda... // — Vorbește-mi despre aceasta... // — ...Secvențele timpului mi-au tremurat / Splendoarea, spaima eternului ca și spaima / Nimicului ; dar mai presus de toate / A fost teama de vorbă, de cuvintele ascunse. / Îți spun acum exemplul ; el a zis într-o seară : / Mașrah, care sorei lui însemna : frumoasă / Ești tu cum este gîndul meu, iar soției lui : / Prea-frumoasă ești, îndoit dorinței mele. / Iar tie, ca să înțelegi : licăr și strălucire și / Mișcare căci prea frumoasă vei fi. / După care multe sunetele și rostea : / Mușarami, care femeii însemna : steaua / Strălucirii mele, iar sieși : O, noapte, licărul ! Credinței mele, mișcarea luminii din cer. / Și încă apoi Mușarami, stăpînul îndoirii. / Dar la sfîrșit totul obosește. / Și vorbele obosesc și se strigă : M-i-r-k-a, bîlbîiți limbii neîntoarse / De bucur, care nu știe și plînge / Neînțeles. Dar ce nu știe ? / Ex despre aceasta, ce știi tu care mă ascuți ? / Atunci el se făcu strigăt, abur, cădere, / Scrîșnoarea secundei, risul dreptății. / Și nu s-a mai fost nimic, asemeni deci mie, / Oh, tu care acum te zbați și te bucuri".*

Cezar Ivănescu

george geacăr

Grandilocvența patetică

întotdeauna iarba nu ajungea pînă toamna
ardea cu flacără verde
în septembrie malul pîrîului pîlpîia sub cenușă
vîntul sau altceva încrețea apa
încît părea că stă să-nceapă să plîngă
e sigur că-n afara ta
nu mai există după-amiaza aceea, ascultă :
tinerii vecini de deasupra
fac dragoste, o tristețe dumnezeiască
te bate pe umeri

Grandilocvența patetică

o imagine veche
din ce în ce mai de neînțeles
fața ta drapată
(seriozitatea atentă, tristă inteligentă)
strălucind dintr-odată
parcă ochii tăi puneau brusc în mișcare
cortina
cînd mă recunoșteau
în orașul acela pe care octombrie
îl ridica la cer

Napoleon

bătaia în ușa unui apartament
locuit de inima ta
„ce de acțiuni mari și frumoase
va avea de amintit istoria !
ea va povesti
cum acei îndrăzneți cuirasieri pătrunseră
în pieptul
și tăiară cu săbiile
pe tunari la piesele lor"
închisu cartea. bieții tunari,
tu ești micul învingător
al acestei secunde
în care deschizi

Grandilocvența patetică

am stat acolo, în holul
hotelului „Dîmbovița"
așteptam să se oprească ploaia
nervos, cu ochii pe ceas
priveai arborii negri și uzi care curgeau
în asfalt
mi-ai spus : cine știe, poate-ți vei aduce
aminte

și seara aceasta
așa ai spus
și-am tresărit deșteptînd
în memorie
un copil copleșit de o după-amiază de vară
care nu mai trece odată
și de timpul în genere care nu mai
trece odată

corin bianu

Geografie maternă

Lăsată pleoapa serii peste dealuri,
Cu cerul plin de stele,
O graniță-anulează

E clipa, dragă mamă,
Cînd îmi disting în palmă
Incandescente riuri curgînd înspre azur

Sînt riurile vieții,
în tine-și au izvorul,
Eu sînt numai luntrașul
Vîslind din val în val

Simțămînt dinspre Turda

Drumul acaparează coline mereu
De parcă în partea aceasta de lume
Nenumărate fecioare s-ar zvîrcoli
în năvodul încăpător al somnului

Mînă lacomă răscolind prin năvod
Este trupul meu

florentina vișan

Fluturele Zhuangzi

„Odată Zhuangzhou visă că era un fluture în zbor, mulțumit de soarta sa și fără să știe că habar că ar fi fost Zhou. Brusc se trezi și-și dădu seama mirat că era Zhou. Și nu mai știu dacă el era Zhou care visase că era fluture sau dacă el era fluturele care visa că este Zhou".

Zhuangzi

El călărea pe o coamă de vînt
ochiul din palmă
viu se zbătea scînteind
globuloasă lacrimă
imaginară substanță
din puterea celor șase sufluri
incorporată
chemînd înspre sine vinele de apă
ale pămîntului
țîșneau gheizere cu înspumate spirale
iarba vindecarea celor infestați
de lepra Taimei
(„Omul sfînt e fără NUME")
cei ce încercaseră să citească semnul
din carapacea broaștei țestoase
(„de cinci mii de ani neschimbată la
înfățișare")
înlăturînd corpul cărnos
înlăuntrul de dincoafară net distingînd
Senin zîmbitor fluturele Zhuangzi
visa în zbor pe o coamă de vînt

Interior

îngust din lemn de cireș
patul ca de fachir lascivului dans
suport jongleriei cu vise solzoase
piei de șarpe fragile
sarcofag îmbălsămat de esențele
amintirilor mai dulci ca otrava
mai lente
comprimată panorama iluminată frunte cîmpie
obstaculara colină de cărți
zdrentuite ofrande
complicata strategie a evadării
o minusculă plută pagina goală
și pe malul atît de aproape rămas
suprapus ochiul încetoșat
oglindă de Venetia cu ape înșelătoare
unde chipul morții se încheagă pal
mînt ca în fața unei vedenii

Aventura

Poetului Bai Juyi

Mai întîi abolit infimul fragment impur de neant-punct
în nebuloasă rotire pînă ce se deșteaptă sămînța
dinlăuntru în umedă hibernare lucid asumată
încoltirea-mișcarea cea mai neauzită cu brațe
subțiri lujere rănind carnea aglutinată a vidului
gura și urechea-muguri în ecloziune roditor
îmbrățișînd tăcerea-fruct de nemistuit
în desenul continuu întregit fără a mărturisi
cicatrice superbă propensiune-hibiscus în floare

Nevăzutul alergător

Pe înserat ca o lovitură în coșul pieptului
ca și cum un jucător de rugby mă placase
în plimbarea însingurată pe stadionul pustiu
unde alunecasem printr-o invizibilă falie
Eu eram totuși acasă în culoarul înăbușitor
și strîmt dintre pereții de cărți
și-n cădere rîvnite lespezi s-au stivuit deasupră-mi
Eu eram totuși într-o încăpere etanșă
doar igrasia dorințelor vechi mai răzbătea
pe la colțuri în mărturii mucede
Dînsul nevăzutul alergător bărbatul meu cel de pe urmă
cu trup atletic perfect și chipul simetric
fără limuzină sosise egal cu sine în goana de veacuri
izbindu-mă puternic cu mîngea ascuțită

marius-daniel tevanian

Album

O cameră galbenă.
Amprente de pași
pe o inimă.

Profanare

O epistolă ruptă.
Nimic nu mă doare mai mult
decît lătratul cîinilor în zăpadă.

Ireversibil

Absolutul ! Noi sîntem el !
Căutăm în noi vastul !
Curge și nu se-ntoarce.

Ars poetica

Limba modelează omul.
O carte-mesagă, smulsă
din cămașa luptei.

DOI POEȚI PREZENTAȚI DE ARTUR SILVESTRI

„Bărăganul îndepărtat" pe care sumbrul Radu Cange, un baroviean concentrat pînă ieri într-o enigmatică durere, îl evocă acum, nu are nici nimic din euforia scoliilor poetice munțenești care a pătruns, prin Marin Luppanu, Marius Sidilă și Marin Constantin, cu o considerabilă violență în lirismul juvenil. El nu cîntă, precum aceștia, Bărăganul solar, vitalist, unde germinează nebunește un potop de plante civilizate și sălbatice, poetul nu chiține agonicul, ca haiducii, de coama unui cal în spume cu zăbala scăpată. El e, cu toate acestea, un poet al Bărăganului, însă al unei altfel de cîmpii decît aceea a tropicalilor lui coetanei. Există, pe lîngă cîmpul diurn, și un altul, un Bărăgan nocturn, ca o Sahară neînșirată, un cîmp întins ca în palmă și pustiu, un hău orizontal de întuneric, cum nu se poate mai nimerit pentru acest poet al tristeților imotivabile. El e, am impresia, liricul acestui Bărăgan secret ca o planetă neagră a inferiorului, și comunicînd această emoție autoasă Radu Cange a izbutit rara ce pînă azi aproape cu neputință de făcut : a muta temea pînă la baroviană, moldavă, într-o Valahie sufletească și nocturnă care a pierdut soarele geografic.

alexandru andrieș

Ea strălucea

În București să nu vii să mă vezi,
Să ne-ntîlnim, aiurea, în cîmpie ;
Copita caldă-n reavănul pămînt
Se-nfige-adînc într-o copilărie.

Miresul de pămînt m-a părăsit
Iar părul greu nu-mi mai miroase-a grîu.
Și totul într-un vis o împietrit ;
Dear îmi aduc aminte de un rîu.

Ea strălucea – eternă-nfățișare,
Prințesă, – Iaromita în cîmpie,
Imensă, albă, luminoasă floare,
Brățară de argint și iasomie.

Să-l port ca pe-o comoară

Ce face Bărăganul fără mine ?
Tot alb și aplecat ca un bătrîn
Păzește vremea-n plîngerile-i line
Sub vechiul și uitatul meu salcîm ?

Dar dealurile mele instelate
De floarea soarelui, de grîu, de ulmi ?
Parcă-s înalte, mîndrele palate
Ce străjuiesc acolo, sus, pe culmi.

Dar drumurile-acelea adîncite
De grijile țăranilor, de dor ?...
Și armăsarii ? Parcă în copite
Mi-aduc pămînt, din Bărăgan, în zbor,

Să-l pun în sîn, să-l port ca pe-o comoară
Și-un Bărăgan în piept să îmi răsară.

A cîta oară ?...

Pe Bărăganul nostru iar plouă cu obsesii,
Sînt, se tocește timpul cum gresia pe gresii.

Stă crucea pe izlazuri ca o credință strîmbă,
Mă roade amintirea duioasă și scălîmbă.

Cîmpia-i inundată de sarbede corăbii
Și retezați sînt anii de ruginite săbii,

Iar satul își tîrăște imensele caiele ;
Așa, la miezul nopții, sînt vizitat de iele.

Sînt goale puști, joacă, dansează
pe mutește ;
A cîta oară hora în jurul-mi se rotește ?...

Tablou nocturn

Tîrziu, cînd totul moare, se sfîrșește,
Apare luna-n candelabrul nopții.
Simți moartea-n Bărăgan cum lîn pășește,
Cum urletul din lup și-arată colții.

Stafiile apar străfulgerate
Și-s negre, parcă-n smoală înmuiate.

Și aurul se-ascunde în comori ;
Sătenii l-au visat de-atîtea ori...

Între patimi

Tinerețea mea toată am dat-o fumului,
Tinerețea mea nu-i un cîntec duios,
Tinerețea mea e un cîntec mănos
Aruncat în marginea drumului.

Trupul meu – trup frumos de atlet din Atena,
Îl rîvnește femeia focoasă, în draci ;
Trupul meu nesecat și iubit de sirena
Rătăcită-n cîmpie, între ierburi și maci.

Părul meu negru, greu de patimă rară,
Prea muncit, nemuncit de voracele iele,
Trupul meu – vietate primară,
Ca un cîntec ascuns între vise rebele.

Viața mea netrăită și trăită-ndeajuns
E nebună – nebunul își caută cale –,
Nici acum nu-și găsește răspuns
Între patimi și visuri gregare.

Alexandru Andrieș, una dintre vedetele muzicii noi românești, este și un poet admirabil, un liric adevărat, ilustrînd o tipologie care la noi nu și-a găsit deocamdată mai numeroase exemple ilustre. Alții au pe șansonetiști, de felul lui Brassens, al lui Aznavour, pe Bob Dylan, pe Joan Baez : în muzica aceea stă ascunsă și vie, ca un sînge secret, poezia. Mai nimic, la noi, din acest lirism muzical ori din această muzică poetică deși baladescul folcloric ar fi putut să dea o categorie de aezi care să-și cînte poeziile, viersuind în afara lui Cezar Ivănescu, care își intonează tragicele „doine" pe o muzică gîtuită, înspăimîntată de ideea pieirii, în rest poetul român de azi este adeseori muzical prin tehnicile poetice și nu prin adopțiunea muzicii propriu-zise.

Alexandru Andrieș a izbutit această inedită asociație a muzicii și a poeziei și cine ascultă melodiile lui ingenioase, foșnitoare prin sentiment (de unde lipsește stricătorul „zahăr" excesiv) descoperă cu greu de unde provine emoția, dacă din sonorități ori din cuvinte. Poezia are o muzică sufletească misterioasă și muzica — un lirism întărit prin ritm. Este la el o lume a miracolelor vieții curente, o sensibilitate întemeiată pe miniatural de găsit, în poezia românească, arareori. Universul acesta, unde iubita e ascunsă într-un buzunar catifelat, unde idelle stau închise sub chei suave, unde întărîtoarele sînt mușețelul candid și lămîia solară, unde noaptea e un sertar plin cu catifea — dă una dintre cele mai emoționate imagini ale lumii din poezia tînără de azi. Alexandru Andrieș este un Vinicius de Moraes al nostru, peste a cărui poezie s-a scoborît un abur aurit, făcînd să răzbată, dintre obiectele lumii comune, fiorul inanalizabil al poeziei.

radu cange

Cîntec să nu-ți faci griji

Anii trec mai ușor decît ne închipuim
Îi căutăm în sertar și brusc nu-i mai găsim
Nimeni nu știe precis unde se duc anii ăștia
așa

Eu cred că probabil se adună
Și stau împreună
Undeva
Însă tu nu-ți fă griji
Zău tu nu-ți fă griji draga mea
N-ai de ce să-ți faci griji
Toată lumea pățește așa
Aș vrea să te păstrez lîngă mine aproape
de tot
De-aia am conceput un buzunar special la
capot
În el încapi doar tu și nimeni altcineva
Se-nchide cu fermoar
Și-năuntru doar
Argint și catifea
Așa că nu-ți fă griji
Zău tu nu-ți fă griji draga mea
N-ai de ce să-ți faci griji
Fiindcă nimeni nu va afla
Tu poți să vii oricînd
Și să stai aici
Cît dorești
Și cînd e ziua ta
Am să-ți cînt și-am să-ți spun povești
Ce zici ce idee ?
Ține-o sub cheie
Ai grijă de ea.

Restanță

Noaptea e un sertar plin cu catifea
În care n-are voie să umble decît ea
Dacă cumva-l deschide altcineva
S-ar putea strica

Cerul e un ocean fără corăbier
Fiindcă nimeni nu poate să plutească pe cer
De cîte ori l-am tăiat eu felii
Ea nici nu va ști

Am plecat noaptea cînd ea dormea
Afară beznă – pe cer nici o stea
M-am rătăcit și-am venit tîrziu
Pasul mi-era hotărît
Să nu cumva s-o trezesc
Marea e perna ei și nisipul pat
Valuri o învelesc pînă sub bărbie
Ea nici nu știe
Cum am aflat și de unde știu eu
E secretul meu

(Fără titlu)

Aripi se vor frînge peste dalii
Ca o frunză timpul va pluti
Din fereastră o lumină blîndă
Va cădea atunci cînd vei muri

Prea puțini ar reuși s-audă
Muzica din crengile de pin
Ar fi o secundă de tăcere
Ca sclipirea dintr-un strop de vin

Cu un gest ușor ca o petală
Lîngă lume te vei odihni
Cît de repede se face întuneric
Ai mai sta și înc-ai mai privi

Unde fug cocorii să se-ascundă
Vei găsi și tu loc să te-oprești
Vor fi perne moi și pături calde
Și vor fi culori ca în povești

Liniștea va fi atunci deplină
Flori de gheață-n geam vor înflori
Aripi se vor frînge peste dalii
Ca o frunză albă vei pluti

Toate poveştile sînt adevărate

emanuel valeriu

Cum trebuie să înceapă o povestire pentru a avea şansa de a fi crezută? „Cît mai direct cu putinţă", pare un răspuns de nota 10. Adică : fără ocolişuri, fără literaturizare, fără colaborarea celui care o (tran)scrie, ceva de genul : cutare a făcut asta şi asta şi i s-a intimplat asta şi asta. Iar ca incheiere : basta ! Un Proces verbal, care — strecurat in curtea literaturii — ar putea deveni ţinta multor ironii... „Pe ocolite", ar putea fi un alt răspuns ce şi-ar merita o notă bună, dacă s-ar avea in vedere antecedentele unuia ca Somerset Maugham, ca să nu lungesc lista şi să nu citez nume de autori autohtoni... „La persoana intiia", spre a da autenticitate faptelor şi a-l convinge pe cititor că intre ceea ce citeşte şi ceea ce s-a petrecut aevea nu există nici o fisură. Ar fi moral un asemenea procedeu ? Cum, adică ? Tudor Octavian să fi fost in cauză, el să-mi fi relatat evenimentul iar eu să-l trec in autobiografie ? „La persoana a treia", iată o variantă cu avantaje şi... neajunsuri. Intr-un asemenea caz, autorul se distanţează, devine un domn serios, care le ştie pe toate , le controlează, sortează etc., şi le prezintă sub o formă a obiectivităţii inatacabile. Ar mai fi o soluţie : povestirea la persoana a doua ! In cazul acesta orice dedesubturi ale subconştientului (el insuşi un... dedesubt) s-ar anihila de la sine, cititorul crezindu-se şi povestitor şi erou al intimplărilor, aliantă care l-ar proiecta pe semnatar in fruntea gustului public ! Fiecare cititor s-ar simţi implicat, ar crede că despre el este vorba, ar aştepta ca toţi ceilalţi să-l recunoască (chiar şi pe stradă) şi să-l respecte, să-i ceară amănunte „care nu se pot scrie" şi omul ar deveni, peste noapte (ori peste zi, depinde cind ii va fi citită povestirea) cunoscut, iubit, invidiat, admirat, detestat (aceste două noţiuni se cam concurează uneori). Iată, aşadar, soluţia ce pare ideală. Pare, deoarece aici fiind vorba despre o poveste cu un automobil, nu toţi cei care scriu au (deocamdată) un mijloc propriu de deplasare, unii apelind la transportul in comun, alţii la vestitul Pegas iar alţii (cei mai puţini) la prieteni. Dintr-odată, numărul celor care s-ar simţi implicaţi ar scădea simţitor, ceea ce ar produce, fără nici o îndoială, nemulţumirea autorului de fapt, care-şi doreşte un public cit mai larg cu putinţă, cit mai fidel şi mai... credul. Ei bine, toate aceste complicaţii conjuncturale au aminat aşternerea pe hirtie a povestirii ce va urma şi care, in ciuda oricăror considerente posibile (şi imposibile) s-a petrecut ca atare. Ea se adresează oricărui posesor de autoturism, indiferent de numărul de inmatriculare, deoarece evenimentul s-a petrecut intr-o oarecare zi a unei oarecari săptămini...

Cetăţeanul in cauză avea motivele sale (particulare) să treacă neobservat in acest volaj, nu prea uşor dat fiind starea vremii şi, implicit, cea a drumului : ceaţă, mizgă, pante de urcat şi de coborit, viraje mai largi ori mai strinse, in fine, ca intre Bucureşti şi Rimnicul Vilcea (să zicem...).

Asta pe de o parte. Pe de alta, intr-un sezon incert, agăţat intre o toamnă tirzie şi o iarnă prematură, singurătatea devenea o dificultate in plus. Concentrarea, departe de a fi un aliat, se transformă intr-un duşman şi şoferul simte nevoia unui partener, a unui tovarăş de drum cu care să mai schimbe o vorbă, să impartă impresii şi să ucidă, ori să diminueze măcar, senzaţia de izolare, de plictiseală adormitoare. Desigur, problema unui muşteriu oferit de soartă comportă numeroase capcane. El poate fi un pisălog, un taciturn, un chilipirgiu pur şi simplu, un nespălat, un infractor... oricine. „Să-l iau, să nu-l iau ?". Decizia, in astfel de cazuri, ţine de hazard. Un şofer amator (ca in cazul nostru) o ştie prea bine. Profesioniştii miros de la prima ochire dacă este cazul să oprească ori nu. „Chiorii", cum li se spune in lumea bună a şoferilor cu categoria „C", sint depistaţi instantaneu de muşchetarii benzilor de asfalt şi aceştia nu se inşeală decit arareori. Că poartă şubă ciobănească sau costum nemţesc, că au copil mic in braţe ori sacul cu porumb ascuns in şanţ, tot una-i pentru omul de la volan, care-l cataloghează drept „chior" ori ba. Dacă plăteşte sau nu, in traducere liberă. In plus, tot in avantajul profesionistului, acesta nu suferă de superstiţii, decit in mod cu totul excepţional. Pe cind amatorul... ei bine amatorul, mai puţin versat cu drumurile lungi ori pe timp de noapte, se inclină uneori in faţa necunoscutului. „Să-l iau ? Să nu-l iau ?". Se intreabă, de fiecare dată. „Dacă-l las in drum, mă blesteamă şi-o să-mi meargă rău. Dar dacă-l iau şi mă deturnează ori cine ştie ce-mi face ? Dacă nu-l iau şi el şi-a notat numărul maşinii şi-mi inţeapă cauciucurile ori imi toarnă nisip in rezervor la prima ocazie ?"

★

Cam acestea erau explicaţiile pe care amicul meu, şoferul amator, mi le dădea, mai inainte de a-mi povesti ceea ce-şi propusese. Să nu credeţi că este un tip inapoiat, cu reminiscenţe mic burgheze ori vreun mistic nedepistat incă. Nici vorbă ! Prietenul meu se prezintă ca un tip modern in toate sensurile noţiunii. Şi vesel, şi serviabil, şi cochet imbrăcat, şi cu umor. Caracterul său plăcut putea fi uşor descifrat după felul in care-şi pavoazase Dacia 1 100, făcind-o să semene cu o maşină de raliu, capabilă să alarmeze şi cel mai organizat şi sobru stol de gişte. Pe scurt, a frinat de la primul semn al necunoscutului şi fără o evaluare prea riguroasă a statutului său social şi material, i-a deschis portiera lăsindu-l să intre in maşină.

Coincidenţă ? Probabil. Omul mergea chiar pină la Rimnicu Vilcea (să zicem). Conversaţia se lega destul de greu. Pasagerul, rebegit de frig, ducea cu el o bocceluţă, de genul celor cu care este echipată in basmele tradiţionale Scufiţa Roşie, bocceluţă pe care o lăsase discret să alunece pe podea. După tăcerile inevitabile, urmară frinturile de conversaţie, de asemenea, inevitabile, despre starea vremii, şansele recoltelor viitoare, umiditatea solului, secetă, diverse variante. Pasagerul părea frămintat de o mare nesiguranţă ca şi cum nu-i venea să creadă că se află la adăpost de frig, ploaie şi vint. Ceva îi apăsa, evident, sufletul. Totul trăda o reţinere, o stinghereală. Oare de ce? Misterul nu a durat prea mult; cale de 60 de km. după care bietul de el îşi spuse păsul : venea direct din penitenciar ! Oricine va recunoaşte că o astfel de mărturisire, la un drum lung şi care s-ar fi putut sfirşi in noapte, in cazul unei defecţiuni tehnice, vecinătatea unui deţinut (fie el şi cu pedeapsa ispăşită), poate incomoda chiar şi pe un profesionist al volanului... De-acum incolo tăcerile deveniseră cit se poate de justificate. Fiecare dintre cei doi îşi rumega in linişte regretul : pasagerul pentru mărturisirea făcută, şoferul pentru proasta inspiraţie de a fi oprit. Sigur, unul mai curios decit amicul meu s-ar fi putut iniţia intr-un domeniu mai puţin obişnuit şi in care experienţa altora este oricind de preferat. Dar dacă cel abia eliberat nu era decit un incepător lipsit de experienţă ori poate o victimă a propriei sale naivităţi sau a unei erori judiciare ? Adică cineva care n-ar fi fost capabil să explice nici măcar cum a ajuns dincolo de gratii... Tot aşa de bune insă, el putea fi un inrăit, un client al becturilor poliţieneşti, poate chiar un criminal notoriu...

Şi timpul trecea. In aceeaşi tăcere ca şi cum cei doi oameni nu s-ar fi aflat impreună ci singuri, singuri de tot. Pînă cind ceva avea să se petrecă. Ceva banal, in fond, insă deosebit de important in imprejurarea respectivă : la un virf de pantă, cum sînt atitea spre Rimnicu Vilcea (să zicem), un miliţian apăru pe neaşteptate in mijlocul şoselei făcind obişnuitul semn de oprire.

★

Să nu fi respectat amicul meu vreo prevedere a labirintului regulamentului de circulaţie ? Şi care anume ? Şi cind ? Drumul nu fusese aglomerat, depăşiri de viteză, mă rog, nu chiar exagerate, ori... pasagerul era un evadat ?! In acest caz, controlul nu-i privea direct. Oricum, ar fi avut de dat explicaţii ce puteau fi luate drept bune sau nu. Deveneau necesare cîteva verificări şi, chiar sumare, este interesat un telefon la domiciliul lui, altul la serviciu, prin urmare desconspirarea unui drum pe care el avea motive (personale) să-l ţină la adăpostul curiozităţii altora. Cu coada ochiului, cei doi se studiau. Ce gînduri le puteau trece prin minte ? Prietenul meu nu mai era sigur ce ar fi preferat să se fi intimplat : o abatere de la regulamentul de circulaţie sau implicarea intr-un posibil proces public... „Clientul" părea impăcat cu soarta sa. Va trebui, in cel mai rău caz, să se intoarcă de unde tocmai plecase. Mîna i se crispase pe minerul uşii din dreapta şi nu ar fi fost de mirare s-o deschidă brusc şi să incerce să fuga. Şi respiraţia-i devenise şuierătoare... Aşa i se părea amicului meu a cărui atenţie se divizase rapid intre manevrele unei cit mai reglementare opriri (in afara carosabilului), faţionomia agentului de circulaţie (simpatic ?), incuiat ?), şi comportarea pasagerului. „In fond, îşi zicea el, nu făcusem nici o greşeală. Oricui i se poate inmuia inima ştiindu-se la adăpost şi căldurică in maşinuţă, cind cineva, rebegit pe marginea şoselii, îi face semn să oprească şi să-l ia o bucată de drum... De unde să bănuiască ce şi cum ? Un om in stradă e un om liber ! Cine ştie de cite ori (sau de cite ore) se amăgise amăritul aşteptind un gest de omenie ! Iar dacă evadase, ei bine, atunci să se intoarcă acolo unde-i era locul iar miliţianul să zică mersi că i l-a adus ploconu". Odată cu aceste gînduri calme, amicul meu coborind afişa acel zimbet atit de comun oricărui conducător auto cind este oprit de un agent de circulaţie, gata să răspundă politicosului (poate chiar prea politicosului) salut al subofiţerului. Evident, îi intinse actele solicitate. Desigur, nu pasagerul clandestin (care, la rindul său, deschisese geamul uşii sale, părind că se joacă) era in cauză, ori omul legii juca tare, făcindu-se că nici nu l-a observat.

— In localitatea pe care aţi parcurs-o nu aţi redus viteza pe trecerea de pietoni deşi 3 oameni se pregăteau să traverseze şoseaua. De aici, de sus, se vede bine locul. Vă rog să vă convingeţi, incheie omul ordinei, strecurindu-şi in buzunarul mantalei permisul de conducere al celui vinovat. Ocolind, prin partea din faţă maşina, spre a nu fi surprinşi de un alt vehicol, cei doi ajunseră în dreptul uşii pasagerului, pe marginea acostamentului. Explicaţiile amicului meu, insoţite de gesturi elocvente (de artist italian), nu foloseau la nimic. Agentul l-a invitat a doua zi de dimineaţă la sediul miliţiei din Rimnicu Vilcea (să zicem), pentru lămurirea cazului.

Oraşul nu era departe. La numai cîţiva kilometri. „Mare ghinion", gindea prietenul meu, dar singur fusese de vină că-şi călcase legămintul de a mai lua pasageri necunoscuţi la drum. „Şi totuşi, avea el să-mi mărturisească, incepusem să simt o solidaritate faţă de omul necunoscut. Acum, eram amindoi vinovaţi ; cu o deosebire : el ispăşise, eu de-abia urmam să o fac. Şi cine ştie pentru cit timp ? Noroc că apucasem să-mi petrec concediul şi nu mai eram obligat să-i dau explicaţii soţiei, foarte agitată orideciteori nu poate beneficia de maşină".

Convocarea la miliţie îi dădea, totuşi, oarecari speranţe. Mîine dimineaţă, ba de ce mîine?, chiar in această seară, îşi va mobiliza amicii din oraş. Nu se poate ca măcar unul dintre ei să nu-l cunoască pe... şi pe... ori poate chiar pe... şi cine ştie de unde sare iepurele ?

Cu acest gind liniştitor, s-a salutat, la fel de respectuos, cu agentul şi a pornit din nou motorul reintrind, cu mare băgare de seamă, in carosabil ca şi cum era la un examen de conducere.

In sfîrşit, in Rimnicu Vilcea (să zicem)! Opreşte chiar in marginea oraşului şi aplecindu-se peste bustul pasagerului îi deschide uşa, fără un cuvint. „Nu ştiu de ce, avea el să-mi explice, mă apucase acum o furie impotriva lui. De unde mai inainte il simţeam ca pe un frate, acum parcă-mi devenise duşman. Numai el fusese vinovat de cele intimplate !". Îi făcu un semn scurt cu capul, care insemna : „Hai, cară-te cit mai repede". Desigur, nu dorea să fie văzut intr-o astfel de companie... Dar omul se codea... Vroia să spună ceva şi nu indrăznea. Se scormonea in buzunar, cu un gest neechivoc...

— Lasă dom'le, nu te mai deranja. Nu pentru bani te-am luat. Mi-a fost milă... Hai, coboară şi drum bun !

— Nu vă supăraţi... bani nici n-am... v-am zis doar că... de unde yin... insă aţi fost aşa de bun cu mine că ceva, ceva tot trebuie să primiţi... „Ce tupeu" gindi amicul meu. „Tipic pentru un puşcăriaş, se mai infurie el cu bună ştiinţă. Hotărit, nu trebuia să-l iau".

Punind un picior pe asfaltul drumului, pasagerul aşeză pe bordul Daciei 1 100 un permis de circulaţie.

— Mai mult n-am putut să fac pentru dumneavoastră... .

Şi cobori, in vreme ce prietenul meu, grăbit să vadă dacă minunea este... reală, deschidea carnetul privindu-şi fotografia şi uitind să-i mulţumească necunoscutului, care se şi indepărtase cu bocceluţa lui de Scufiţă Roşie...

Portret de bărbat

sabina drăgănel

„Sau poate apăruse peste noapte pictura aceea ? Cert este că deşi nu distona prin nimic (aer de epocă, haine ale unui timp specific), totuşi contraria. De departe chiar. M-am apropiat magnetizată : reprezenta un portret de bărbat. Trăsăturile cizelate, şlefuite de generaţii parcă, alcătuiseră — ciudat — perfecţiunea. Pentru că nu Frumuseţea fusese intenţia pictorului — chipul zugrăvit imbina uluitor proporţiile, avind bărbăţie şi delicateţe, forţă şi graţie. Părea tăiat intr-un diamant — albeaţa neobişnuită — mată insă, nu spre verde — sublinia puritatea feţei. Modulaţiile invelişului carnal sint semnele vizibile ale dezbaterilor personajului cu el insuşi — nu oricine poate citi semnele inscrise pe chip — fapte, imprejurări nu au avut putere asupra lui : gindul a fulgerat albastru, impingindu-mă mai aproape. Cind am izbutit să mă rup din vraja figurii, tirziu, lumina din jur trecuse in violet — am deslușit intr-un plan depărtat o carte al cărui titlu nu era lizibil şi un ceas, de fapt numai cadranul. Ce rost aveau, artistului i se păruse gol tabloul — decor sau insemnau anume o potriveală chipului ?

Dar trebuia să plec, in jur creştea pustiul — sala intunecată — se conturau cărări fosforescente dinspre portret...

★

De abia imi puteam ţine orele — vorbeam mecanic, parcă in transă, cursurile erau incoerente, adolescenţii nu reuşeau să mă urmărească ; răbdarea îşi strinsese aripile şi zburase departe. Voiam doar să treacă vremea ca să mă intorc in galerie, in faţa portretului. Petreceam acolo tot răgazul de care dispuneam — paznicii mă cunoşteau, cred că-şi inchipuiau că sînt o maniacă. Dar nu, eram perfect normală. Numai o febră necunoscută imi stăpinea spiritul... Ades, după o contemplare intensă mi se părea că şi necunoscutul se străduieşte, de acolo, din lumea lui, să mă descifreze. Expresia concentrării îi asprea puţin formatul delicat al feţei. Ochii aprinşi de curiozitate sclipeau oarecum malitios. Parcă priveam in oglindă — imi citeam pe chipul lui sufletul. Scormonea in mine din ce in ce mai adinc — depăşise stratul indiferenţei, al iritării, al vagului interes... Se apropia neabătut de ceva preţios, adăpostit in străfunduri şi pe care nu-l voiam tulburat. Nici mie nu-mi era clar — ceva-ul ăsta se presimţea o forţă, o patimă ce nu trebuia stirnită... Incercam senzaţia că mai trăisem intimplarea asta, ştiam că va urma o minune sau un sinistru, voiam să-mi amintesc...

...Frinturi din vieţile anterioare răsăreau din abis, eram o frunză legată de-un ram, eram o piatră prinsă-n nebiruite rădăcini de pămintul secetos, eram un fruct crescut dintr-o sămînţă adusă de-un vint trudit...

«O iubire fără hotar, fără scăpare...» — se auzit intiia oară vorbind — «Să mă aşteptţi mereu». Irizări inviseră miezul cafeniu al privirii, intărind blestemul.

★

Inainte de revărsarea luminii apatice de iarnă eram in picioare — cafeaua, de obicei ritualic preparată, acum mă exaspera : fierbea prea incet sau prea repede, dădea in foc, te leşina de dulce ori n-avea zahăr de loc. O zvirleam pe git, opărindu-mă ; intre timp, scoteam din şifonier lucrurile cu care voiam să mă imbrac. Le netezeam cu fierul dacă era nevoie şi, după ce ieşeam de sub duş, le ingrămădeam la loc, alegind altele. Rochia asta azurie imi dă un aer cadaveric, jerseul alb mă arată prea naivă, negrul subliniază cearcănele... Pînă la urmă culegeam la intimplare eternii blue-jeanşi şi vreo bluză ponosită. Oricum, de fard nu era nevoie — infăţişarea mea era aceea a unei fiinţe cutreierate de infrigurare : ochii ardeau, completind purpura din obraji, şi mişcările căpătau o agilitate ca a sălbăticiunii hăituite. Starea de aşteptare, de grabă către ceva nu era lineară şi progresivă : intiii venea o neliniste care mă scula din pat ori de pe scaun, indiferent unde m-aş fi aflat — urma agitaţia, căutarea fără rost — a ce şi pentru ce ? apoi paroxismul lăsa loc, treptat, unei hotăriri de neclintit : trebuie să mă duc ACOLO. Ştiam că mă aşteaptă, că are nevoie de mine, că rostul meu pe lume e să-i stau in preajmă.

Sala in care se găsea tabloul comunica cu universul printr-un geamlic rotund, ca un hublou ; sticla avea — prin cine ştie ce eroare chimică — zone de opacitatea perlei. Chiar mă mirasem păşind aici prima oară că intr-o expoziţie există asemenea cotloane difuz luminate. Portretul insă nu avea nevoie de-un loc avantajos. Totul venea din el, lumea sa isi era sieşi suficientă. Un chip bărbătesc veşnic — adică indiferent de moda care ar fi guvernat lungimea părului şi forma tunsorii sau veşmintele — el rămînea acelaşi : neschimbată expresie de concentrare a ochilor intunecaţi — nu spre focos, ci mai curind spre rece observare, neschimbată uşor amara neincredere intipărită in conturul voluptuos al gurii, stranie inălţarea circumflexă a sprincenelor. Cind am vizitat intii galeria m-a nelămurit. Un soi de săciială confuză imi stăpinea deodată fiinţa şi nu reuşeam să-mi explic nici de ce, nici in ce moment apăruse. Uitasem oare vreo indatorire cotidiană ? Era... da, dimineaţă. Pînă seara m-am tot frămintat să-mi aduc aminte ce biziia supărător inăuntrul meu. O obligaţie se străduia să se exprime, să iasă la suprafaţă — apoi, deodată, o poruncă : trebuia să revăd tabloul. ACEL TABLOU. Şi pe ecranul nopţii mi-a apărut cu o uluitoare precizie imaginea bărbatului. De parcă l-aş fi văzut intreg. Era inalt, subţire, cu mîini prelungi, fierbinţi. Purta o cămaşă albă, largă, de in. Existase şi-l ştiam dintotdeauna. Zbuciumul care-mi zgîlţîia fiinţa avea ceva nebunesc. Dacă expoziţia n-ar fi fost inchisă (mi-a trebuit mult timp să-mi explic mie insămi că e trecut de miezul nopţii), m-aş fi repezit acolo. EL mă chema. Nu in fiecare clipă cu aceeaşi intensitate ; parcă se juca, parcă minuia un aparat ale cărui unde le receptam mai slabe ori mai tari. Am citit cîteva pagini, am ascultat muzică, ba chiar am vorbit la telefon cu o prietenă. Incercam din toate puterile să mă liniştesc, să-mi distrag atenţia, să mă eliberez de această inexplicabilă obsesie. Cine, ce voia de la mine ? Şi cu fiecare argument raţional şoptit de partea echilibrată din mine (e o astenie de primăvară!) — altcineva, dar tot dinăuntru, vorbea rar, răspicat, mă chema... Şi-mi dădeam seama că nimeni altul in lume decit el nu m-ar fi inţeles. Lui trebuia să-i spun ce se petrecea cu mine.

★

Apropierea nopţii mă îngrozea — după tensiunea care mă sfeia ziua aş fi vrut acum, după apusul soarelui, să evadez. Dar nu era posibil. Venea vremea dorului. Şi disperarea că urmau să treacă atitea ore pînă să-l revăd. Nu ore — ani. Goi, searbezi, viscoşi. Puţina vlagă pe care-o mai storceam prin imense eforturi de voinţă mă impingea prin apartament, dintr-o incăpere in alta, nălucă bezmetică. Deznădejdea strecoară şi-un fir de resemnare. Care sporeşte şi vindecă pînă la urmă Eu insă aşteptam ceva. Nu mi-era teamă. Mă rodea doar nerăbdarea. Pentru că nu era o aşteptare lină a ceva prevăzut. O presimţire dădea tircoale. Ceva se va schimba in viaţa mea : o boală, un accident, un eşec profesional ?

Altceva, de dincolo de lume...

Totuşi trebuie să dorm ! Pe neaşteptate, rostind aceste cuvinte, am simţit cum mi se inchid ochii. Iată, imi spusei, ce-nseamnă să vrei să ieşi dintr-o stare morbidă — am reuşit ! Fuga in pat şi miine dimineaţă, odihnită, voi putea mătura cioburile amintirii perioadei astenice...

...Cind s-a deschis uşa ? Curios, n-am auzit nici un zgomot — de obicei scirţiie, chiar mă indispunea horqăitul ei de bun venit...

Stătea in prag şi-cred că ne priveam de multă vreme. Culcată, intre mine şi el era o distanţă pe care nu se hotăra s-o străbată. Ne devoram cu ochii, mă sorbea parcă intr-un dulce hău, mă inălţam intr-un tărim fără o geografie precisă...

Venea spre mine şi inţelegeam că nu era vis — mersul lui ciudat nu izbutea să ne apropie. Vedeam mişcarea, sforţarea lungă a muşchilor, inregistram pasul, dar distanţa rămînea aceeaşi. Fata albă-albă se crispa, privirea se dilata, se smulgea din ceva, de undeva şi expresia era a unei dureri atroce. Sudoarea in boabe rotunde îi apăru pe tîmple, braţele se intinseră... Atunci am ştiut că eu sînt cea care trebuie să ajungă... Imbrăţişarea venea din aer şi odată cu dumnezeiasca simţire o suferinţă neinchipuită mi-a sfărimat sufletul — convingerea că aceasta e doar o clipă, că niciodată nu se va mai repeta sau că nimic n-o poate prelungi... Un miracol ; momentul dura cit o viaţă, cit o bătaie de inimă...

Ochii lui imi mingîiară fiecare trăsătură a chipului, apoi mîinile mă purtară in aer sau... Zăpada fierbinte, fulgi de inger infăşurau trupul, biciuindu-l, dezmierdindu-l. Era ceva nemaiintîlnit şi totuşi ştiut dintotdeauna...

Două lumi se pătrundeau, două infinituri se odihneau intr-un punct... Era in mine. Imi infigeam unghiile in el... oare nu gîndul meu îl zămislea cu fiecare imbrăţişare ? Nu cumva din iubirea mea fără seamăn izvodisem o nălucă ? Nu, iată-l, e viu, e fierbinte, ne pierdem unul in cimpia nemărginită a celuilalt...

Şi iar şi iar se-ntoarce intru adincul meu, un spasm ca ruperea bobocului in floarea ne acoperă. Incet, incet parcă l-ar ninge. Faţa-i — fulg urias — trece spre scmn cu umbre albăstrii sub ochi şi-o mică venă pulsează liniştitor pe tîmplă. Incătuşată in braţele fierbinţi, supusă ca o umbră îl insoţesc in vis...

O durere ingrozitoare mă cutremură — nedezmeticită, am sărit in mijlocul camerei... Ceva rău tocmai mi se-ntimplase... Eram iar singură. Cind şi unde mă părăsise ? De unde reveneam ? S-a petrecut aievea ? Fidel iubirii ce-l involburase, trupul păstra dovezi. Puteam oare să cred in ele ? Durerea pierderii şi indoiala se alergau nebune prin vraiştea din mine, alungaseră nefireasca bucurie.

★

Intîi ne cunoşteam, ne regăseam, ne lipeam trupurile intr-o rotire lină, ameţitoare — era dorinţa de totală contopire... Frigea insuportabil, dar numai in el aflam răcoarea, de incercam să mă desprind o clipă alunecam in rău... Şi iar ne-mbrăţişam, strigind intr-un grai pe care nu-l ştiusem...

Cind, tirziu, s-a rupt din mine, am sîngerat — parcă imi pierdeam sufletul. Şi-atunci l-am auzit intiia oară vorbind — «Să mă aştepţi mereu. Asta îţi e menirea»... Şi-a imbrăcat apoi cămaşa şi a plecat. De la inelul meu avea pe frunte o mică zgirietură.

★

Soarele mă inţepa cu ace lungi de aur. Era tirziu, dar dacă mă dichiseam mai puţin sau chiar deloc, nu-mi lăsam elevii să aştepte. Oricum, directoarea va avea satisfacţia că iar activitatea mea lăsase de dorit : in loc să ajung cu cîteva minute mai devreme şi să particip la gimnastica de-nviorare, soseam cu limba scoasă după ce sunase de intrare.

La prima mişcare biciul de foc care-mi infăşurase corpul cu şfichiul aspru, nemilos, îşi arătă puterea : mi se părea că mă desfăceam fărîme, că nu eram decît un gol, o nesfîrşită sfîşiere... Eram jumătate din rima pe care, dacă o tai, nu se linişteşte pînă nu se reface din secţiuni. Nu, nu puteam să nu îl caut.

...Expresia portretului din galerie nu se schimbase ; eram nebună, ce căutam intr-un tablou, cînd nici pe mine nu izbuteam să mă stăpînesc ? !

Zbuciumul mi se topi deodată — nu delirasem, nici vis n-a fost — pe tîmpla stîngă se zărea, stea purpurie, cicatricea primei nopţi...

Am inţeles atunci, in liniştea care mi-a văluit fiinţa că trebuie s-aştept. C-aşa-mi fusese scris. Să vină el...

★

Am rămas pe trepte pînă la ora deschiderii. Tot personalul în frunte cu directorul s-a străduit să mă convingă că tabloul din firidă n-a fost niciodată portret, ci «natură moartă: ceas cu carte»".

Fotografie de M. Şerbănescu

Premiile «Luceafărul» la concursul «Poesis» — Constanţa

Imprejurare guvernată de o emoţie critică aparte, de data aceasta zarurile au decis ca premianţi ai revistei noastre să fie doi foarte tineri aspiranţi la himera frumosului dobindită prin poezie. Este vorba despre Mona Mirela Momescu, elevă la Liceul „M. Eminescu" din Constanţa, şi de Silviu Grama, elev la Liceul nr. 4 din Piatra Neamţ. Cit de riscantă ar părea afirmaţia, vom spune totuşi că poemele celor doi foarte uneri stihuitori ni se par de o cuceritoare maturitate... adolescentină. Drept care, in calitate de norocos membru in juriile celor două concursuri literare, ne face o sinceră plăcere recomandindu-i atenţiei cititorilor.

Nicolae Ciobanu

MONA MIRELA MOMESCU

Posibilităţi

Am vrut să fiu Arhimede
Nu pentru a experimenta
Presiunea gloriei
Ci pentru a putea striga
„Nu atingeţi" !
(nu cercurile ci gindurile mele)
Se vor sparge fără nici o axiomă
Am vrut să fiu Thales
Pentru a observa cu durere
Că o paralelă dusă la o latură
Sfîşie sufletul celorlalte două
Raportul obţinut ingheaţă
Orice intenţie anti-teoremă
Am vrut să fiu Saint-Simon
Pentru a-mi imagina fericirea :
Utopie plictisitoare !
Am vrut să fiu.....
Dar am rămas aripă
Căutind nervurile zborului.

Anti-Pegas

La ceasul cind coboară
Inghetate colonii de albastru
Alunecă scoica,
Translaţie metalică
Spre ploile nocturne.

SILVIU GRAMA

Patria

Patria e pomul altei
Ce sevă găseşte-n istorii,
Rodind veşnicia prin noi,
Mereu şi ai frunzei şi-ai florii.

Patria-i sărutul zglobiu
Al lutului pur cu inaltul,
Al braţelor aspre ce ştiu
Să treacă dintr-unul intr-altul.

Patria-i un plai legendar
Cu vis de copil — amintire,
Cu patimi ce spun prin cuvint
Că-i cea mai curată iubire.

Patria-i un plai legendar
Trei turme de miei, trei cavale,
Un loc unde stele răsar
Şi unele scapără-n cale...

Imposibila dragoste

Tu, fată dragă, află că printre revelaţii
Te-am căutat aievea ,te-am căutat in vis,
Ţi-am reclădit fiinţa din minte, nu din spaţii,
Era chiar imposibil pe spaţiul interzis...

E-atit de plin paharul, mă mir că mai rezistă
Şi nu se-aruncă-n flăcări de singe şi veniu,
Sau nu se sparge-n cioburi ca o iubire tristă
Care trăia o farsă a ultimului chin.

O lacrimă imi cade, ca un cuţit pe rană,
Iar timpul pentru mine rămine la trecut,
Că nu mai mingii piatra cu forme de coloană,
Nu-mi mai eiuntese iubirea de fierul unui scut.

Şi peste vreme, poate, aducerile-aminte
Mă vor lega din versuri, voi fi, aşa cum sînt
Un egoist prea sincer cu lucrurile sfinte,
Avindu-se pe sine drept lucrul cel mai stint.

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A „PROZEI SCURTE" ROMÂNEŞTI

VASILE VOICULESCU

I. Epicul şi iradiaţiile lui mitic-arhetipale (1)

Desen de Drages Morărescu

Simplu spus — la aceasta ne obligă însăşi simplitatea esenţial originară a textului narativ —, impulsul constant de a „mitologiza" povestirea din unghiul pe cît de naturalei tot pe atît de subtilei „pastişări" a eposului folcloric dominat de spirit magic-fabulos (element care, la rîndu-i, pare ridicat la rang de concept sui-generis, menit a releva raţiunea ultimă a misterelor existenţei în ordinea destinului uman) se constituie în resort fundamental propriu viziunii fantastice din nuvelistica lui Vasile Voiculescu. Tulbură în cel mai înalt grad harul divinatoriu al prozatorului-poet de rămînere în modelul (presupus) originar, în sensul absolutei fidelităţi arătate structurilor mitice arhetipale. Comparabil în această privinţă cu Creangă, fireşte că, precum marele înaintaş, Vasile Voiculescu nu este doar un folclorizant, fie el şi foarte abil şi oricît de inspirat. Traversînd, parcă, în perfectă cunoştinţă de cauză fascinanta şi bogata „povară" în materie de complexă şi, cel mai adesea, super-complicată rescriere şi reinterpretare actual-modernă a fondului mitic ancestral, scriitorul conferă „naivităţii" folclorice a prototipurilor o extraordinară „linearitate" epică ; ceea ce aminteşte de marile romane-poveste ale lui Herman Melville şi Ernest Hemingway, cu fabulozitatea lor primordială şi tragică. Voiculescu manifestă o adevărată (dar cît de discretă !) voluptate în a-şi „canoniza" invenţia epică de aşa manieră încît totul să fie limpede şi esenţial, evitînd complicaţiile (şi complicităţile) de orice natură, inclusiv (şi mai ales !) capcana ezoterizărilor mental-abstracte, cu inevitabilul lor corolar : sofisticarea evasiimpenetrabilă a epicului. De asemenea, mai trebuie să precizăm că „artificiul" de creaţie voiculescian vizează obţinerea efectelor „tari" în ordinea senzaţionalului de înfăţişare epică direct spectaculoasă pe căi cu totul diferite decît ale epicităţii neapărat dure, bogată în peripeţii şi încleştări şocante, proiectate în convenţia imaginară insolită. „Linearitatea" de tip homeric, adică de tip „vechi" a povestirii (întîlnită şi în basmele lui Creangă sau în naraţiunea sadoveniană) face impact cu fabulosul mitic ale cărui latenţe înculcate realului surprins în datele lui fenomenal-biografice sînt puse în valoare cu o naturaleţe deconcertantă. Ne aflăm în prezenţa unui univers narativ a cărui fabulozitate congenitală eludează cu superbă dezinvoltură ideea oarecum premeditată de a „provoca" realul din perspectiva unei asemenea incidenţe spre a-l profecta în supra-realitatea fantastică. Este vorba, în ultimă analiză, de acea ingenuu-viguroasă substituire, a timpului „fizic", necruţător prin efemeritatea lui măsurabilă, de către timpul mitic, caracteristic prin anticromologismul lui, şi, drept urmare, revelator prin impulsul de a aşeza dimensiunea trecutului imemorial într-un prezent perpetuu. Faptul are consecinţe hotărîtoare, binecunoscutul mit al **veşnicei întoarceri**, în deosebire de alte universuri narative similare, precumi de pildă, cel plăzmuit de Eminescu ori cel plăzmuit de Mircea Eliade, la Voiculescu nu echivalează cu instinctul evaziunii din timpul prezent graţie apelului deliberat la serviciile anumitor agenţi magico-ezoterici, cu bună ştiinţă aleşi din bogatul lor arsenal. Străin de un atare „program", pentru eroul voiculescian nostalgia paradisiacă se constituie în resort unic al elanului său vital, ceea ce-i determină întreg comportamentul real, făcînd din el exponentul unui destin tragic datorită nu atît suferinţei moral-ontice contemplată în abstractismul ei intangibil, ci mai ales (poate chiar în exclusivitate) datorită neistovitei sale aspiraţii de a-şi trăi avatarul biografiei prezente la dimensiunea absolută a biografiei mitice, localizată, aceasta, în timpul imemorial sau, cum zice Mircea Eliade **(Le Mithe de l'Eternel Retour) în** „Marele Timp".

A vorbi de „structurile antropologice ale imaginarului" la Voiculescu (urmînd fertilele sugestii din cunoscutul studiu al lui Gilbert Durand) echivalează în bună măsură cu efortul de a identifica „figurile" fantasticului propus de instinctul „actualizării", la treapta unui „prezent etern" a ceea ce numim ipostaza existenţială percepută în şi prin materia cosmică a omului originar. Unele dintre cele mai tulburătoare înfăţişări narative ale „supra-temei" în cauză ni le oferă, desigur, capodopera nuvelistică **Pescarul Amin.** Preluînd expresia lui Gilbert Durand, leit-motivul arhetipal este acela al **izomorfismului ihtiologic,** prin luarea în considerare a simbolismului abisal, în sens bachelardean, inculcat „fiinţei" paştelui, căruia, din unghiul psihanalizei antropologice, i se conferă „aproape întotdeauna semnificaţia unei reabilitări a instinctelor primordiale". Strania aventură fantastică a eroului central din **Pescarul Amin** pune în valoare un astfel de proces mitico-psihologic. Leit-motivul în discuţie se circumscrie complexului cosmogonic al aparteneenţei fiinţei umane la **marele tot,** complex orientat în direcţia explorării a ceea ce constituie obsesia subconştientă a originii bio-antropologice. Dar, spre a preîntîmpina orice suspiciune vizînd alunecarea în tezismul prezumţios, să încercăm a urmări din apropare modul în care filonul ideatic subiacent se insinuiază în structura narativă a scrierii. Înainte de orice, **Pescarul Amin** e o **poveste** ruptă din viaţă, nemijlocit raportabilă la un topos prin definiţie realist, refractar fie şi la cea mai disimulată formă de intruziune a imaginarului convenţionalizat. Ca într-o veritabilă povestire despre „baltă", pescari şi pescuit, încă din primele rînduri, prozatorul pare a-şi face un adevărat scrupul din a da seama cu exactitate asupra condiţiilor de loc şi de timp în care urmează a se desfăşura acţiunea. Imaginea Dunării revărsate, pe timp de primăvară timpurie, cu ploi şi zăpoare neîntrerupte, cu apele ei neostoite în năvala puhoaielor gigantice care invadează bălţile şi chiar porţiuni din cîmpia alăturată, iată, deci, tot atîtea notaţii a căror concreteţe dă substanţă palpabilă descripţiei. Trecîndu-se la dimensiunea faunistică a locurilor, se fac uz de aceeaşi minuţiozitate realistică ; se întocmesc adevărate „liste" cu denumirile peştilor („de la somnii şi crapii cît vieţii", la „fiţişoarele cît gingăniile), prinşi în dinamica stihinică a apelor („Izbiţi de sloiuri, buimăciţi de mîl, tiriţi de iuţeala vijelioasă a şihoaielor, tăvăliţi de valuri, peştii căutau scăpare la maluri şi curgeau de-a valma cu inundaţia, în bălţile, lacurile, ghiolurile, gîrlele şi prevalurile dinlături"), pentru ca, la rîndu-le, păsările să nu fie cu nimic mai prejos în atenţia ce li se acordă : „cîrduri piuitoare de pescăruşi", „roiuri de raţe făr de rost", „vîrtejuri de gîşte deznădăjduite", „bitlani amăriţi", „cormorani bosumflaţi" etc. Însă, în pofida opulenţei sale deluviene, descrierea nu are nicidecum un scop în sine. Intenţia este de a desena un cadru relevant prin substanţialitatea lui genezică, în măsură să motiveze, prin asumare, treptata şi insesizabila cufundare a timpului prezent în apele propriei memorii mitice. Exponentul privilegiat al fenomenului, în ordinea umanului, este pescarul Amin. El este **cel ales** şi antiteza, din capul locului enunţată, dintre Amin şi ceilalţi pescari, cu deosebire dintre Amin şi şeful de brigadă, are tocmai un astfel de înţeles, acesta din urmă fiind definitiv înstrăinat de „vocea" memoriei mitice („un ăla butucănos, negru şi buzat, făcut din proaspăt şef", „prost pe toate părţile şi în toate felurile").

Nicolae Ciobanu

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

VAZUTĂ DE ION CUCU

Al. Rosetti împreună cu Laurenţiu Fulga, Vlaicu Bârna, Emil Giurgiuca şi Constantin Ţoiu

Poeţii Ion Gheorghe şi Mircea Micu

George Bălăiţă face schiţa unui nou plan editorial

REMEMORĂRI

Semne de primăvară şi alte fantezii

1.

Amurg duminical în Herăstrăul năpădit de alb marital. Sălcii bătrîne aplecate spre unda lacului, colorîndu-l cu verdele lor indescriptibil, o barcă abandonată în voia curentului şi doi pescăruşi rătăciţi parcă, planînd cu ţipete pătrunzătoare...

Sub un stejar uriaş, posomorît şi încă neînfrunzit, un grup de oameni stau neclintiţi cu feţele întoarse spre cer, cu ochii căutînd lacomi printre crengile de un cenuşiu metalic. Trebuie să fie undeva cîntăreaţa care slăveşte amurgul de aprilie căzînd iute cu lungi trene portocalii. Majoritatea ascultătorilor sînt convinşi că undeva, sus în coroana rotundă, stă ascunsă **privighetoarea.** Mă opresc şi cercetez atent creangă cu creangă şi iar ascult trilurile uluitoare săgetînd aerul ca nişte stropi muzicali.

După un timp descopăr în imediata vecinătate a stejarului, pe la jumătatea unui brad argintiu, silueta de fum a unei mierle cu cioc galben ca puful de păpădie. Cîntă cu năduf, înfoindu-şi penele, cu ciocul ei galben ca mierea întors spre cer. N-a observat-o nimeni dintre cei prezenţi şi toţi se întreabă : „unde-o fi domnule ascunsă privighetoarea ?"

Şi peste amurgul de aprilie portocaliu şi parfumat cîntecul sună subţire, melodios şi fermecător ca un fir de argint legînd cerul de pămînt...

2.

Se zice că soţia lui Caligula, Cesonia iubea nespus de mult fluturii. A cerut să i se execute o broşă închipuind un fluture de aur punctat cu mici lacrimi de pietre scumpe. Ochi i îi avea de ametist şi antenele firave din argint de Persia. Era atît de uşor încît aruncîndu-l în aer plana cîteva clipe. La moartea ei, broşa i-a fost fixată pe veşmîntul funerar. Spre zorii zilei, femeile care-o vegheau au putut privi cu uimire cum fluturele de aur se desprinde din faldurile groase ridicîndu-se în văzduh şi mistuindu-se în grădină pe fereastra deschisă.

3.

Va trebui să verific afirmaţia bătrînului ţăran care susţinea cu tărie : „Cucul începe să cînte totdeauna la 23 aprilie, fix la 23 aprilie şi amuţeşte la Sînpetru"...

4.

Îmi scrie mama cu grafia ei tremurată : „Am săpat grădina şi-am pus verdeţurile. Sub straşina coteţului, lîngă tufa de bujori miţa galbenă a puiat patru miţi negri ca smoala. N-am deranjat-o că nu-i bine. I-am pus o ladă s-o apere de vînt. Îs frumuşei puii da' ce m-oi face cu ei ? Nu vreţi să vă trimit unul ?" Din motive pe care le bănuiţi n-am arătat fiicei mele scrisoarea...

5.

Nu mai ştiu cine mi-a povestit chestia cu „omul care aude muzică". Oricum, povestea a debutat într-o dimineaţă în care, cetăţeanul cu pricina, stînd în pat, a început să distingă cu deosebită claritate începutul nu ştiu cărei simfonii. S-a ridicat în capul oaselor, a privit în jur, a deschis geamul crezînd că de afară vine melodia. A verificat aparatul de radio, dar degeaba. Se duce la baie şi în timp ce-şi făcea duşul, concertul continua cu aceeaşi intensitate. În timp ce se bărbierea, aşişderea.

După aproximativ un sfert de oră, în drum spre serviciu, o altă melodie, de data aceasta un concert de pian.

Apoi, zilnic, uneori şi noaptea, cetăţeanul cu pricina auzea cele mai surprinzătoare melodii.

Intră la idee şi se duce la un **orelist** care-l examinează minuţos fără nici un rezultat. Îşi declină competenţa şi-l sfătuieşte să se adreseze unui psihiatru. Îl cercetează şi psihiatrul şi-l pune să fredoneze ce aude. Omul se execută întocmai. Nu avea o educaţie muzicală specială, şi, totuşi, era capabil să fredoneze şi un concert de Paganini.

Desen de Raoul Nicoară

O lună s-a chinuit un conclav de doctori încercînd să descopere taina „omului care aude muzică".

Pînă la urmă misterul s-a dezlegat. Omul în cauză avea un dinte recent îmbrăcat într-un metal semi-preţios. Prin ce inexplicabil (cel puţin pentru mine), fenomen de fizică acustică dintele se transformase într-un mic receptor fixat pe un singur post şi acela profilat pe muzică simfonică. I-au extras dintele. Odată cu el au dispărut şi misterioasele melodii. După o vreme, cuprins de cine ştie ce nostalgii, „omul muzical" s-a prezentat la dentistul său cerînd insistent să-i refacă dintele captator de melodii. Dentistul însă, neputincios, n-a mai putut reedita involuntara sa performanţă...

Mircea Micu

REVISTA REVISTELOR

„Ateneu" nr. 3 a.c.

■ Şi de data aceasta revista băcăuană se impune atenţiei mai ales prin densitatea şi diversitatea paginilor de exegeză critică şi istorico-literară. Indiciu al unui profesionism de substanţă, articolele, eseurile, cronicile şi comentariile circumscrise domeniului în cauză poartă mai peste tot girul acuităţii problematice şi al obiectivităţii interpretative. Rubrica **Portrete şi reflecţii** susţinută de Constantin Călin oferă un compact şi instructiv portret critic dedicat lui Constantin Ciopraga ; **lecturile** lui Cristian Livescu, aplicate şi subtile în structura lor analitică, au în atenţie cărţile recente a doi poeţi ieşeni : Nicolae Turtureanu şi Paul Balahur ; la **Subiecte teatrale** George Genoiu realizează o semnificativă incursiune în universul operei Alicei Voinescu ; **Mitul tînărului scriitor** se intitulează semnificativa tabletă dedicată lui Nicolae Labiş de Daniel Dimitriu. Paradoxal, dar tocmai rubrica de la care se aşteaptă mai mult nerv publicistic — **Colocvii, interviuri, opinii** — dezamăgeşte prin monotonie şi banalitate. Spre exemplu, iată ce noutăţi nemaipomenite ţine să ne comunice Radu Negru în textul doctoral intitulat **Estetica şi viaţa socială** : „O estetică superioară nu poate să propage o artă inferioară, pentru că o societate superioară are nevoie de o artă superioară, înalt reprezentativă, pe măsura ei, o adevărată carte de vizită". Ca să vezi : cine s-ar fi gîndit că lucrurile stau altfel ? O menţiune specială pentru noul grupaj de **Reflecţii şi aforisme** de E.M. Cioran în traducerea şi prezentarea lui Ionel Brandabur şi pentru textul lui Jorge Luis Borges intitulat **Timpul circular,** tradus de Sorin Antohi.

Cronicar

Elogiul tinereţii

Urmare din pag. I

un ideal concret, palpabil, tulburător. Toţi marii eroi ai patriei, în frunte cu Eroul Necunoscut, au fost tineri şi multe dintre biruinţele lor au prins contur în prima perioadă a vieţii. Pînă la vîrsta de 30 de ani — ca să alegem o frontieră biologică a tinereţii, deşi, după cum s-a mai spus, aceasta este mai mult o stare a spiritului — cele mai multe dintre figuri au prins contur în prima perioadă a vieţii. Pînă la vîrsta de 30 de ani — ca să alegem o frontieră biologică a tinereţii, deşi, după cum s-a mai spus, aceasta este mai mult o stare a spiritului — cele mai multe dintre figurile ilustre ale letopiseţelor neamului săvîrşiseră fapte de anvergură naţională şi chiar mondială. Astfel, dintre domnitori şi revoluţionari, mă gîndesc, în primul rînd, la Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Nicolae Bălcescu, Al. I. Cuza, iar dintre marii creatori şi savanţi la Dimitrie Cantemir, B.P. Haşdeu, Mihai Eminescu, N. Iorga, Vasile Pîrvan, George Enescu, Constantin Brâncuşi, H. Coandă, Aurel Vlaicu, G. Călinescu ş.a. Enumerarea e incompletă, fireşte, dar nu ea contează aici, ci tocmai acel fluid de energie vitală care a smuls dintre rîndurile unui popor atît de înzestrat nişte exponenţi, de foarte devreme, şi i-au profilat pe cerul patriei şi al umanităţii. S-ar putea ca una dintre explicaţii, în afara geniului nativ al fiecăruia, să fie faptul că, silit de o istorie tumultoasă, românul se maturizează mai curînd decît alţii, e forţat de împrejurări să devină cap de familie, să producă, să înveţe mersul aştrilor pe cer şi rostul turmelor de transhumanţă, să rînduiască straja hotarelor şi să-şi fie propriul stăpîn. În limbaj vegetal, asta ar însemna un fel de plantă timpurie, care rezistă îngheţurilor şi arşiţelor, ridicînd în calea furtunilor făptura sa ca un tratat veritabil despre eroism şi diplomaţie.

Mă gîndesc la toate acestea, şi la multe altele, acum, cînd ne mai despart puţine zile de 2 Mai : Ziua tineretului din România.

Ştiu că sîntem una dintre puţinele ţări ale lumii care consacră o zi dintr-un asemenea an acestui mare detaşament al celor mai tineri cetăţeni. Este, aceasta, un semn de grijă şi preţuire faţă de destinul lor, dar nu e singurul. S-ar putea scrie despre autentica politică de stat promovată în domeniul juventuţii de către partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Însuşi conducătorul patriei şi partidului a fost, de tînăr, un revoluţionar încercat, şi tinereţea sa în gîndire şi simţăminte este perpetuă. El cunoaşte ca nimeni altul problemele reale ale tineretului iar antrenarea masivă a milioanelor de exponenţi ai „vîrstei de bronz în tumultul înnoitor al patriei, în viaţa social-politică şi cultural-ştiinţifică a ţării, este un indiciu convingător că programul nu e numai teoretic, ci devine un real fenomen de masă. Practic, nu există edificiu important al civilizaţiei noastre materiale şi spirituale, mai cu seamă în cei 20 de ani trecuţi de la Congresul al IX-lea al partidului, pe care să nu-şi fi pus iscălitura şi tinerii patriei. Ştim, cu toţii, ce admirabil s-au comportat sau se comportă în continuare la Canalul Dunăre-Marea Neagră, la realizarea Transfăgărăşanului, a Metroului bucureştean, a altor redute ale socialismului românesc — infuzia lor de forţă şi romantism revoluţionar este o dimensiune a acestui timp, iar tinereţea patriei îşi ia putere din tinereţea lor. Ei sînt junii cei buni din oraţiile şi colindele noastre de demult, într-o variantă modernă, ei sînt făclierii muncii, ei arpegiile Iniţiului de Mai, ei sînt schimbul de mîine al poporului român şi purtătorii, pe mai departe, ai idealurilor noastre de Independenţă şi Unitate, de Propăşire şi Pace. Mai cu seamă în acest an pe care l-aş numi istoric, cînd celebrăm cîteva dintre cele mai de seamă evenimente ale existenţei noastre : 20 de ani de la Congresul al IX-lea al partidului, 40 de ani de la Ziua Victoriei, la care se adaugă şi sărbătorirea, *în consens cu forţele progresiste ale Planetei, a Anului Internaţional al Tineretului. În privinţa acestei ultime manifestări, noi, românii, avem motive speciale de bucurie, întrucît preşedintele Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T. este un compatriot de-al nostru,* tovarăşul Nicu Ceauşescu, *ministrul român pentru problemele tineretului. Iar deviza* „Participare-Dezvoltare-Pace", *sub care are loc acest uriaş colocviu al tineretului lumii, este o triadă eroică pentru care de sute şi sute de ani, au luptat generaţii întregi de tineri ai României.*

CIVILITĂŢI LA POST-RESTANT

Vicşoreanu

Victor Vicşoreanu, celebrul meşter olar din Horezu, unul din cei mai mari artişti ai acestei ţări, e un om bolnav. L-a îmbolnăvit, zic doctorii, lutul ud în care stă de-o viaţă cu mîinile, şi acum trebuie (ar trebui neapărat !, zic ei) să se descleşteze din el. Dar noi nu putem crede că Victor Vicşoreanu e un om bolnav. Nu putem crede că mîinile lui, adevărate labe de urs, care te fascinează cînd le priveşti (care sînt, într-adevăr, fascinante, care au o viaţă a lor, o putere a lor, care sînt, într-adevăr, labe de urs, uriaşe labe de urs, prinse de un om puţintel la trup), vor înceta să frîngă şi să ferice lutul, în acea aprigă întîlnire de care sînt în stare numai lutul, adică Geologia, şi marii artişti, adică Uriaşii.

Nu putem crede că Victor Vicşoreanu va rămîne în albumele de artă şi în muzeele României doar cu ceea ce a dat pînă acum.

Cu siguranţă, el nu poate fi un om bolnav. El a reuşit de mult să-i fure nemuririi cîteva semne. „Tăierele", strămchinile, oalele, ulcioarele lui, deşi de materie efemeră, îţi dau un acut sentiment al duratei. Ele au o forţă ce ţine de harul acestui pămînt românesc de a impune, fără vuiet tectonic, forme alese, culori rafinate, linii pure. Sub un perete sau un raft cu farfurii de Vicşoreanu îţi vine să te aşezi, să te odihneşti, să dormi, cu acea linişte pe care o au numai ţăranii cînd îşi încredinţează somnul umbrei mărete şi calme a stejarului împodobit cu păsări. Stejarii veghează cerul, arţa de lut a lui Vicşoreanu e o artă a cerului. Smalţurile curate, irizate, solare, incredibile în prospeţimea lor, ies din labele lui de urs ca şi cum s-ar decanta din văzduh, nu din tumultul teluric al lutului.

Orice întîlnire cu arta lui provoacă surpriza. Provoacă, mai exact spus, şi încîntarea, dar şi deruta. Fiindcă Victor Vicşoreanu e un inovator. Fiindcă ceea ce face el nu face nimeni, nici în Horezu şi nici aiurea. Dar cu o precizare : el nu inovează peste canonul tradiţional, el nu se depărtează „încetul cu încetul" de tradiţie, ci, ca orice mare artist, are ambiţia să pătrundă în infrarealitatea acesteia, la esenţe. El ornează strămchini şi „taiere" cu „Pomul Vieţii", un motiv vechi de veacuri, dar tratat într-o manieră care-i a lui, rafinată, modernă, originală. La fel procedează cu „Melcul", cu „Soarele", cu „Cocoşul" şi cu „Păunul", cu „Steaua" şi cu „Vîrtejul", cu „Păianjenul" sau cu „Peştii", prin ceea ce am putea numi un „dublu proces" de transfigurare artistică : primul, de eliberare a motivului încrustat în lut înapoi, spre natura din care ţîşneşte, cel de-al doilea de sintetizare a naturii în canoanele de geometrie ale motivului, corectate într-un mod personal. El, altfel spus, nu îngină folclorul, ci se confruntă cu el. El are faţă de canonul clasic nu doar o atitudine sentimentală, ci şi una suprem culturală, meditativă. El, prin aceasta, nu falsifică, ci lucrează în duh, corijînd efecte, cristalizînd străluciri, confirmîndu-şi sieşi o matrice stilistică pe care o adînceşte mereu, revelîndu-i inedite dimensiuni. El e un „autentic" prin spirit, şi nu prin literă. El este, la ceasul de faţă, cel mai original căutător în cîmpul ceramicii populare, iar prin rezultate un singular. Drept care el, ca atîţia artişti de excepţie, rămîne un caz, şi nu o şcoală.

În evoluţia artei ceramicii la români, Victor Vicşoreanu pune astfel o cenzură proprie, printr-un gest care, de mai mulţi ani, provoacă fascinaţia emulilor din Horezu, determinînd un adevărat frison mimetic. Dar fără succes. Fiindcă experienţa, patentul artistic al meşterului nu se pot fructifica. Prin uşa deschisă a cuptorului de copt lutul al lui Vicşoreanu, urmărind labirintul fascinant al formelor, desenelor şi culorilor lui, novicele sau imitatorul nu nimeresc într-o perspectivă revelatorie, singura care poate fonda o şcoală, ci strict în laboratorul artistului, între ieroglifele gîndirii lui plastice. Acestea nu-l pot servi decît pe el, ele nu se pot împrumuta, ele sînt inutile ca nişte măsuri vestimentare prea largi sau prea strîmte pentru o serie.

Contestat de unii, deşi încoronat cu laurii unor recunoaşteri înalte (Premiul U.A.P., Premiul I pe ţară, unicul Premiu I pe ţară pentru ceramică, la prima ediţie a „Cîntării României"), Victor Vicşoreanu, acest artist modest, care trăieşte stingher în Horezul lui, care nici prin ţări străine n-a prea fost trimis, căruia Muzeul satului, din motive ce ne rămîn obscure, nu-i mai achiziţionează de vreo şapte-opt ani nimic (în timp ce cumpără de la olari de pretutindeni !), continuă să ne ofere, deşi bolnav, bucuriile artei lui.

Ce putem face pentru Victor Vicşoreanu ?

Deocamdată, să-i strîngem mîna.

Cînd i-am strîns-o ultima oară, acum cîteva săptămîni, ni s-a zbătut în palmă ca o pasăre, înainte de a zbura spre stejarii din faţa casei.

Pasărea asta era vie, era fierbinte, era fără moarte.

Ilie Purcaru

CONFABULE

***

Să fii răstignit pe un fluture
alb
şi să priveşti astfel
viaţa în doi
să poţi să îţi tragi puţin sufletul
pe o floare de cireş
să vîsleşti prin aer
rar şi înalt
admirînd peisajul de dedesubt
cîtă plăcere
să fii răstignit pe un fluture alb

Iulian Neacşu

Luni 15 aprilie a.c. orele 12, a avut loc la Muzeul Literaturii Române vernisajul expoziţiei

„ION VINEA — TIMP ŞI CREAŢIE"

Bogata arhivă aflată în colecţiile muzeului, etalată în cadrul expoziţiei, propune o retrospectivă a prezenţei poetului în viaţa literară a timpului său.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de poetul Vlaicu Bârna. Actriţa Silvia Popovici de la Teatrul Naţional a citit din versurile lui Ion Vinea.

Nichita

Lepaică tînără, iubirea
Îşi pierde ochii-n necuvinte,
În clar de inimă nocturnă
Născînd poeme sub morminte

Nichita stă lungit pe raze
Să-l pască noaptea meteori
Lipit cu gura de iubire,
Înconjurat de negri nori.

Nichita naşte elegia
Cea închinată lui Dedal
Într-o caleaşcă pentru fluturi
Plutind pe coama unui cal

El n-are viaţă personală
El e poetul visător
Ca păsările nemuririi
Crucificate-n vîrf de dor

Nichita e un cal de mare
Vorbind cu bunul Dumnezeu
E pîinea noastră de mîncare
Ce-o mestecăm în gînd mereu

Nichita este o suire
Pe-o piramidă de cuvinte
E o măiastră pururi vie
Născînd poeme sub morminte

Adriana Sitaru

Vigoarea lirică

Urmare din pag. I

de vigoare şi putere de persuasiune... **Petre Ivancu** scrie o poezie a freneziei senzoriale şi a elanurilor vitaliste, nescutită de dramatice şi patetice interogaţii existenţiale, cu metafore şocante, ce atrag numaidecît luarea aminte a cititorului". Unora nu le-a convenit ce am scris atunci, după cum nu o să le convină nici ce scriu acum. Poezia lui **Petre Ivancu** avea candoarea şi prospeţimea începutului : **„Şi iată fraţii mei trăsura / Eu sînt un vizitiu năuc / Vă plimb pe hohotul amiezii, vă plimb pe rana unui cuc / vă plimb pe podurile ceţii şi prin icoane de lăstar / vă plimb pe ţărmurile nopţii / vă duc cu caii mei de var / luaţi geamantanele cu sentimente din crinii şefului de gară / mai flutură nădejdea albă, seninul este o povară / eu văd pe limbile de ceas, noroase trenuri cum se duc / vă plimb pe hohotul amiezii, vă plimb pe rana unui cuc".** (Norocoase trenuri). Sau în această **Ars Poetica : „Plutesc pe o scîndură de rai / nici nu mai ştiu de cînd mă trec / şi numai raza unui cîntec / îmi scapă sufletul de-nec, vîslesc pe fluvii somnambule / pe gură-mi obosesc cuvinte / doar duhul alb al veşniciei / îmi trage scîndura-nainte / ei parcă îngeri trec pe rîu / buimaci de toamnă alunecînd / cînd în grădina Ghetsimani / arde lumina însingurînd". Fotografii imaginare,** cel de-al doilea volum al lui Petre Ivancu, apărut în 1983 — cu o recomandare a lui Cezar Ivănescu pe copertă, s-a constituit într-o matură realizare artistică.

Poezia lui Petre Ivancu, văzută prin prisma unor solide lecturi ale autorului, nu este o poezie tradiţionalistă aşa cum greşit poate apărea azi, unora, la prima vedere. Formula lirică pe care el o adoptă acum este aceea a unui **expresionism baroc, existenţialist, modern.**

În **Fotografii imaginare,** poetul, ca un Ulise modern, navighează către o altă Ithaca, reinterpretînd mitul în sens parabolic, mit care dealtfel constituie pretextul liric al volumului. **Bocetul lui Ulise,** este o elegie existenţială încîtînd la meditaţie acum la amurg de secol XX.

În ceea ce priveşte receptarea critică bună a poeziei lui **Petre Ivancu,** poetul fiind departe de grupuri şi grupuleţe literare, mai mult sau mai puţin dirijate, nu există decît un singur argument : **argumentul talentului.**

POSTA REDACȚIEI de Ion Gheorghe

IANCU GRAMA

Lui Iancu Grama bun venit și mult rămas. Așa se numește omul, și-i născut la 8 noiembrie 1933, în satul Vizureni, Tutova, Vaslui. Bătrînul dinspre mamă îi era Iordache Mocanu întrucît cobora din oieri trecuți prin ținutul Vrancei ; bunica Smaranda, dintr-o Casă țărănească din apropierea unei ctitorii a marelui voievod cel Mare, și dintre vreo paisprezece frați. Dinspre Ion și Frăsina Grama, tot de neam numeros : doisprezece, țărani săraci coborînd pînă-n Constantin și Eugenia. Trei fii au aceștia ; un avocat și doi profesori, dintre care Iancu, într-un sat din Girleni, „vorbește despre țări și mări", cum singur se descrie.

De la începuturile acestei rubrici pînă azi, am primit vreo opt plicuri grele ; poeme de substanță și meditație, de-un oftat bărbătesc, de-un obsedant foșnet de arbore care strigă din toate frunzele-i, din primăvară pînă toamna, cînd, transfigurat de toate culorile, se supără și-aruncă-n lumea cea de iarnă valuri de bocet : dintru idee, *de la idei, ca situație a omului pe lumea lui și ne a lui.*

N-a venit lună de Poștă, fără cîte-o carte-n plic, de unul Glaucus pe care l-am somat să ne-arate buletinul de identitate, de l-am aflat de Iancu Grama, pînă în vrînceni și prin țărîncile de multă țărănime născătoare. Ce mai poate fi un om în poezie,

dîndu-se de tipar abia după cincizeci de ani, noi nu putem să știm, întrucît un nou poet este o nouă și irepetabilă situație a Logosului, care singur și le cunoaște pe-ale sale și răzbate printr-ai săi, cînd și cum dorește El. Dar un bun venit și-un mult rămas lui Iancu Grama îi datorăm.

lovește-n călcîi punctul vulnerabil

sînt într-o clipă și-am ferme convingeri despre
starea care urma-va

bunăoară ea-mi desenează creștetul dar nu-i
al meu
îmi aplică pastă colorată-n negru și-mi
articulează mersul
și-mi apropie uneltirea cu care n-am avut vreo
contingență

sînt un motor cu combustie vegetală
uneori consum numai nectar de-aceea
se-mbulzesc albinele
iar căderea mea într-o șoaptă să nu
vă-nspăimînte

sînt cu-ntotdeauna cu neterminarea
tăcerea-mi bate ușa-n cuie
iar dacă arunc pe geam verbe la modul infinitiv
să credeți

nopți...

o noapte s-apropie de-o altă noapte și-i spune
din tinerețea ei
îi arată nisip amestecat cu prund, ape care n-au
intrat în circuit,
lespezi, vase de cult, cărămizi...
și tocmai la urmă-i arată dezolarea

o noapte de trudă în vizită la o altă noapte de
trudă / sorb ceaiul
și-și povestesc clipe de neuitat

prima noapte de trudă i-arată celelalte nopți
de trudă
cicatricea dintr-un călcîi și-și amintește de
prima ei întîlnire cu zorii ;

„nemaipomenit, au fost superbi !
mi-au propus să facem o croazieră mi-au arătat
din frumusețile lor nebănuite

dar ceea ce-am observat (fără să-și dea ei
seama) era îngemănarea —
imposibilitatea de-a se despărți
și cealaltă noapte de trudă i-a povestit celelalte
nopți de trudă
cum a întîlnit întîia oară amurgul :

„fante galant, m-a dus pe oriunde
am fost singapore în insulele malvine și
chiar pe sloiurile
antarctidei unde-am făcut atîtea proiecte
eh, așa a fost să fie..."

o noapte albă lîngă-o noapte albă ling-o altă
noapte albă...

locul înaltului e greșit

lovește, i-am strigat, lovește
apa și așa se-mprăștie și cutiile rămase de la
ospăț sună
bate un vînt abia născut și-mi amintesc
coronița beteala și trena pe care-o purtau
viitorii mei salvatori

împinge, i-am rostit, împinge fiindcă locul
înaltului e g...
fiindcă micile substituiri sînt mu... e
și iată propozițiile ei scurte și tăioase :
„am fost"

„am închiriat" „am declamat" „am plîns"...
și tristul ceremonial a fost uitat

destui au săpat în jurul pomului oprit
au prins și au vorbit mult prea mult și-au dănțuit
și pătimile-au crescut înalte
dar crezul meu a fost întruna-n preajmă și
aroadele acelei cetăți există

trupuri vlăguite sînt carpenii din deal

te apleci să culegi foaie verde lăcrămioară
faci ochiuri mici mici și furnicarul îți arată
punctul cardinal Sud
mîinile tale deodată devin neîncrezătoare și
lumina soarbe soarbe
din apa atît de sărată
atît de încet trece-un bătrîn puntea

și cîteva clipe se face frig
îau uimirea și-o string la piept
învăț a nu știu cîta oară patru cuvinte le rostesc
în gînd

și ceața dispare

o, de-ai ști cum nevăzutul s-apropie cum leul
de-argint se mișcă

astăzi 18 iulie aerul e mai vîscos și plouă
să mă anunți din timp dacă simburii pe care-i
seamănă teama
sînt ai morții sau ai unei senine duminici
și rotunjește cît mai poți dă-i o formă mai
tinerească plăcerii
trupuri vlăguite sînt carpenii din deal...

e stindard aprins ziua de joi

dă-mă jos mamă din strigătul vinovăției
lasă-mi brațele libere și ucide-mi pătimașa
privire

e aproape trupul muntelui e de sus în jos cum
atîrnă leagănul de-o ramură
și nordul își ascute cuțitele

dă-mă jos mamă din cele trei unghiuri și lasă-mi
pașii să numere
și lasă-mi amăgirea c-un stînjen mai mare
e începutul care despică urzirea...

dă-mă jos mamă din brațele durerii și spune-mi
ce-ai mai visat astă-noapte

e stindard aprins ziua de joi

cel care-a legat apele...

un arbore care-mi amintește ora exactă și fapta
luam în pumn strigătul și-l vărsam într-un piriu
al cărui nume-a rămas necunoscut
atîtea călătoare veneau și plecau iar noi am
privit nedumeriți
tăcerea și-nduioșarea și-am rămas am rămas
s-aflăm ce se va-ntîmpla
într-un alt veac păstorii preamăreau tainele și
degetele lor
alunecau pe zbuciumate trupuri de doine

și-am rămas am rămas să sprijinim cerul și-am
urmărit
drumul robilor iar cel care-a legat apele s-a
prefăcut în spin
apoi am visat cum ne jefuiesc descoperirile,
invențiile...
și gloate de răutăți au poposit spre ziuă

Armata — scutul viu al țării

Urmare din pag. I

Toate încercările comandamentului german de a provoca cel puțin o sciziune în rîndurile corpului de cadre al armatei române au eșuat. Consemnînd această realitate, generalul Hansen comunica din București, în noaptea de 23 spre 24 august 1944, generalului Hans Friessner, comandantul Grupului german de armate „Ucraina de sud", aflat pe frontul din Moldova, următoarele : **„Noul guvern român trebuie să fie luat în serios... El are în spate întregul popor și, în special, întregul corp de generali".** Referindu-se la același lucru, jurnalul de operații al grupului de armate menționat scotea în evidență faptul că **„Nici un general român nu este dispus să continue lupta de partea Germaniei".**

Semnificativ în acest sens a fost refuzul categoric al generalilor, care comandau cele două armate române aflate la aripa de sud a frontului sovieto-german, de a continua colaborarea sub diferite forme cu trupele germane. Mai mult chiar, imediat după declanșarea revoluției, ei au luat măsurile necesare pentru desprinderea diviziilor române din dispozitivul de luptă german și anihilarea contramăsurilor germane. Referindu-se la acest lucru, colonelul Nicolae Ivănescu, șeful Detașamentului de legătură al Armatei 3 române pe lîngă Grupul de armate „Ucraina de sud", menționa următoarele, într-un raport întocmit la 27 august 1944 : **„În noaptea de 23 august 1944, către orele 23, am fost rugat să mă prezint domnului general Friessner... care m-a rugat să fac succesiv legătura cu domnul general Dumitrescu și cu domnul general Steflea, comandanții armatelor 3 și 4 române, care au fost întrebați, dacă vor da ascultare noului regim din România. Ambii au răspuns categoric și net că vor da tot concursul... țării și guvernului".**

Relatarea este confirmată de cei doi generali. Ilie Steflea, comandantul Armatei 4 române, de exemplu, consemnează următoarele într-un memoriu întocmit la începutul anului 1945 : **„În noaptea de 23 spre 24 august, înainte de a primi ordin de încetarea ostilităților de la noua conducere a statului, postul de comandă al Armatei 4 de la Bacău a fost înconjurat de care de luptă germane... Sub amenințarea carelor de luptă, generalul Friessner, prin intermediul colonelului Ivănescu, ofițer de legătură m-a întrebat prin telefon : Cu cine veți merge... ? Am răspuns : „Voi merge cu țara"... Tot în noaptea de 23/24 august, înconjurat fiind și amenințat de carele de luptă germane, am dat ordin telefonic celor cinci comandanți de corpuri de armate (corpurile 1, 4, 5, 6 și 7) să înceteze ostilitățile și să înceapă retragerea".** Aproape concomitent, generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3 române a ordonat să înceteze orice subordonare a comandamentelor și unităților române față de comandamentele germane, precum și **„lupta și orice act de agresiune contra forțelor sovietice".** În aceeași noapte, tot pe frontul din Moldova, colonelul Nistor Teodorescu, înainte de a primi ordine scrise de la Marele Stat Major, s-a adresat astfel comandanților de subunități din subordine : **„Luați măsuri pentru a dezarma elementele germane aflate în sectorul dumneavoastră. În cazul că nu se vor supune se va face uz de arme".** Dispoziții asemănătoare, care vizau lichidarea rezistențelor hitleriste și anihilarea oricăror acțiuni agresive ale inamicului au fost transmise pe întregul teritoriu național.

Profund devotată cauzei apărării libertății, independenței și integrității țării, întreaga armată română, purtătoare a unor glorioase virtuți ostășești, cu un efectiv de peste 1 100 000 de oameni mobilizați, sprijinită de întregul popor român, a participat activ și imediat din după-amiaza zilei de 23 august 1944 la lupta pentru eliberarea patriei, pentru asigurarea independenței și suveranității ei. Acționînd, în zilele fierbinți ale revoluției din august 1944 organizată și condusă de gloriosul nostru partid comunist, într-o deplină unitate cu poporul, armata română a lichidat, în numai opt zile, cu pierderi minime, rezistența forțelor hitleriste din zonele centrale, sudice și vestice ale țării, angajînd apoi, în cooperare cu trupele sovietice, alte aprige bătălii pentru eliberarea deplină a teritoriului românesc de sub ocupația horthysto-hitleristă, precum și pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei pînă la victoria finală de la 9 Mai 1945 asupra celui de-al treilea Reich.

Nevoia de înălțime

Urmare din pag. I

DE LA CAMBRIDGE LA MINESSOTA

În Anglia, la Cambridge, aceste elogii sînt meritate de un bronz polisat : „Pește" (1927), în Brazilia, la Sao Paolo, colecția Y.P. Matarazzo găzduiește marmura „Cap de copil" (1906), în Elveția, la Zürich, colecția Corolei Giedion-Welker este onorată de un desen în creion albastru („Nud", 1920—1922), în India sînt cunoscute mai ales „Păsările" (o marmură neagră din perioada 1933—1937 constituie piesa principală a colecției din Indore), ca și în Italia, de altfel, Collezione Peggy Guggenheim din Veneția găzduind o „Pasăre măiastră" în bronz (1912) și alta în bronz polisat (1940), itinerariile prețuirii continuînd în Statele Unite ale Americii unde numărul muzeelor și colecțiilor particulare, avînd în catalogul lor opere de Brâncuși, este cu adevărat impresionant : Albright Art Gallery din Bufalo, statul New York, The Art Institut și Collection M. Labrot în Chicago, Collection H.L. Winston Brîminghan la Michigan, Collection Lee A. Ault la New-Canaan, Muzeul Guggenheim și alte zece colecții de prestigiu din New York, importante galerii din Peullyn — Pensylvania, Philadelphia, Portland, Minessota, Yale și altele.

Alături de lucrările de la Centrul Pompidou din Paris, Franța mai păstrează opera lui Brâncuși și în prestigioasa colecție de la Saint-Paul-de-Vence.

Directorul acestei fundații, cunoscutul colecționar Aime Maeght, își amintea :

— L-am întîlnit pentru prima oară pe Brâncuși la cîțiva ani după eliberarea Franței. Scriitorul Henri Pierre Roche, vechi prieten al sculptorului, m-a condus în atelierul din Impasse Ronsin, în spatele Montparnassului. Brâncuși arăta ca un patriarh al acestui cartier de artiști, care și-a păstrat mai multe decenii pitorescul său legendar. Atelierul sculptorului era el însuși o adevărată operă de artă. Opera lui Brâncuși. Reconstituirea care poate fi văzută acum nu oferă decît o palidă imagine a acelui atelier fabulos, uimitor, în care toate mobilele și toate obiectele purtau pecetea dominantei personalități a sculptorului.

PĂSĂRILE

Drumurile către frumusețe ale românilor — chiar atunci cînd această frumusețe s-a împlinit în altă parte decît între hotarele țării — au pornit, întotdeauna, fără nici o excepție, de pe pămîntul acesta avîntat spre înălțimi prin însăși structura sa geologică, neostenită în suiș de la malurile mării pînă la culmile Moldoveanului și Negoiului și Paringului.

Păsările măiestre ale lui Brâncuși s-au desprins din piatra acestui pămînt, și au urcat dincolo de ea, dincolo de celelalte pietre ale Europei, devenind simbolul nevoii continue de înălțime a oamenilor de pretutindeni.

Păsările savantului H. Coandă, altfel de păsări, dar la fel de cunoscute în lume ca și păsările lui Brâncuși, au colindat și ele lumea în lung și-n lat, întîlnindu-se, — și nu numai în inima noastră — cu celelalte păsări : ale lui Aurel Vlaicu sau Traian Vuia.

23 AUGUST LA PARIS

Traian Vuia a fost președintele Comitetului provizoriu al Frontului național român din Paris, care grupa la eliberarea Franței aproximativ 1 400 de membri. În mesajul adresat guvernului român de la București a doua zi după 23 August 1944, savantul patriot arăta că **„...această mișcare patriotică românească grupează pe toți compatrioții antifasciști din Franța"**, subliniind că pînă la acea dată **„...șaizeci de eroi români au căzut pe cîmpul de onoare al maquis-ului francez"** și că **„...asociația își propune să continue lupta, alături de aliați, de Franța și astăzi alături de armata română, pentru o soartă mai bună a poporului român".**

Membrii acestui Front național român din Franța erau, în conștiința lor și în fapte, continuatorii unei tradiții de internaționalism în care se înscriau activitatea pașoptiștilor din generația lui Nicolae Bălcescu, a emigranților politici din Moldova și Valahia care, în 1850, difuzau la Paris ziarul „România viitoare" și apoi, revista „Junimea romană", militînd pentru Unire, a comunarzilor români în frunte cu doctorul Cernătescu, șeful serviciului sanitar al Comunei din Paris și comandant adjunct al flotilei de pe Sena în 1871. Ei duceau mai departe activitatea celor peste 500 de combatanți antifasciști români din Spania și a asociației muncitorești „Înfrățirea" din Paris. Erau alături, așadar, și de soldații cu sau fără uniformă care, acasă, la București, înfăptuiau în acele zile marele moment al demnității noastre naționale de la 23 August 1944.

DRUMUL SPRE AUGUST

Frontul condus de savantul Traian Vuia grupase încă din 1943 mai multe organizații ale românilor din rezistența franceză, printre care „Societatea studenților romani", alcătuită la această dată din studenți care activaseră în Frontul Democratic studențesc de la Iași, București și Cluj. Această Societate se mindrea pe drept cuvînt cu activitatea tinerilor studenți din generațiile anterioare care nu și-au dezmințit nici o clipă legămîntul de a contribui la afirmarea idealurilor poporului român, de înfăptuire a unirii principatelor, de cucerire a independenței de stat a României și de propășire a culturii noastre naționale. Alături de Nicolae Titulescu, Dr. I. Cantacuzino, George Enescu, I. Levaditti, Traian Vuia, Constantin Parhon și Mihai Ralea în această societate a studenților români a activat și Constantin Brâncuși.

În zilele premergătoare lui august 1944 în care cei șaizeci de militanți români — despre care scrie guvernului de la București Traian Vuia — cădeau în lupta poporului francez, a poporului român și a tuturor forțelor progresiste din lume împotriva fascismului, Constantin Brâncuși avea aproape 70 de ani.

Zborul lui spre înălțimi nu se oprise încă.

În semn de protest împotriva ocupației naziste, el a refuzat să părăsească în acești ani atelierul său din Impasse Ronsin, numărul 11, în care vorbea puțin, lucra mult și în care transportase gloria Montparnassului artistic cu cîteva străzi mai departe de locul în care a trăit fostul său maestru, Rodin. În anii ocupației Constantin Brâncuși nu a participat la nici o expoziție organizată în Franța. Mai mult, în toată această perioadă el n-a încetat să ia poziție — de cîte ori s-a ivit prilejul — împotriva trupelor cotropitoare, fasciste.

La fel ca și el s-au manifestat cunoscuta scriitoare Elena Văcărescu, marea actriță Maria Ventura, societară a Comediei Franceze — care a refuzat să apară în toată această perioadă pe scena teatrelor franceze care o consacraseră —, actorul Jean Yonnel, societar și el al Comediei Franceze, dirijorul Stan Golestan, virtuosul Dinu Lipatti și nu numai ei.

NEVOIA DE ÎNĂLȚIME

Colegi de ucenicie în atelierul lui Rodin, — dintre toți prietenii români ai zborurilor înalte —, au fost numai C. Brâncuși și H. Coandă.

Nevoia de înălțime, în primul rînd morală, nu a ocolit însă nici unul din spiritele luminate pe care România le-a dăruit culturii universale.

De aceea spuneam, la începutul acestor rînduri, că drumurile către frumusețe ale românilor — chiar atunci cînd această frumusețe s-a împlinit în altă parte decît între hotarele țării — au pornit, întotdeauna, fără nici o excepție, de pe pămîntul acesta avîntat spre înălțimi prin însăși structura sa geologică.

CUMPĂNĂ

1950

În loc să se scalde în Dunăre dar
deasupra tuturor vremurilor
se strînseseră curioși în jurul
papucilor lui vinovați
rămași pe mal alături, cuminți și orbi și
rupți de toate tălpile
într-o singură dimineață.
I se dărîmase casa
peste noapte. Sau îi pierise. Sau
o pierduse
la zarurile vremii.
Doar papucii și-a luat
și-a ajuns la malul gîrlii.
Mai știu că lîngă papuci a fost găsit și
un halat mort,
poate jegos ca ziua aceea în care
un singur înecat se umfla de
acoperea toată seara.

George Alboiu

PROBABIL/POSIBIL

Strategia minimei rezistențe?

Am rămas surprins citind, în „Luceafărul" din 9 martie 1985, intervenția lui Mihail Grămescu, intitulată „Volume individuale", o replică la un articol al lui Voicu Bugariu despre antologiile SF. Nedumerește în primul rînd modul în care este înțeleasă literatura științifico-fantastică, în al doilea rînd rolul rezervat scriitorului de profil, așa cum rezultă el indirect din textul amintit, iar în al treilea rînd, faptul că se repun inutil în discuție lucruri care, la un moment dat, păruseră clarificate pentru toată lumea. Nu este de mirare că, în felul acesta, teoria genului cam bate pasul pe loc.

Performanța, aproape inedită, realizată de M.G., constă în încercarea de a aduce în favoarea literaturii SF acele probe pe care alții le-au folosit împotriva ei ! Venind din partea unui autor de proză SF, deci, se presupune, a unui cunoscător, opiniile sale riscă să capete o autoritate cu totul neîntemeiată și să arunce o lumină falsă asupra domeniului.

Pentru M.G., literatura SF nu pare a fi literatură, ci altceva : oscilînd între criteriile estetice (pe care le numește „pretenții estetice" !) și cele ale anticipației tehnico-științifice în „abordarea" genului, dă cîștig de cauză celor din urmă. Care sînt aceste criterii și în ce constau ele nu ni se spune dar opunerea lor celor estetice mi se pare semnificativă.

Nu se întîmplă pentru prima dată că literatura SF să fie taxată drept ruda romanțioasă a literaturii de popularizare științifică și (ori) a vizionarismului. Unei asemenea poziții i s-au opus numeroase argumente, nu are rost, să le reamintim deoarece cred că lucrurile sînt, totuși, limpezi : literatura SF este înainte de toate literatură, adică artă. Nici un fel de alte criterii nu le pot înlocui pe cele artistice. Lucian din Samosata, Cyrano de Bergerac ori Jules Verne se citesc nu pentru invenția tehnico-științifică, ci pentru invenția literară. Cele de mai sus nu presupun negarea specificului literaturii SF, dar aceasta este o altă problemă.

Ce reprezintă literatura științifico-fantastică pentru M.G. ? Ne-o spune, de data asta, fără urmă de echivoc : „Anticipația este o literatură de divertisment", „SF-ul este un «gen minor»". Oare, chiar așa să fie ?

După opinia noastră, SF-ul este o modalitate literară, iar o modalitate literară în sine nu este nici majoră, nici minoră. Majore sau minore sînt doar operele scriitorilor.

O modalitate literară, în cazul nostru SF-ul, nu poate constitui în sine un divertisment, ea poate primi sau nu o asemenea dimensiune doar sub pana scriitorului. De unde și pînă unde conchide apodictic M.G. că literatura SF este condamnată doar la amuzament facil, doar la rolul nesemnificativ al unui mijloc de deconectare ? Pe ce argumente se întemeiază credința sa că literatura aceasta nu este capabilă să cuprindă în trupul ei reflectarea marilor probleme ale omului și îi neagă, **ab initio**, accesul la sensuri profunde ?

Dacă M.G. dorește să scrie proze minore și de divertisment, de „relaxare isteață", după cum singur și le definește, nimeni nu-l împiedică. În fond, fiecare scrie după cum îl taie capul. Am de făcut doar o singură obiecție, să nu confunde opțiunile sale personale cu opțiunile altora și să nu generalizeze foarte modestul său crez literar !

Ce așteaptă „publicul larg" de la literatura SF ? Idei „expuse incitant și accesibil vizavi de problematica majoră de actualitate", dar, imediat, M. G. adaugă contradictoriu că, de **fapt**, cititorul dorește „să se deconecteze cu un vis, cu lumea mirifică a unei povești cu astronauți, marțieni și oameni din viitor, care să-i pună mintea la contribuție, fără să-l angajeze prea tare, să-l amuze cîteva ceasuri", „un vis frumos, o perspectivă viitoare promițătoare" etc. Oare, nu ar fi cazul să se renunțe tocmai la un asemenea mod de înțelegere a literaturii SF, drept mijloc facil de evaziune, de eludare a problemelor importante ? Există, fără îndoială, și o asemenea categorie de lectori, dar de ce să aservim un întreg gen pretențiilor lor destul de limitate ? Nu este vorba de a nu lua în seamă publicul și de a scrie doar pentru un

Desen de Raoul Nicoară

cerc restrîns, doar pentru o elită, ci de a hotărî cărei părți din public i te adresezi. M.G. spune că „publicul literaturii de anticipație face generoase concesii", în realitate, literatura este cea care le-a făcut. Să nu uităm de misiunea educativă a artei și a scriitorului, care nu constă în nici un caz în a-i furniza cititorului „cîte o informație demnă de reținut dintr-un domeniu de cunoaștere străin de activitățile lui uzuale", ci în mult, mult mai mult.

Pentru mine este de neînțeles cum poate M.G., autor talentat și apreciat de altfel, făcînd parte dintre tinerii scriitori de literatură științifico-fantastică, să pledeze pentru calea minimei rezistențe !

Lucian Ionică

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE

Eurocentrism sau democrația culturilor ?

Colaborarea lui Ștefan Baciu cu grupul „Europei libere" este și sporadică și fără substanță : cîteva poezii risipite prin „Limite", o intervenție pur științifică pe tema unei traduceri infidele nu însemnează mai nimic. Adeziuni mai pronunțate nu s-au produs. Realitatea operei indică, pe tema aceasta, diferențieri și mai mari, accentuate prin exegeza care s-a făcut. Nici una dintre contribuțiile lui Ștefan Baciu nu a dezvoltat tezele diversiunii rezumîndu-se, dimpotrivă, la o inițiativă literară aflată la distanță de monopolul antiromânesc. O desfășurare, fie și sumară, a comentariilor dedicate acestei creații e cum nu se poate mai grăitoare. Mai întîi, înfățișarea operei. Ea este impunătoare cantitativ, numărînd peste patruzeci de titluri, unde intră mai ales poezie, eseistică, traduceri și memorii. Poetul scrie în românește, în spaniolă, în portugheză, în engleză, în germană și chiar dacă e plurilingv rămîne la cadrul categorial românesc : el concepe în alte idiomuri însă gîndește pretutindeni românește. Chiar și două sinteze, memorabile, dedicate poeziei hispano-americane, înfățișate sub forma unor antologii („Antologia de la poesia latinoamericană", tom 1—2, Albany, New York, 1974, și „Antologia de la poesia surrealista latinoamericana", Joaquin Mortiz, Mexico, 1974) se întemeiază pe o ideologie a culturii care nu e străină de condiția literaturii românești. Asemenea monumente nu au scăpat unei exegeze care le-a considerat, pe bună dreptate, reprezentative. Ideea priorităților nu lipsea de acolo și o semnala Tristan Marof („Ultima Hora", 17 iulie 1974, pg. 7, La Paz) : antologia lui „rînde homenaje (...) a los precursores en tierra americana". În alt loc, (în „Jornal do Brasil", 15 martie 1975, pg. 5), Carlos Drummond de Andrade (unul dintre cei mai însemnați scriitori brazilieni de azi), elogia antologiile lui Ștefan Baciu care ar fi dat „o imagine definitorie a fizionomiei poetice naționale". „Se poate zice — observa el — că [Ștefan Baciu] e azi cel mai complet cunoscător de literatură modernă latino-americană". O recenzie cum era aceasta se întemeia pe ideea respingerii centralismelor în cultură, pe care antologiile lui Ștefan Baciu o documentau, și asemenea inițiative, dedicate democrației culturilor universale, sprijinite pe teoria specificului, nu plăceau, bineînțeles, diversiunii. Întrebarea lui Carlos Drummond de Andrade (prilejuită de cărțile lui Ștefan Baciu) nu se leagă de monopolismul eurocentrist al „Europei libere", însă îl combate implicit : „Atît de necunoscută de către ea însăși, cum ar putea America Latină (și, ca și ea, Africa nouă și India) să fie cunoscută, înțeleasă, acceptată (ca să nu zic stimată) de ferocii dominatori ai Terrei ?" Adevărul e că, dimpotrivă, diversiunea promovează tocmai mentalitatea acestor „feroci dominatori".

Însă elogiile exegezei nu se terminau nicidecum cu acestea. Ideea specificului, determinată de poligeneză, reieșea neîndoios dintr-un comentariu al lui Francisco Amighetti (în „La Nacion", 1969, San Jose, Costa Rica) : Ștefan Baciu" a descoperit că în aceste țări convulsionate de revoluții pulsează o viață nouă și se naște o artă care aspiră la universal **fără să renunțe la propria definiție"** (subl. n.). Am citat mai demult, observația lui Octavio Paz („Plural" nr. 35/august 1974), privitoare la una dintre antologiile lui Ștefan Baciu : ea ar fi un răspuns „etnocentrismului european" care a generat ignorări în materie de precursorat sud-american și marginalizarea unor autori însemnați, precum chilianul Huidobro. Operațiunile de eliminare a valorilor specifice, întreprinsă de grupul „Europei libere" față de literatura română, nu se întîlnește, desigur, cu aceste idei. În fine, o lungă recenzie (din „Helikon" 4, nr. 1—2), a lui Adrian Marino, saluta cîteva din inițiativele lui Ștefan Baciu conținute în „Antologia de la poesia surrealista latinoamericana". El ar face o distincție între poeții „surrealizantes" și „surrealistas" („Antologia", Mexico, 1974, pg. 29—30), fixează caracteristicile sud-americanismului și semnalează „orientarea antiimperialistă" (pg. 68), „refuzul deliberat al universalității", rezultată prin sincronism mecanic (pg. 106), extrage caracteristicile poeziei sud-americane în baza mitului și a ritualului magic, întemeiate, așadar, pe o „vocație indigenistă" și pe reîntoarcerea la origini (pg. 336) Acest „indigenism", această întoarcere la origini, nu puteau să fie simpatizate de către diversiune, în optica acesteia ele ar fi nu mai mult decît un „particularism" și, raportate la români, un „pitoresc dunărean".

Să mai notez încă un element care se sustrage inițiativelor „Europei libere" care se sforța să teoretizeze chiar și diferențele dintre limbi, salutînd pe cele cîteva, puține, care ar avea „universalitate". În această perspectivă, cine ar scrie în alte idiomuri decît acelea europene și occidentale nu ar avea acces la universal. O revistă de poezie, editată cu eforturi de Ștefan Baciu (în Honolulu) și intitulată „Mele" (numele hawaiian al poeziei), nu avea, cu aceste păreri, nici o legătură. Ea promova toate limbile lumii : „într-un număr recent, de exemplu, — zice un comentator — revista, conține lucrări în hawaiană, tagalog, chineză, arabă, română, portugheză și samoană" pe lîngă franceză, spaniolă, germană și engleză, care ar fi „uzuale" (Leonard Lueras — „Honolulu Advertiser", 16 nov. 1974). Un poet, Jean Charlot, a publicat, în „Mele", chiar și un poem în nahuatl, limba indienilor mexicani. Cît privește lirica lui Ștefan Baciu, ea amănunțește un acut sentiment al dorului și, cum zicea Vintilă Horia, conține poeme „unde trăiește această coliziune între singurătatea dezesperată a exilului și amintirea paradisului pierdut". Esența ireductibilă a acestei poezii ar fi „peisajul originar, care confundă în același concept țară și tinerețe". Minulesciană și afectivă, exprimînd un cult al poeților în linia lor candidă, a boemei ingenue, poezia lui Ștefan Baciu pornește dintr-un cotidian magic, unde miracolul paradisiac răsare ca un abur argintat : „Turla bisericii sfîntului Nicolae din Schei / ecoul trenului lovindu-se noaptea de Timpa / „Kefir Lukianoff" în Cișmigiu / „Tempo, Facla și Credința" / „fierbinte, porumbielu', fierbinte" / domnu'Mișu de la „Cartea Românească" / fularul ca un curcubeu al lui Emil Botta / Maria Tănase cîntînd la „Neptun" / în Piața Buzești / Tata comentînd Război și pace / sau o pagină de poezie de Nietzsche / (răsfoia cartea cu degetul arătător) / un caputiner la „Coroană", și bancnota aceasta de 500 lei / aflată într-un fund de plic îngălbenit / adus nici eu nu știu cum / din Brașov în Brazilia / și apoi în Honolulu-Hawaii / insula Oahu / Arhipelagul Sandwich".

Este limpede că o astfel de operă, solidă, cultivînd o poezie bizuită pe sentiment și nu pe disoluție, nu are nimic a face cu diversiunea grupului „Europei libere".

Artur Silvestri

m a p a m o n d

BRUCE HUTCHINSON

(Canada)

„Ţara neştiută": O GEOGRAFIE POETICĂ

Nume mai puţin familiar, probabil, publicului românesc, scriitorul şi publicistul Bruce Hutchinson este una dintre prezenţele marcante în peisajul literaturii canadiene contemporane. Născut odată cu începutul veacului, în Ontario, provincie învecinată cu golful Hudson, şi-a făcut studiile în Columbia britanică, regiune mult mai îndepărtată, situată de-a lungul Pacificului. În calitate de gazetar a străbătut în lung şi-n lat întreaag Canadă, peregrinări din care s-a născut o carte unică în felul ei, The Unknown Country („Ţara neştiută"), **un adevărat poem în proză despre frumuseţile tainice ale acestei uriaşe ţări, a doua ca mărime din lume (dar cu o populaţie extrem de redusă), prea puţin cunoscute chiar propriilor ei locuitori, stabiliţi mai mult în zonele de coastă. Hutchinson are, astfel, aşa cum s-a spus, meritul de a-i fi ajutat pe canadieni să-şi descopere propria ţară. Vibraţia sentimentelor, retorismul, grandoarea, viziunii, tonul pe alocuri profetic, îl apropie, într-un fel, de Russo, cu a sa „Cîntare a României" : cititorul român se poate convinge din fragmentele reproduse mai jos. Comparaţiile care s-ar putea face, printr-o studiere mai aprofundată, în paralel, a celor două texte, despărţite în timp de circa un secol şi referindu-se la spaţii geografice atît de îndepărtate unul de altul, nu ar fi, desigur, lipsite de interes.**

Bruce Hutchinson mai este şi autorul unui roman cu tentă politică „The Hallow Men" („Fiinţe gâunoase"), **rod tot al experienţei sale gazetăreşti, în afara unor lucrări cu caracter nebeletristic, între care** „Mr. Prime Minister 1867—1964", **evocare a personalităţii celor care au deţinut funcţia de prim-ministru în Canada între anii amintiţi.**

Minunat şi dulce la auz este numele ţării noastre, Canada ! Parcă ar fi strigătul de bucurie al unui copil la sosirea primăverii, ori larma gîştelor cînd se îndreaptă spre miazănoapte, mugetul rîurilor cînd se topesc gheţurile, şoapta vînturilor timpurii.

Nu auziţi zvonul Canadei ? Nu-l auziţi în foşnetul pe care îl fac în octombrie frunzele arămii ale plopilor, în tăcerea lacurilor, brusc întreruptă de zvicnetul argintiu al somonilor, în zumzetul ferăstraielor din adîncul pădurilor, în dangătul clopotelor bisericuţelor înşirate de-a lungul apelor, în şuieratul trenurilor care se strecoară prin trecătorile înguste ale munţilor, în gîlgîitul apei care se scurge prin şanţurile de irigaţie în toiul nopţilor zăpuşitoare, în freamătul spicelor coapte în bătaia vîntului, în scrîşnetul tălpicilor de oţel ale săniilor care îşi croiesc drum prin zăpadă ?

Nu i-aţi simţit pielea catifelată şi vie ? Nu i-aţi simţit-o în covorul umed şi moale de la picioarele copacilor, în firele de iarbă care v-au mingîiat faţa, în stropii sărați ai oceanelor, în soarele dogoritor al preeriilor, în rafala viscolelor cumplite, în nestăpînita explozie vegetală a miezului de vară ?

Şi culorile, i-aţi văzut şi culorile. În întinderile de zăpadă aşternute peste preerie, în vibraţia razelor de soare sau a luminilor amurgului pe boabele grele de griu, în livezile merilor cu floarea revărsată ca o spumă, şi în pădurile ruginii de arţari şi în tufişurile de sumac roşii ca sîngele de-a lungul drumeagurilor şi în pinzele albe ale goeletelor şi în chipul munţilor brăzdat de încreţituri albastre. Şi i-aţi simţit mirosul reavăn, bărbătesc, în pădurile de pin şi în luminişurile create de mîna omului pentru a-şi face loc de casă şi în lacurile leşioase şi în mirişţile toamnei şi în rumeguşul proaspăt şi în pietrele vechi de cînd lumea.

Da, dar încă nu i-am aflat, pe de-a-ntregul înţelesul, nu i-am cuprins cu privirile întinderile, nici contururile. Nu l-am simţit încă pe de-a-ntregul pulsaţiile inimii, tăria muşchilor, tiparul minţii. Pentru că sîntem tinerii, fraţii mei, şi pradă îndoielilor şi robi ai sfielii. Dar, acum a sosit şi timpul nostru şi iată, sîntem gata.

. . . . . .

Stranii şi misterioase sînt numele pe care le poartă locurile Canadei. şi ele te urmăresc ca o obsesie. Nume pline de noblete, ca un sunet de orgă : Saguenay, Miramichi, Okanagan, Lachine, Anse-à-Valleau, Forillon. Cînd spui Fundy, parcă auzi fluxul şi refluxul apelor, ori zgomotul apelor care se izbesc de stînci, Blomidon îţi trezeşte în minte imaginea unei faleze abrupte. Trois Rivières, Grand şi Petit Chlorydorme, Verchères sună ca un cîntec plin de dulceaţă, pentru îndrăgostiţi, iar Cap-des-Rosiers este încărcat, parcă, de mireasma florilor de primăvară.

Similkameen, Chaudière, Wallasheen — cine nu aude cînd sînt rostite aceste nume sunetul limpede al clopotelor în fapt de seară ? Nipigon este ca un răpăit de tobă, Yoho, chemarea unei trompete, al cărei ecou răsună peste dealuri, iar cînd buzele rostesc Rainy River parcă vine din depărtare zvon molcom de fluier.

Poţi întîlni şi nume aspre, bărbăteşti — Shickshocks, Gatineau, Jasper, Rimouski şi Chippewa (parcă auzi cum bate vîntul). Şi nume englezeşti prea binecunoscute, aduse cu ei peste ocean de imigranţii cu dor de ţară — Halifax, Edmonton, Stratford, Grimsby, Guildford, Windsor, Victoria, Lytton, şi cel mai încîntător dintre toate numele Windermere şi Scottish Glengarry. Fiecare cu povestea sa într-o altă ţară, în ţara de dincolo de ape.

Şi Illecillewaet nu vă aduce în urechi rostogolirea vijelioasă a unui riu de munte ? Ori Kootenay şi Cariboo, trăznetul care se sparge între două creste muntoase, iar Ottawa clocotul unei viltori ? Cine nu poate percepe un strigăt de bucurie şi încîntare în sonurile cuvîntului Montreal ? Sau spaima pe care o degajă Riviere du Loup, Riul lupului ? Sau rafala de vînt pe care o sugerează numele rîului Assiniboine. Nu degeaba a fost fascinat Whittier*) de sunetul acestui cuvînt deşi niciodată nu a văzut rîul cu proprii-i ochi şi versul lui atît de cunoscut „Fumul care se ridică agale deasupra taberelor de vînătoare pe malurile sălbaticului Assiniboine" a întipărit pentru totdeauna în mintea noastră, încă din anii atît de îndepărtaţi ai copilăriei, chipul indienilor în căutare de vinat.

Sau Huron, Nipissing, Temiskaming — a fost dată uitării obîrşia indiană a acestor cuvinte, s-a pierdut amintirea masacrelor petrecute odinioară aci ? Dar sînt şi nume indiene suave, plăcute la auz, ca un oftat de mulţumire. Unul după altul se înşiruiesc Saanich, Cowichan, Squamish, Nanoose, Koksilah pentru ca, deodată, să auzi zgomotul apelor spumeginde izbindu-se de ţărmurile Pacificului : sînt Uchucklesit şi Qualicum.

Există nume stranii, neplăcute, cum sînt Spuzzum, Saskatoon, Sarnia, Schreiber, Scugog şi Scubenacadie ; nume pierdute, nume exilate, aşa cum este, pe întinderea de necuprins a preeriilor, Dauphin, ales de exploratorii francezi în cinstea unui prinţişor aflat în palatul de la Versailles ; şi un nume curios Medicine Hat (Pălăria vrăjitorului), cum este cunoscut şi astăzi locul unde vrăjitorul („medicine man") tribului Cree şi-a pierdut tradiţionalul coif de pene, însemnul îndeletnicirii sale, într-o luptă cu un indian din tribul Piciorelor negre.

Însăşi numele Canadei este straniu, aidoma tipătului unei păsări a mării. Unii spun că îşi are originea într-un cuvînt din limba indienilor Iroquois, **kanata**, ceea ce înseamnă colibă ori cabană, alţii că ar proveni dintr-un cuvînt din limba indienilor Algonquin, **odanah**, aşezare. Şi să nu uităm legenda despre mateloţii spanioli, care, neizbutind să dea peste mult doritele mine de aur, strigau : **„Aca nada !"** — aici nu-i nimic.

Nume încărcate de istorie, de izbînzile şi înfrîngerile noastre, de amintirile noastre, de visurile pierdute ale tinereţii noastre, de minunatele speranţe ale viitorului nostru.

Prezentare şi traducere de R. Căplescu

***) John Greenleaf Whittier (1807—1892), poet american contemporan cu Whitman.**

DIN LIRICA MAGHIARĂ CONTEMPORANĂ

GARAI GÁBOR

Invocaţie

Ajută-mă să te evoc în cuvinte
pentru ca trecerea ta să nu fie deplină !
Ajută-mă căci chinul şi durerea ta
m-au blestemat să amuţesc

pentru că am privit neputincios
cum te scufunzi în tăcere
înecîndu-te în desişul
de sînge şi nămol al morţii.

Şi nu ţi-am putut spune : renunţă,
căci, oricum, totul e-n zadar !
În ochii mei, a împietrit
îndemnul fără vlagă

Hărăzeşte-mi mie speranţa ta puternică,
ajută-mă să te evoc în cuvinte,
să depun mărturie despre cine-ai fost,
atoatedăruitoareo !

Risipitoare de iubire,
veşnic resemnată în sărăcia ta,
cînd nu adia vîntul erai o firavă floare,
iar în furtună plop neîncovoiat.

Blajină şi cutezătoare,
ultimul meu refugiu,
dezleagă-mă din amuţire
ca să nu pieri fără urmă !

BIHARI SÁNDOR

Locul

Locul unde stau rodeşte, precum un copac,
miazănoaptea, miazăziua, apusul, răsăritul ;
şi, totuşi, acest loc rămîne mereu acelaşi.
Aici vara întotdeauna îmi arde degetele
precum cele douăzeci de ţigări pe care le fumez zilnic.

Descărnare

Se descărnează realitatea lipită de os,
alunecă şi se strecoară-n haos.
De nimic nu e nevoie,
nici măcar de această gramatică,
nici măcar de acest animal superb,
ci doar de carnea sa.
Sînt amarele gînduri ale oaselor mele...
Şi stau ca o relicvă şi simt
că nu mai fiinţez în timp,
precum lucrurile se desprind din fire,
precum dispare ultimul tilc al cuvintelor.

În româneşte de Veronica şi Victor Birlădeanu

REVISTA STRĂINĂ

● **UN STUDIU** incitant publică Michel Lemy, sub titlul **Jules Verne, iniţiat şi iniţiator,** propunînd o lectură cu „cheie" a cîtorva dintre celebrele romane ale scriitorului. Punctul de plecare al cercetătorului constă în pătrunderea „codului" pe care l-ar fi folosit Jules Verne atunci cînd si-a scris romanele, ascunzînd sub nerăţiunea cunoscută un mesaj pentru cei care aveau mijloace să-l înţeleagă. Subtitlul cărţii este şi el semnificativ : Cheia secretului de la Rennes-le-Chateau şi Comoara regilor Franţei. În fond, studiul lui Michel Lemy este o foarte atentă radiografie a mediului literar francez al epocii, precum şi a unor laturi mai puţin cunoscute din literatura contemporană. În paralel, se întreprinde o profundă investigaţie a originilor instituţiei monarhice în Franţa şi a implicaţiilor de istorie europeană din **Clovis Dardentor.**

● **UN REPORTAJ** fabulos, publicat pentru întîia dată în 1937, a fost reluat recent de editura Payot de la Paris, în colecţia „Biblioteca istorică". Este vorba de cartea Ellei Maillart, **Oaze interzise. O femeie traversează Asia Centrală în 1935,** evocînd călătoria făcută de autoare împreună cu ziaristul Peter Fleming printr-un continent în plină fierbere, antrenat în războaie şi tulburări sociale. Experienţa autoarei este în primul rînd una de natură intelectuală şi spirituală, evocînd întîlniri cu semnificaţie culturală, prin confruntarea unor perspective deosebite. Pătrunzînd în teritoriile interzise pînă atunci europenilor, închise într-un paseism absolut, cu rigori ce aveau să cadă numai prin presiunea unor evenimente dramatice, autoarea propune cititorului o imagine dintre cele mai interesante a unor regiuni din Himalaya şi din India, de unde avea să se întoarcă în Europa. Această carte îşi păstrează „încă toată prospeţimea şi modernitatea observaţiilor sale", cum scrie un comentator.

● **REGIS BOYER** este un cunoscut specialist în culturi scandinave, făcînd cunoscute în Europa o serie de opere capitale ale nordului. De curînd, el a tradus în limba franceză o serie de texte adunate de Snorri Sturluson în **Heimskringla,** publicîndu-le sub titlul **Saga lui Olafr.** Olafr Haraldsson a fost primul rege mare, unificatorul şi legiuitorul cel mai important al Islandei medievale. El a murit la 1030 şi a fost canonizat imediat, atît pentru faptul că răspîndise creştinismul în Norvegia, cît şi pentru marea popularitate a figurii sale în rîndul poeţilor medievali, a scalzNor care i-au proslăvit memoria, punîndu-i în seamă o mulţime de miracole. Versiunea lui Regis Boyer se bucură de girul unei personalităţi excepţionale în domeniu, propunînd un Sf. Olafr foarte convingător din punct de vedere literar.

● **ISTORICUL MICHEL OSTENC** este specializat în studiul fenomenului de descompunere socială pe care l-a reprezentat fascismul italian. Recenta sa carte, **Intelectualii italieni şi fascismul (1915—1929)** este semnificativă prin stilul de monografie a unei probleme, pe care îl ilustrează. Fără a încerca nici un fel de complezenţă în legătură cu acele figuri care au trădat demnitatea intelectuală şi s-au aliat cu brutele, şi fără a ocoli grava răspundere a unor atitudini ce au favorizat venirea fascismului la putere, M. Ostenc arată că niciodată intelectualii nu au fost cu adevărat adepţii vreunui regim de tip fascist. Există o incompatibilitate de substanţă între conceptele acţiunii culturale şi cele ale politicii extremiste. Cum afirmă un recenzent al cărţii, cultura „a rămas străină regimului lui Mussolini, care nu a ajuns să depăşească stadiul unui comportament, pentru a elabora o ideologie fascistă autentică". Nici nu se putea, brutalitatea şi stupiditatea fascismului fiind străine de orice trăire culturală.

● **SIMBOLISTICA** marilor teme de psihologie colectivă fascinează pe cercetătorii de azi. De curînd, seria „Biblioteca ştiinţifică "de la Payot a publicat un amplu studiu, **Masca sau tatăl ambiguu,** de Jacques Brill, profesor la Universităţile din Paris şi din Tours, cunoscut specialist în probleme de antropologie culturală. Este o trecere în revistă, istorică şi tematică, a problemelor ridicate de obsesia măştii, atît în diferite formulări artistice, cît şi în manifestările subconştientului colectiv. Cităm dintr-o prezentare a cărţii : „Autorul volumului **Lilith** (apărut în aceeaşi colecţie) consacră o carte temei măştii în istoria civilizaţiilor. Dacă omul societăţii industriale a încetat să mai poarte o mască, el este încă sedus de ea. Această pentru că măştile poartă în ele gravitatea esenţială care vine din faptul că se referă fără încetare la Tată, la Strămoşi, la Putere. Etnologia, istoria şi psihanaliza se întîlnesc pentru a ajuta la descifrarea succedaneelor moderne ale imaginii paternaliste şi ale eroului cultural, ajungînd pînă la mijloacele audio-vizuale".

● **RUTH PRAWER JHABVALA** este o romancieră celebră, îndeosebi datorită adaptărilor cinematografice ale romanelor sale, realizate de cineastul James Ivory. Sînt impresionante şi acum marile articole care au omagiat succesul filmului **Căldură şi praf.** Autoarea este de fapt o europeană care s-a căsătorit cu un arhitect indian şi a trăit peste douăzeci de ani în subcontinent, cunoscînd în profunzime viaţa socială, moravurile şi cultura tradiţională. De curînd a apărut la editura Balland un nou roman al său, **Această luptă nesigură,** evocînd viaţa unei familii de bogătaşi din New Delhi. Un stil viu şi plin de umor şi maliţie o ajută pe autoare să susţină o povestire savuroasă, cu talent de a construi scenele „tari", cu subtilă pictură de moravuri, care a încîntat pe criticii occidentali ce păreau atît de obosiţi de acest tip de literatură. Ruth Praver Jhabvala propune o literatură autentică, ce nu se supune model, cucerindu-şi publicul printr-un talent de o mare forţă. O scriitoare al cărui nume trebuie reţinut.

● **JAROSLAW IWASZKIEWICZ** a fost una dintre personalităţile dominante ale literaturii poloneze contemporane. Cu prilejul împlinirii a cinci ani de la moartea sa, presa literară din Polonia omagiază bogata sa activitate literară, precum şi contribuţia activistului obştesc şi figura omului stimat de colegi şi de cititori, pentru calităţi morale inegalabile. Un articol difuzat de „Interpress" menţionează următoarele : „Problemele universale, filozofice, şi morale, de care se loveşte omul în orice colţ al lumii sînt prezente în întreaga creaţie a lui Iwaszkiewicz începînd cu primele încercări literare. Au fost prezente în culegerea **Octoversuri,** în lucrările de proză literară de mai tîrziu, aşa cum ar fi **Domnişoarele din Wilk, Brzezina, Moara de pe Lutyn, Îndrăgostiţii din Marona** şi în multe altele, considerate capodopere ale literaturii europene şi traduse în zeci de limbi. Aceste probleme s-au reflectat şi în dramele publicate. Un loc deosebit în creaţia scriitorului îl ocupă romanul scris între 56—62, **Slavă şi glorie,** în care se întîlnesc aceleaşi probleme majore. Ultimii ani din viaţa scriitorului, completaţi de experienţă, plini de pasiuni creatoare, înţelepciune înţelegătoare şi linişte interioară, au oferit cititorilor **Hartă de călătorie, Peregrinări în Italia,** şi **Călătorii în Polonia.** Emoţiona prin lirismul adînc, uimea cu iscusinţa de a stabili un contact cu cititorii. Arta sa scriitoricească, deseori rafinată din punct de vedere artistic, nu întotdeauna uşor receptabilă, mişca inimile şi spiritele oamenilor".

● **O CARTE** care se bucură de mare succes în presa pariziană este dedicată de Henri Troyat lui Cehov. Autor a numeroase romane, dintre care a fost remarcat în ultimii ani îndeosebi **Maria Karpovna,** Henri Troyat este membru al Academiei franceze şi se bucură de un imens prestigiu ca prozator şi popularizator al literaturii ruse. În legătură cu lucrarea dedicată lui Cehov, citim următoarele, într-o publicaţie a unui grup de edituri pariziene : „Ceea ce ne propune aici scriitorul este mai întîi un voiaj vertiginos în trecutul apropiat al Rusiei. În acelaşi timp, cu marele său dar de comunicare omenească, el ne face să pătrundem în tainitele unei fiinţe surprinzătoare, înzestrată cu un ochi viu şi cu o minte rece, maliţios şi trist, amabil şi distant, egoist şi deschis la nefericirea celorlalţi, înconjurat de femei, dar speriat de ataşamente prea profunde cu vreuna dintre ele, pînă în ziua căsătoriei lui stranii şi tîrzii, împărţindu-şi timpul între medicină, care-i permite să dea curs setei sale de devotament uman, şi literatură, în care se impune prin independenţă artistică...."

● **CARTEA** lui Placido Domingo, **Primii mei patruzeci de ani,** constituie una dintre marile surprize ale pieţii editoriale din Occident. Unul dintre cei mai mari tenori dramatici ai lumii, Placido Domingo şi-a petrecut anii evocaţi în această carte de memorii pe marile scene ale lumii. Născut într-o familie de cîntăreţi profesionişti, el a cunoscut scena încă din copilărie, crescînd în culisele micilor teatre din provincie, unde se desfăşurau turneele părinţilor săi. Cartea de memorii, începută încă în 1981, evocă anii de învăţătură, care nu s-au petrecut în conservatoare şi şcoli de artă dramatică, ci în mijlocul cororilor şi al profesioniştilor din apropierea familiei sale. La 18 ani a debutat pe scena operei, iar la 20 de ani a interpretat un rol principal. La 30 de ani era cunoscut şi admirat ca unul dintre cei mai mari cîntăreţi ai lumii. Cartea este plină de anecdote savuroase şi amintiri în legătură cu activitatea sa şi cu marile personalităţi artistice pe care le-a cunoscut, iar portretele pe care le dedică unor dirijori şi cîntăreţi pe care i-a cunoscut sînt de o mare pregnanţă.

REPERE

Moromeţii în italieneşte

Am mai avut prilejul să ne referim în aceste pagini la unele eforturi de a traduce cîteva dintre cele mai prestigioase cărţi ale literaturii noastre actuale în idiomuri străine. Am formulat de asemenea sugestii în legătură cu această frumoasă iniţiativă a unor edituri de la noi şi de aiurea, considerînd că numai o bună colaborare a unor factori diverşi poate conduce la reuşita unor asemenea întreprinderi riscate. Publicul din alte zone de cultură este determinat uneori de impulsuri paradoxale, a căror intuiţie trebuie să orienteze pe editor şi pe traducător, într-un moment sau altul. Frumoasa audienţă pe care o cîştigase Rebreanu între cele două războaie mondiale se datora climatului european al vremii, care ajutase şi cariera internaţională a literaturii lui Reymont, iar începutul de notorietate a filozofiei blagiene a culturii beneficia de marea audienţă a teoriilor morfologice (Spengler, Frobenius), de la care plecase de fapt, preluînd chiar unele elemente pentru „matricea stilistică". Nu întîmplător, Blaga începuse să fie tradus în Italia, aproape simultan cu mai buna cunoaştere (relativă !) a lui Spengler. Poezia sa începuse să se „audă" mai mult în deceniul dinaintea morţii sale, tocmai pentru că părea să reprezinte o voce autentică din Est, iar căutările juriului Nobel se îndreptau spre această zonă ce trăia o viaţă istorică prea puţin cunoscută din punct de vedere literar. Alegerea unui alt candidat din această parte a lumii, după un an sau doi, dacă nu ne înşelăm, a fost o manifestare o conştinţei vinovate din Academia suedeză, după cum formularea refuzului de către Sartre, peste un deceniu, avea să confere laurii unui prozator controversat. Aceste varii manifestări de dezorientare vin să întărească impresia că este nevoie de o preocupare mai sistematică şi de bunăvoinţă din partea unor factori responsabili. Cu puţină înţelegere, în anii 1955—56, într-un moment de „destindere", chiar din punct de vedere politic (se ştie ce frumoase speranţe se legaseră de „Întîlnirea" de la Geneva !), literatura noastră s-ar fi putut mîndri cu un „Nobel" care ar fi oferit alte şanse traducerilor ulterioare. Fără îndoială, orice apariţie în limbi străine trebuie situată sub auspicii favorabile, atunci cînd factorii ce au prezidat la realizarea ei sînt cîntăriţi cu grijă, iar scopurile culturale ale publicării sînt atît de evidente. Aşa se întîmplă şi cu o excelentă versiune a **Moromeţilor** (vol. I) în italiană. Este o traducere admirabilă, o propunere de lectură care poate să convingă publicul italian. şi nu putem decît să sperăm că editura „Minerva", care a patronat-o, va găsi posibilitatea de a o difuza acolo unde trebuie. Merită efortul şi şi poate chiar o investiţie în acest sens. Este un text cu o mare fluenţă, păstrînd anumite particularităţi de limbă română, expresii şi cuvinte specifice, cu un parfum deosebit pentru cititorul străin, excluzînd însă echivalenţele dialectale, uşoar de găsit în italiană, dar greoaie pentru cititorul cultivat din peninsulă. Pare că limba acestei traduceri aduce în memorie frînturi de frază din literatura clasică italiană, făcînd ca textul să apară familiar şi dîndu-i pe alocuri chiar monumentalitate, aşa cum se cuvine unei cărţi reprezentative. Iată începutul traducerii semnate de Dana Grasso Niculescu şi Florina Nicolae : „Nella pianura del Danubio, qualche anno prima della seconda guerra mondiale, sembrava che il tempo avesse avuto con la gente un'infinita pazienza ; la vita scorreva senza grandi conflitti..." Am citat în mod intenţionat acest pasaj, aproape banalizat de repetiţia pînă la saţietate din textele critice de la noi. Ce frumos sună el în italieneşte, şi ce pendant face ca ultima propoziţie a cărţii : „Il tempo non pazientave più", demonstrînd că aici se încheie cartea şi că aşa zisul volum II este un cu totul alt roman ! Cele două traducătoare au limpezit uneori expresia, pentru a o face inteligibilă lectorului italian, fără a strica însă nimic din poezia puţinelor pasaje de atmosferă cu adevărat rurală. O exclamaţie ce pare autohtonă, în simplitatea ei, perfect italienească : „Come sei bella, zietta Polina !". Oricum şi „ţaţă Polino" poate fi o „traducere" a lui „zietta Polina" ! Romanul are un profund caracter reprezentativ, şi trebuie tradus şi cunoscut, la fel ca şi cărţile altor autori români. Notele puteau fi mai ample, insistînd asupra unor formulări, şi mai ales, asupra numelor personajelor.

Versiunea italienească este însoţită şi de o prefaţă cu semnătură prestigioasă. Erau probabil mai necesare unele referinţe la literatura cunoscută de către cititorul căruia se adresează traducerea, pentru a-i ajuta să situeze mai bine cartea. Oricum, Dana Grasso Niculescu şi Florina Nicolae merită toate felicitările.

Aurel-Dragoş Munteanu

Subiectivităţile unui obiectiv

Memorialul de călătorie, bine gîndit şi scris, conţine, în chip fatal, disoluţia raţiunii din care se fac memorialele de călătorie. Scriitorul de jurnale se întreabă ce-l îndeamnă să treacă la lucru şi încearcă o lămurire a motivelor pe care le are cititorul de a purcede la citit. Şi unul, şi celălalt conchid asupra schimbării pricinilor. Povestitorul cunoaşte o seamă de treburi, fiindcă a umblat prin lume, cititorul le ştie aproape la fel de sigur, deşi a rămas pe loc. Multe din cele pe care, pînă nu demult, ni le spuneau însemnările de drum, ni le zic şi ni le arată cărţile turistice, filmele documentare, televiziunea, gazetele şi revistele. Totul se schimbă, cu excepţia nevoii călătorului de a povesti aventura ieşirii sale în lume. Radu Budeanu *), într-una din multele pagini ale cărţii sale „Călătorii subiective", unde discută chestiunea „subiectivităţii" observatorului, se dezvăluie : „El (adică jurnalul) este o carte care cuprinde date personale, ce încearcă să devină publice şi nu date publice, care vor să treacă drept personale". Şi, mai încolo : „Această carte s-a scris singură, nu vrea să „demonstreze" nimic şi nu vrea să umple nici un gol. Dacă o vei citi pînă la capăt, stimate cititor, nu vei putea ţine apoi nici o prelegere despre privelişteа planetei. Vei fi însă tentat să crezi că totul începe cînd pleci şi începe, din nou, cînd te întorci. Pînă la urmă, trăim între escale, chiar dacă nu călătorim niciodată..." Observaţie pătrunsă de amar şi melancolie. Fiul răsipitor se întoarce la părinţi cu dorul încins al unui timp al inocenţei. Spre deosebire de semenii săi, care cunosc aproape totul, fără să se fi mişcat prea mult din casă, el e sortit să pună mîna pe rană şi să strige : este !

Da, călătoriile te îmbogăţesc, dar cel mai adesea cu o subtilă suferinţă. Cu conştiinţa faptului că trăieşti între plecări şi veniri şi că obiectul de cunoscut n-are început şi nici sfîrşit. O foame fără saţ. Radu Budeanu cunoaşte enorm de multe aeroporturi, hoteluri, şosele şi birouri ocupate de oameni importanţi. Aceasta îi este profesia : să cunoască repede şi să nu adaste, să sosească pentru a o porni rapid la drum, să aprecieze grăbit calitatea cadrului şi să fie atît de atent informat, în ce priveşte ţara şi urbea, pe care trebuie să le traverseze, încît să nu păţească nici o uimire. Pentru un jurnalist al înaltelor protocoale, singura deschidere către adevăr e subiectivitatea. Astfel că Radu Budeanu izbuteşte un volum de portrete realizate de la distanţa de unde e limpede că nu poţi scăpa de tine însuţi. „Iată, aşadar, New York-ul !". De la fereastra unei camere situate la etajul 39, călătorul ajuns la unul din capetele atît de intens imaginate ale lumii, un capăt la care nu poţi să mai visezi, fiindcă în contul tău l-au văzut, l-au evaluat şi l-au trăit o mulţime de autorizaţi, are prilejul să vadă... etajul 39 al hotelului de vizavi ! Lumea e mică, socoteşte peregrinul : alergi şi alergi ca să te ajungi din urmă şi singura bucurie întreagă rămîne gîndul că, după atîta precipitare a realităţii, te întorci acasă şi realitatea reintră în normal.

Radu Budeanu este un admirabil pictor de idei. Emancipat de prejudecata reportajului literar, el scrie pentru un cititor asemeni sieşi : un om cu dorinţi şi simţăminte la scară umană. Am citit cîteva splendide „jurnale americane" („Marile canioane" de Dan Grigorescu, „America ogarului cenuşiu" de Romulus Rusan), cărţi ale cunoaşterii cinstite, temeinice şi mărturisesc că jumătatea „americană" a tomului lui Radu Budeanu le concurează. Are ceea ce se cheamă viaţă. Pagina „Călătoriilor subiective" e deasă de paradox şi aforism. La New Orleans, pe stradă, „din cinci pietoni, şapte beau cîte ceva. Punga e o instituţie. Consumarea băuturilor alcoolice pe stradă e prohibită. Din pungă însă ai voie să bei orice. Orchestrele, dar şi cîntăreţii, solitari ai străzii au statutul vacii sacre indiene".

Un jurnal de călătorie scris cu aplombul unui roman poliţist — un avantaj al subiectivităţii, al unei „ingeniozităţi bine temperate". Dacă Radu Budeanu ar compune cărţi poliţiste cu aplombul jurnalului, problema, fiindcă o problemă există, ar fi în totul rezolvată.

Tudor Octavian

***) Radu Budeanu : „Călătorii subiective", Editura Sport-turism, 1984.**

SPORT

Aşteptare severă

Înconjurînd cu optuşpe canafi casa duminicii trecute vom constata că aproape toate minunile sînt previzibile şi că ele se petrec jur împrejurul grădinii umbrite de cireşi japonezi. Steaua umblă prin trei curcubeie, Chimia Rm. Vîlcea cu ariciul în ceafă, Rapidul a intrat în juguri de lemn, Jiul, sub mîna care nu tremură a lui Viorel Mateianu, a instituit bariera Paringului, Olandezul zburător şi-a găsit un golf pe Bega, Craiova toarnă nisip de Dăbuleni în plămînii Buzăului, Argeşul mănîncă mere în blînda poezie a muscelelor, iar Bacăul şi Iaşii s-au cufundat în dulcea toropeală a vînătorilor întorşi (la cîrciumă) din viscol şi cîmpii cu tolba goală. Mîine vom mai sări o dată cu picioarele goale în cioburile şotronului şi pe urmă, cred, vom aprinde focul în bivuacuri, aşteptînd bătălia dintre Mircea Lucescu şi Bobby Robson, de departe cea mai grea din anul acesta. Robson are la dispoziţie jucători într-o formă excepţională — şi cei de-acasă şi cei ce acţionează peste hotare. De partea lui, gîrbaciul tradiţiei, marile echipe Everton şi Liverpool şi setea de răzbunare pentru eliminarea din turneul final al Cupei Europei. De partea lui Lucescu, terenul, publicul, cronicarii sportivi şi vreo cinci-şase jucători capabili să-i înfrunte de la egal la egal pe englezi. Dorinţa de victorie, pe care se bate atîta monedă, n-o pun la socoteală : ambele tabere sînt pline de ea pînă în vîrful unghiilor, nu ştiu de ce-o aducem noi mereu în discuţie ca pe o dominantă specifică doar sufletului românesc.

La ora cînd apar aceste rînduri, zarurile umblă desculţe prin pălăiaile cutiei cu vrăji. Şi fiindcă nu ştiu cine le menţe, frica sau puterea ursului, nu mă încumet să-i dau vreun sfat lui Lucescu. De altminteri n-are Manda fire deşirate la ciorap cîte sfaturi i se dau şi cîte găuri în cap i se fac. I-aş înmîna, dac-aş putea, un singur dar : nervii mei din tinereţe care se răcoreau chiar şi cînd întîlneau prostia dansînd în marele pavoaz.

Întorcîndu-mă în praful de pe ulita noastră, vă zic : n-am să uit niciodată că Munteanu II e cel ce-a făcut din Steaua campioana din acest an (şutul lui năprasnic, nimerind boziile, ci nu poarta) şi că Ştefan Popa (ticăloşi mingiilor trimise înapoi) a împins Giuleştiul la doi paşi de prăpastie.

Asta, Ştefan Popa, dacă tot face prostii, să le facă măcar în favoarea săracilor.

În încheiere îi aduc la cunoştinţă lui Mircea Lucescu ceea ce foarte puţini oameni ştiu : leii nu mănîncă niciodată oase, numai carne macră. Perfidul Albion a ştiut ce brodează pe steag.

Mult noroc băieţilor noştri.

Fănuş Neagu

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor şef : Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor şef adjunct), Gheorghe Suciu (secretar responsabil de redacţie)

REDACŢIA : Bucureşti, Piaţa Scînteii nr. 1, tel. 17 32 00
ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 70 96
Tiparul executat la : COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCÎNTEII